

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 37.

Fredagen den 12 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Upplästes för justering protokollet för den 6 innevarande april.

Därvid yttrade

Herr Norman: Herr talman! I protokollet från debatten föregående lördag rörande herr Magnussons i Skövde och undertecknads motion om åklagares andel i böter, ådömda enligt kristidsförordningarna, har herr Källman tillåtit sig en justering, som föranleder en erinran från min sida. Herr Källman yttrade, enligt de anteckningar, som jag omedelbart gjorde, bland annat: »Om någon angiver brottet, så har ju åklagaren endast att uppbära högst $\frac{1}{6}$ av 500 kronor, och han kan då mer än väl göra skäl för det beloppet.» Jag har förvissat mig om att det stenografiska återgivandet i protokollet var ordagrant lika med mina anteckningar. Jag vände mig mot detta herr Källmans yttrande, såsom varande oriktigt, och påpekade lagbestämmelserna i hithörande fall.

I det protokoll, som nu föreligger till justering, har herr Källman tagit sig för att vid protokollets återgivande av angivna passus i stället skriva: »Denna begränsning formuleras numera på följande sätt.» Därpå följer ett tryckt urklipp, som *överklistrats* protokollets återgivande av vad herr Källman *verkligt* yttrat och som är av följande lydelse: »Av böter, som ådömas enligt denna förordning, tillfalle en tredjedel, dock högst femhundra kronor, åklagaren, en tredjedel livsmedelsnämndens kassa och återstoden kronan. Finnes särskild angivare, tage han hälften av åklagarens andel. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.» *Intet av detta yttrades av herr Källman i debatten.*

Genom att överklistra ett så pass långt urklipp har vad i protokollet ursprungligen varit skrivet emellertid *blivit dolt*.

Genom den ändring protokollet sålunda undergått kommer min replik på herr Källmans angivna yttrande att hänga i luften; det kommer att synas som om jag icke hört rätt, då jag vänt mig mot yttrande, vilket icke förekommer i protokollet. Ett sådant tillvägagångssätt vid justeringen är knappast tillbörligt, och jag har så myc-

ket större skäl att göra en erinran mot förfarandet, som det inte är första gången herr Källman gjort ändringar i protokollet i fråga om av honom fällda yttranden, mot vilka jag i debatten kommit att vända mig.

Jag har med detta, herr talman, velat göra ett välbehövt påpekande om önskvärdheten av att justeringarna göras med så pass varsam och grannliga hand, att anmärkningar av detta slag icke behöva förekomma.

Vidare anfördes ej. Protokollet godkändes.

§ 2.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 250, angående anvisande av medel för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott;

nr 254, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter lägenhetsägaren Gustav Andersson Wettergren från Värmdö socken m. fl.;

nr 246, angående beredande av arvodesfyllnad åt tjänstemän, som på förordnande uppehålla kammarrättsråds tjänstgöring;

nr 247, angående beredande av förbättrade lokaler åt länsstyrelsen i Stockholms län och byggnadsstyrelsen;

nr 251, angående anvisande av medel för anordnande av övningar i ställningskrig m. m.;

nr 252, angående understöd i vissa fall åt sådan värnpliktig familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar;

nr 253, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för täckande av under år 1917 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag; och

nr 255, angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Landskrona.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Svar å interpellation.

Ordet begärdes härpå av chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *Petersson*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr Sterne till mig riktat följande spörsmål:

1) Har kronolägenhetskommisionens betänkande nr 1 av den 7 mars 1916 med förslag rörande tillfälliga åtgärder till förebyggande att av kronan upplåtna egnahemslägenheter användas för andra ändamål än med upplåtelsen avsetts föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd?

2) Kan riksdagen av Kungl. Maj:t förvänta, att under innevarande riksdag få emottaga förslag i det syfte, som i denna kronolägenhetskommisionens betänkande angives?

Med anledning härav får jag svara följande:

I det av interpellanten omförmälda betänkandet meddelade de sakkunniga, att för att vinna en uppfattning om förekomsten av obehörig spekulation i egnahemsjord utlåtanden införskaffats från länsstyrelserna, kronofogdar, länsmän, domänintendenter, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, låneförmedlande bolag och föreningar samt nationalföreningen mot emigrationen. Av de avgivna yttrandena hade de sakkunniga funnit framgå, att vederbörande myndigheter och låneförmedlare, sedan köpeskillingen inbetalts, icke tagit vidare befattning med lägenheten eller efterforskat, huru med densamma förfarits. Att missförhållanden förekommit, vore dock obestriddligt, och ett tydligt exempel härpå kunde hämtas från de till de sakkunniga överlämnade handlingarna angående försäljning av tomter från Skälby kungsladugård i Kalmar län, av vilka framginge, att ett industribolag genom mellanhänder förvärvat ett flertal av de upplåtna tomterna.

På grund av resultatet av den sålunda åvägabragta utredningen upptogo de sakkunniga till bedömande åtskilliga möjligheter att i det av interpellanten angivna hänseendet säkerställa uppnåendet av det med egnahemsupplåtelseorna avsedda ändamålet. De omförmälde därvid först utvägen att stadga återköpsrätt för staten till jorden, mot vilken utväg emellertid kunde invändas, att därigenom skulle för fastighetsägaren skapas ett osäkerhetstillstånd, som betoge honom lusten att arbeta för fastighetens förkovran. Såsom ett mera lämpligt medel hade, enligt vad de sakkunniga vidare erinrat, förslagits s. k. förköpsrätt, innebärande företräde för staten att vid framtida föryttring av upplåten kronoegendom äga företräde att tilllösa sig densamma till det pris, en annan bjudit. Förslag till införande i vår rätt av ett dylikt institut, vilket framlagts av lagberedningen, hade ännu ej föranlett några lagbestämmelser i ämnet.

Full trygghet för att jord, som av staten upplättes till egna hem, bleve använd för det avsedda ändamålet, vunnos måhända enligt de sakkunnigas mening säkrast, därest möjlighet kunde beredas staten att verkställa jordupplåtelseorna med besittningsrätt. Då emellertid förslag härom från de sakkunniga icke vore att förvänta inom den närmaste tiden, men det vore angeläget, att åtgärder vidtoges för att förekomma obehörig jordspekulation, föreslogos åtgärder av tillfällig natur vid statens jordupplåtelse till egna hem.

Det mest effektiva syntes härvid vara att inskränka lägenhetsinnehavarnas rätt att avhända sig lägenheten vare sig genom direkt överlåtelse eller medelbart genom lägenhetens belastande med inteckningar och därpå följande exekutiv försäljning av densamma. Förbehåll om dylik inskränkning vore ej främmande för vår rätt, men endast i den omfattning ärvdabalkens 16 kapitel 1 § enligt dess lydelse genom förordningen den 27 april 1910 tillåte. I detta lagrum stadgas, att den, som bortger fast egendom, ej äger makt om villkoren för dess förvaltning sträcka förordnandet längre än till förste emottagarens och dess makas livstid eller om äganderätten vidare än till utnämmande av testaments- eller gåvotagarens nästa ef-

Svar & interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

(Forts.)

terträdare, samt att ej heller i andra avhandlingar och kontrakt om fast egendom sådana villkor må inflyta, varigenom förvaltnings- och äganderätten för en framtid vidare inskränkes än nu är sagt. För att kronan skulle kunna bereda sig tillfälle att kontrollera framtida överlåtelse av jord, som en gång upplåtits av kronan, syntes en ändring av omförmälda lagbestämmelse vara nödvändig.

På grund härav framlade de sakkunniga ett lagförslag av följande lydelse:

»Utan hinder av det i 16 kap. 1 § ärvdabalken, sådant detta lagrum lyder enligt förordningen den 27 april 1810, stadgade förbud att i avhandlingar och kontrakt om fast egendom låta villkor inflyta, varigenom förvaltnings- och äganderätten för en framtid vidare inskränkes än i nämnda lagrum sägs, må vid överlåtelse, som äger rum från kronan, göras förbehåll, som inskränker förvärvarens så ock ny ägares rätt att överlåta eller inteckna egendomen.»

Därjämte framlades i anslutning härtill förslag dels till vissa bestämmelser att tillsvidare lända till efterrättelse vid upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendom, dels till viss ändring i egnahemslåneförfattningen och dels till vissa bestämmelser angående gravationsbevis. Huvudstadgandet i det förnämnda av dessa förslag var, att den, som från kronan förvärvat egnahemslägenhet, ej finge, innan 20 år förflutit från lagfarten, utan Kungl. Maj:ts befallningshavandes tillstånd sälja, bortbyta eller bortgiva lägenheten till annan än skyldeman i rätt upp- eller nedstigande led eller belasta lägenheten med inteckning för fordran eller för avkomst eller annan förmån. Tillika skulle, där å jordbrukslägenhet funnes växande skog, som ej prövades vara av allenast ringa värde, göras förbehåll om förbud under fem år från tillträdet mot avverkning utan domänstyrelsens tillstånd, vid äventyr att kronan skulle äga dels utan ersättning avverka all den återstående skogen, dels såsom ytterligare köpeskillning utbekomma ett belopp, motsvarande två gånger värdet av skogstillgången å lägenheten. Därjämte borde förbud göras mot industriell anläggning å lägenheten.

I utlåtande över de sakkunnigas förslag anförde domänstyrelsen, att det alltid vore förbundet med stor risk att, såsom de sakkunniga syntes förorda, bortse från de olägenheter, ett visst förfaringsätt kunde medföra, av den orsak, att förfaringsättet ej vore avsett att vinna stadigvarande tillämpning. Det låte sig nämligen ej beräkna, hur pass långvarigt ett dylikt provisorium kunde bliva. I varje fall borde det vara mycket stora intressen, som stode på spel, innan man ingrepe i lagstiftningsväg på sätt de sakkunniga föreslagit. För sin del kunde ej styrelsen anse utredningen visa, att de föreslagna kraftåtgärderna vore tillräckligt motiverade av de faktiska förhållandena och erfarenheten. Förslaget avstyrktes därför.

Över lagförslaget om undantag för kronan från förenämnda bestämmelser i ärvdabalken hördes lagrådet, som enhälligt yttrade i huvudsak följande:

Det medel, de sakkunniga valt för vinnande av det angivna syftet, innebure ett avsteg från de allmänna grundsatser, som borde

gälla i fråga om köp av fast egendom. De sakkunniga hade ock i sitt betänkande omförmålt, hurusom betänkligheter mot lämpligheten av ifrågavarande lagändring kunde göras gällande, och i detta sammanhang erinrat om lagberedningens förslag till ny jordabalk, däri intagits förbud mot att vid köp av fast egendom göra förbehåll, varigenom köparens rätt att överlåta eller inteckna egendomen inskränktes. I motiven till sistnämnda stadgande hade lagberedningen anfört, bland annat, att ett vid köp av fast egendom fäst villkor, varigenom egendomen skulle för framtiden försättas utanför den allmänna befogenhet, som tillkomme en ägare att fritt överlåta sin egendom, måste lagen fränkänna all rättsverkan, och att detsamma måste gälla om ett förbehåll, som inskränkte köparens rätt att inteckna sin egendom.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Vad de sakkunniga åberopat till hävande av betänkligheterna mot den nu ifrågaställda lagstiftningen syntes ej utgöra tillräckliga skäl för att avvika från de grundsatser, som i allmänhet måste anses riktiga i fråga om fastighetsköp. Om ock en inskränkning till kronans förmån i rätten att överlåta en egendom, som ursprungligen upplåtits av kronan, icke kunde tänkas få användning såsom medel för vinnande av obehöriga syften, torde i allt fall ett förbehåll av den art, som nu vore i fråga, mången gång kunna bliva oskäligt tryckande och hinderligt för jordägaren vid fullgörande av fullt lovliga syften.

Den av de sakkunniga i deras betänkande framlagda utredningen visade ej, att missbruk beträffande de från kronan upplåtna egnahemslägenheterna förekommit i sådan omfattning, att på den grund det kunde anses nödigt att, innan den vidsträcktare utredning, som de sakkunniga förehade, förts till slut, företaga en sådan lagändring, som föreslagits.

De sakkunniga hade visserligen uttalat, att enligt deras avsikt den föreslagna anordningen endast skulle bliva ett provisorium. Men frånsett att icke något i det remitterade lagförslaget antydde, att detsamma ägde provisorisk karaktär, torde böra beaktas, att även om lagändringen erhöles allenast till viss tid begränsad giltighet, dess verkningar dock med det stora antal egnahemslägenheter, som årligen av kronan upplätes, skulle få en vidsträckt omfattning.

Slutligen kunde anmärkas, att i lagförslaget icke angivits, att detsamma, såsom meningen vore, skulle avse allenast överlåtelse av jord för bildande av egnahemslägenheter.

På grund av vad sålunda anförts funne sig lagrådet icke kunna tillstyrka det remitterade förslaget.

Vid ärendets föredragning den 24 mars 1916 fann Kungl. Maj:ts de sakkunnigas ifrågavarande betänkande icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Med denna redogörelse för ärendets behandling har jag besvarat interpellantens första fråga.

Vad därefter angår frågan, huruvida riksdagen har att i år förvänta förslag från Kungl. Maj:ts i det syfte, de sakkunnigas före-

Svar å interpellation.
(Forts.)

nämnda betänkande innehöll, får jag, efter samråd med chefen för justitiedepartementet, meddela följande.

Behovet av åtgärder för att förekomma, att lägenheter, som från kronoegendomar upplåtas till egna hem, bliva föremål för spekulation och användas på ett sätt, som är främmande för ändamålet med upplåtelsen, står för mig alldeles klart. De år, som gått sedan kronolägenhetskommitténs förenämnda betänkande avgavs, hava lämnat ytterligare exempel på önskvärldheten, för att icke säga nödvändigheten, av dylika åtgärder.

Det må emellertid anmärkas, att frågan om bevarande av egna hemslägenheter för spekulation av nu förevarande slag icke är begränsad till allenast de lägenheter, som upplåtas från kronoegendomar. Det är även ett statsintresse, att de lägenheter, som komma till stånd medelst lån ur statens egnahemslånefond, bliva bevarade som sådana. Sistnämnda fråga är även den av så stor betydelse, att den kräver sin snara lösning, och det vore givetvis en fördel, därest i bägge fallen kunde tillämpas åtgärder av samma eller åtminstone likartad natur.

Båda dessa frågor äga emellertid samband med spörsmålet om, vilka bestämmelser må kunna, åtminstone provisoriskt, träffas för att på ett mera allmängiltigt sätt hämma den osunda och skadliga spekulation i jord och skogstillgång, som under senare tid i allt större utsträckning förekommit och varigenom, bland annat, även bildandet och bevarandet av småbruk och egna hem motverkats.

Utredning av hithörande ämnen i sagda mera vidsträckta omfattning pågår och sedan början av innevarande år inom justitie- och jordbruksdepartementen; och får jag — till besvarande av interpellantens senare fråga — härmed meddela, att de förslag, till vilka den sålunda igångsatta utredningen må giva anledning, åtminstone till viss del torde redan under innevarande år kunna föreläggas riksdagen.

Vidare yttrade

Herr S t e r n e: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Jag finner av detsamma och dess noggranna redogörelse, att problemet rörande åtgärder för att motverka det obehöriga utnyttjandet av dessa egnahemslägenheter är ett komplicerat problem, som har varit föremål för övervägande hos vissa myndigheter, innan till sist, med anledning av det förslag, som utarbetats inom kronolägenhetskommisionen, frågan behandlades av det dåvarande Kungl. Maj:t, som ock icke ansåg sig kunna göra något vidare åt saken. Jag är emellertid glad över det positiva i det nu lämnade svaret. Det giver först och främst vid handen, att herr statsrådet delar mina och många andras synpunkt på detta viktiga problem och att man i görligaste mån och så snabbt som möjligt vill göra allt för att motverka de olägenheter, som bestå däri, att det sociala syftet med egnahemsverksamheten snedvrides. Detta problem är ju för

resten så länge uppmärksammat, att det icke är underligt, om man på många håll med oro undrar, varför icke effektiva åtgärder i saken vidtagits. När kungörelsen den 31 december 1909 utfärdades, sökte man genom de däri upptagna bestämmelserna få fram en garanti för att missförhållandena i största möjliga omfattning skulle motverkas. Men erfarenheten visade något annat. Från än det ena än det andra länet visade det sig nedslående resultat och att det sociala syftet med dessa bestämmelser på många håll kringgicks. Även om man, att döma av vissa myndigheters utlåtanden, tagit med lätt hand på dessa missförhållanden, så kan man dock icke komma ifrån de exempel, som år från år upprepats och som upprepats även i det län, som jag har äran att representera, senast under fjolåret där man har gjort försök till sådant kringgående av givna bestämmelser. När man såg, att i kronolägenhetskommissionens den 7 mars 1916 dagtecknade utlåtande föreslogos vissa provisoriska åtgärder till lösning av frågan, då var det med ett visst bekymmer man märkte, att intet åtgjorts i saken, och att två år nu hade gått sedan dess utan att något åtgjorts. Förklaringen härtill ligger, som framgår av den lämnade redogörelsen, att området är så svårt och komplicerat, att man icke ansett sig kunna utan vidare tillgripa dessa provisoriska åtgärder för att nå fram till ett tillfredsställande resultat.

Jag vill till sist till denna lilla förklaring över anledning, att min interpellation kommit fram, foga en önskan, att det positiva i herr statsrådets svar, nämligen löftet om snara åtgärder, måtte förverkligas delvis kanske redan under nuvarande riksdag, så att den oro, som man mångenstädes hyser på grund av förvanskandet av egnahemsverksamhetens sociala syfte, måtte i största möjliga utsträckning stillas.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 215, angående anslag till fullbordande av arbetet med utläggning av ytterligare ett järnvägs-spår mellan Rönninge och Järna m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 233, angående grunder för pensionering av förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 236, angående beredande av extra statsbidrag för år 1918 åt registrerade sjukkassor; och

nr 237, angående ytterligare statsbidrag å tilläggsstat för år 1918 till det frivilliga brandväsendet.

§ 5.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

Svar å interpellation.
(Porta.)

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 359, av herr *Olofsson*;

nr 360, av herr *Nilsson* i Landeryd *m. fl.*;

nr 361, av herr *Olsson* i Kullenbergstorp; och

nr 362, av herrar *Månsson* i Hagaström och *Vennerström*;

till statsutskottet motionen nr 363, av herrar *Akerlund* och *Karlsson* i Vätö;

till lagutskottet motionerna:

nr 364, av herr *Lövgren* i Nyborg *m. fl.*;

nr 365, av herr *Helger m. fl.*; och

nr 366, av herr *Persson* i Norrköping;

till tredje särskilda utskottet motionerna:

nr 367, av herrar *Persson* i Norrköping och *Eriksson* i Grängesberg;

nr 368, av herr *Lübeck*; och

nr 369, av herr *Hage m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 370, av herr *Olsson* i Rösta *m. fl.*;

nr 371, av herr *Bergström* i Bäckland;

till tredje särskilda utskottet motionen nr 372, av herrar *Johanson* i Huskvarna och *Lübeck*; samt

till statsutskottet motionen nr 373, av herr *Bäcklund*.

§ 6.

Härefter föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 10, i anledning av olika meningar mellan kamrarna, till vilket utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, i vad den avser förslag till förordning om provtaxering bör hänvisas.

Jämte det memorialet lades till handlingarna, beslöt kammaren att i enlighet med konstitutionsutskottets beslut överlämna den ifrågasvarande propositionen till konstitutionsutskottet.

§ 7.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 40—42 bordlades åter.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets memorial, nr 43, med anledning av remiss från kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition, nr 177, angående understöd åt vissa äldre behövande folkskollärare och småskollärare *m. fl.* beslöt kammaren att med bifall till utskottets hemställan hänvisa propositionen till bankoutskottet.

§ 9.

Bankoutsrottets memorial, nr 44, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 5:o av bankoutsrottets utlåtande nr 39, angående vissa framställningar rörande anslag under riksstatens tionde huvudtitel föredrogs härefter; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkänd.

§ 10.

Föredrogs, men blevo ånyo bordlagda andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5 och 6, andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6 och 7 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 11.

Herr talmannen gav nu ordet till

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m. dels ock i anledning därav väckt motion, måtte uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 12.

Härefter erhöles på begäran ordet av

Herr Lithander, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har anhållit om ordet för att fästa uppmärksamheten på en sak, som berör riksdagsarbetet och där jag anser, att allt icke varit så ordnat, som det borde, utan en rättelse torde vara önskvärd. Förhållandet är det, att oaktat vi nu nått tre månader in på riksdagens arbetstid, ännu icke register över fjolårets förhandlingar föreligger i någon form tillgängligt. Det är till stort men för arbetet inom kammaren, och jag föreställer mig, att det är till stort men även för kansliet, att ännu så sent icke något sådant register finnes tillgängligt. Det står uti § 15 av riksdagens arbetsordning, att yttrandena böra med protokollet ofördröjligen till trycket befordras, och vi veta, huru ansträngningar äro gjorda för att få själva protokollet så fort som möjligt i tryck tillgängligt för kammaren. Det förefaller då, som om det stode i god överensstämmelse med dessa föreskrifter, att ett register upprättades så tidigt, att det kunde vara till effektiv nytta

för kammaren. Det borde givetvis stå som ett önskemål, att registret tämligen kort tid efter avslutandet av riksdagsarbetet vore för kammarens ledamöter tillgängligt. Ännu finnes emellertid intet sådant register, icke ens något provisoriskt, här i kammaren eller i biblioteket. Och vad själva trycket beträffar, så tror jag icke, att det, även fränsett registret, är fullständigt utdelat till någon av kammarens ledamöter; själv har jag ännu icke fått protokollen för förra året, och jag har hört, att några ledamöter ännu icke erhållit ens det övriga trycket.

Jag har med dessa ord avsett att få rikta en hemställan till dem, som ha med denna sak att göra, att försöka om möjligt ordna densamma så, att man kunde få dels registret, dels trycket i övrigt så snabbt som möjligt, så att man därav kunde få verklig nytta för arbetet under och till sammanträdena.

§ 13.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Fast*, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.; och

herr *Anderson* i Knapasjö, nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, med förslag till lag om förbud mot plockning av lingon före viss dag.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg åt hospitalsläkaren vid Östersunds hospital K. J. T. Freidenfelt;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för revisorn och bokhållaren hos statskontoret A. A. Tersmeden att för ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för intendenten i överintendentsämbetet F. H. V. Eckert att övergå till byggnadsstyrelsens avlöningsstat;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för vaktmästaren hos kommerskollegium Carl Gustaf Malmström att för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av ytterligare låneunderstöd till täckande av kostnaden för anläggning av järnväg från Gånghester till Ulricehamn;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personligt tillfälligt lönetillägg åt vissa tjänstemän vid statens järnvägar; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förste kontorsbiträdet vid statens järnvägar A. W. Kjellson att gälda visst honom till utgivande ådömt ersättningsbelopp m. m.; från lagutskottet:

nr 115, i anledning av väckt motion om godkännande av vissa lagbestämmelser mot användande av mutor och bestickning vid ekonomiska uppgörelser m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en odlingsorganisation samt i ämnet väckta motioner.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och landsting;

statsutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenhushållningen vid vissa vattenfall i Lagan;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 29 i nionde huvudtiteln av innevarande års statsverksproposition gjorda framställning om anslag till fåravelns befrämjande ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av framställning från Magnesitaktiebolaget Tarrekaise beträffande vissa av bolaget arrenderade mineralfyndigheter å kronojord i Norrbottens län;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark till botaniska institutionen vid universitetet i Uppsala;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 för utdikning av staten tillhöriga brännrotv mossar;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av viss kronan tillkommande fordran av jägmästaren i Stockholms revir A. E. A. F. Maass;

nr 47, i anledning av remiss från första kammaren av väckt motion angående ändring av 6 § i förordningen om jordägares rätt över vattnet å hans grund; och

nr 48, i anledning av remiss från andra kammaren av väckt motion om upphävande av 6 § i förordningen om jordägares rätt över

vattnet på hans grund och lagrummets ersättande med bestämmelser av annat innehåll;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omläggning av studentexamen i viss riktning; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av första kammarens beslut rörande inom nämnda kammare väckta motioner dels angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om utsträckt undervisning i barnavård för kvinnor, dels ock angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om statsunderstöd åt vissa barnavårdsanstalter och andra företag.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Persson</i> i Norrköping	under 2 dagar fr. o. m. den 13 april,
» <i>Borggren</i>	» den 13 april och
» <i>Jansson</i> i Falun	» 4 dagar fr. o. m. den 13 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,51 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 13 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 250, angående anvisande av medel för vissa ombyggnads- och inredningsarbeten inom Västerås slott;

nr 254, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter lägenhetsägaren Gustav Andersson Wettergren från Värmdö socken m. fl;

nr 246, angående beredande av arvodesfyllnad åt tjänstemän, som på förordnande uppehålla kammarrättsråds tjänstgöring;

nr 247, angående beredande av förbättrade lokaler åt länsstyrelsen i Stockholms län och byggnadsstyrelsen; och

nr 251, angående anvisande av medel för anordnande av övnings- och ställningskrig m. m.

till lagutskottet propositionen, nr 252, angående understöd i vissa fall åt sådan värnpliktigs familj, som fullgör tjänstgöring till rikets försvar;

till statsutskottet propositionen, nr 253, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under fjärde huvudtiteln för täckande av under år 1917 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 255, angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet i Landskrona.

§ 2.

Vid föredragning härpå av de på kammarens bord liggande motionerna nr 374, av herr *Fast*, och nr 375, av herr *Anderson* i Knapasjö remitterades den förra motionen till lagutskottet och den senare till jordbruksutskottet.

§ 3.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, statsutskottets utlåtande nr 44 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 42—46.

§ 4.

Vidare föredrogos vart för sig jordbruksutskottets memorial;

nr 47, i anledning av remiss från första kammaren av väckt motion angående ändring av 5 § i förordningen om jordägares rätt över vattnet å hans grund; och

nr 48, i anledning av remiss från andra kammaren av väckt motion om upphävande av 6 § i förordningen om jordägares rätt över vattnet på hans grund och lagrummets ersättande med bestämmelser av annat innehåll.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 5.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 6.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 263, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 264, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri;

nr 265, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter;

nr 266, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 19 juni 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden

nr 241, angående tjänstårsberäkning för tillförordnade folkskolinspektören Knut Bernhard Kjellmark för uppflyttning i högre lönegrad;

nr 242, angående understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt åt förra småskollärarynnan Henny Josefina Andersson;

nr 243, angående understöd åt vissa småskollärarynkor;

nr 249, angående försäljning av ett område av Östkindis häradsallmänning Kolmården nr 1; och

nr 258, angående anslag å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln för undersökning av vissa mineralfyndigheter.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 39, i anledning av kammarens återremiss av statsutskottets utlåtande nr 32 angående Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av medel till tecknande av aktier för statens räkning i aktiebolaget elektrolytverken; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av väckt motion om tullfrihet för tryckpapper begärdes ordet av

*Om tullfrihet
för tryck-
papper.*

Herr Ericson i Funäsdalen, som yttrade: Utskottet har icke kunnat gå med på motionen av det enkla skälet, att tullstyrelsen icke kunnat giva någon bestämd förklaring, att det är möjligt att skilja mellan de olika papperssorter, som här så att säga stå nära intill varandra. Jag vill dock erinra om att den minsta blick i vår tulltaxa skall mycket väl kunna övertyga vem som helst om att man på oerhört stora områden stöter på minst lika stora svårigheter härutinnan. Jag vill också be att få säga, att det bör vara klart för alla, att svårigheten att skilja mellan tryck- och tidningspapper väl är ännu större än den svårighet att avgöra skillnad mellan tryckpapper och andra likartade papperssorter, som här påstås vara tillfinnandes.

Att jag icke nu kommer att yrka på motionens bifallande, är icke därför att jag anser, att det skulle vara fullkomligt omöjligt att åstadkomma ett särskiljande på detta område, utan när jag icke gör det, så är det därför att vi böra ha mera fria händer att ett annat år återkomma med en motion i något utvidgad form, och då hoppas jag riksdagen skall vara villig att gå med på densamma.

Jag har alltså icke något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Härpå föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 28 oktober 1910 om inkomst- och förmögenhetsskatt och dels förordning om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 28 oktober 1910 angående bevillning av fast egendom samt av inkomst;

lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion om ändring av 1 § i lagen om behandling av alkoholister;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till kostnaden för torrläggning av torvmossar;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ned-sättning i arendet för Toppetorps kvarn å Ankarsrums kronopark i Kalmar län;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående av-händande av ett kronan tillhörigt, från lägenheten Låsholmen av-söndrat område vid Karlsborgs lastageplats i Nederkalix socken;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för överjägmästaren C. I. Stiernspetz att för ålderstillägg tillgodo-räka sig viss tjänstgöring; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående av-stående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

statsutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rese-bidrag till vissa patienter vid radiumhemmet i Stockholm;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående ålders-tillägg åt vaktmästaren vid länsstvrelsen i Uppsala län R. S. Fred-riksson; och

nr 42, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande och bevakning av till vintervägar å isen i allmän farled hörande broar; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i fråga om skrivelse till Konungen med begäran om utredning angående Sveriges biblioteksväsende på visst område.

Utskottets i nämnda betänkande och utlåtanden gjorda fram-ställningar biföllos av kammaren.

§ 10.

Ang. offentliga
protokoll vid
vetenskapliga
experiment på
levande djur.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelande av föreskrift om full offentlighet genom noggrann protokollsföring vid vetenskapliga experiment på levande djur vid läro- eller forskningsanstalt, som åtnjuter statsunderstöd.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 113, hade herr *Berg* i Munkfors hem-ställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes förordna om full offentlighet genom noggrann protokollsföring vid vetenskapliga experiment på levande djur på staten uppehållen eller understödd läro- eller forskningsanstalt.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till nå-gön kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr Berg i Munkfors, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger, har flera gånger varit före i riksdagen utan att vinna tillfredsställande lösning. Vid 1881 års riksdag fördes den fram genom motion i andra kammaren av herr R. Arvedsson, som yrkade på att en lag skulle utfärdas om inskränkning av vivisektionen. Lagutskottet avstyrkte motionen med reservation av herr Smedberg, som yrkade, att vivisektionen borde förbjudas, enär inom vetenskapen meningarna voro delade om behovet därav och flera framstående vetenskapsmän på sista tiden uttalat sin förkastelsedom över dylika experiment.

Motionären anförde bland annat som försvar för sin motion, att det redan 1875 bildats ett sällskap i England för avskaffande av vivisektionen. Vid ett av detta sällskaps sammanträden yttrade sig en doktor Charles Clay sålunda: »Jag har kommit hit för att lämna mitt vittnesbörd till understöd för undertryckande, eller jag vill säga för tillintetgörande av ett bland de största missbruk, som uppkommit i senare tider — vivisektion av djur med hänsyn till förbättring vid behandling av sjukdomar.» Denne läkare omtalar, att han är en av de äldsta kirurgerna i England samt att han utfört otaliga operationer. Han fortfar därefter: »Jag trotsar vem det vara må att uppvisa något enda genom vivisektionen ådagalagt faktum, som på något sätt har fört den medicinska vetenskapen framåt eller bidragit att förbättra behandlingen av sjukdomar.»

I diskussionen i kammaren yttrade sig vidare herrar Fredenberg, Dicksson, Ahlin, Smedberg, Rundgren, Thomasson, Hedin och Hedlund. Herr Hedin, som instämde i motionens syfte, yrkade, att kammaren borde besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att det täcktes Kungl. Maj:t taga i övervägande, huruvida s. k. vivisektion bör förbjudas eller utövningen därav genom lagbestämmelser begränsas och underkastas offentlig kontroll. Detta yrkande antogs av kammaren utan votering.

I första kammaren uppstod likaledes en livlig diskussion för och emot motionärens förslag. Även där yrkades på en skrivelse i ämnet. En försvarare av vivisektionen, herr Montgomery-Cederhjelms, yttrade följande märkliga ord: »För min del tror jag det vara otvivelaktigt, att läkarevetenskapen hämtat verklig nytta av vivisektionen, att den därigenom lyckats komma åtskilliga sjukdomar nämare på spåren och att dessa vivisektioner, lagmässigt och ändamålsenligt utförda under tillsyn av skickliga läkare och med ett bestämt syfte för undersökningen, kunna vara av stor vikt. Jag har själv varit i tillfälle att få reda på sådana vivisektioner i Berlin, då jag därstädes för flera år sedan hade anledning att ofta besöka professor Gräfes ögonklinik. Där sprungo på gården hos honom små kaniner, vilkas ögon voro röda och blodiga, och jag frågade sedan en läkare, vad anledningen var till detta förhållande. Han svarade att det var på kaninernas ögon,

*Ang. offentliga
protokoll vid
vetenskapliga
experiment på
levande djur.*
(Forts.)

Ang. offentliga
protokoll vid
vetenskapliga
experiment på
levande djur.

(Forts.)

som experimenten utfördes, emedan man funnit, att dessa djurs ögon mest likna människans. Antagligen utförde en så upplyst, human och skicklig läkare som Gräfe icke sådana experiment annat än i avsikt att därmed åstadkomma för sin vetenskap nyttiga resultat, och i sådant fall tror jag, att dylika experiment äro gagneliga, men å andra sidan missbrukas de ofta, i det unga medicine studerande på egen hand företaga de grymmaste och mest ändamålslösa försök endast för att tillfredsställa sin nyfikenhet, och då de sakna de förkunskaper, som erfordras för att draga någon nytta av experimenten, bliva dessa endast till plåga för djuren.

Det är därför jag tror, att en sådan skrivelse som den föreslagna kan vara till nytta, då den icke avser att hindra en upplyst, kunnig och skicklig vetenskapsman från att söka utröna förhållanden, som kunna vara till nytta för vetenskapen, men möjligen skulle förebygga, att okunniga ynglingar när som helst för sitt nöjes skull företaga sig att plåga djur.»

Skrivelseförslaget bifölls med 53 röster mot 22.

Vid 1884 års riksdag väcktes en motion i ämnet på nytt i andra kammaren av herr C. M. Björnstjerna, vari motionären framhåller, att riksdagsskrivelsen från 1881 ej föränlett till något resultat, emedan Kungl. Maj:t uttrönt, att vivisektionen i vårt land förekommer mycket inskränkt. Emellertid, säger motionären, tyckes nu vår främsta medicinska högskola, Karolinska institutet, ämna att i stor skala grunda den fysiologiska forskningen på vivisektioner eller med andra ord på plågsamma försök med levande djur. Då gestaltar sig saken helt annorlunda och påkallar riksdagens allvarliga mellankomst för att hindra, att dessa vetenskapliga grymheter vinna samma utbredning som i vissa andra länder. Han yrkar därför, det riksdagen underdånigst anhåller, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för nästkommande riksdag framlägga förslag till lag angående plågsamma försöks anställande på levande djur i och för vetenskapliga ändamål.

Lagutskottet avstyrkte motionen under hänvisning till föregående riksdagsskrivelse och anmärkte, att motionärens farhåga för ytterligare utbredning av vivisektionen här vore obefogad. En synnerligen livlig diskussion utspann sig, vari såväl motionären i ett utförligt yttrande som övriga talare androgo skäl för och emot den ifrågasatta lagen med åberopande av en mängd uttalanden i ämnet. Nu föll emellertid förslaget. I första kammaren uppstod också en livlig diskussion, som till slut resulterade i, att kammaren avlog motionen med 60 röster mot 32.

Vid 1888 års riksdag motionerade herr Chr. L. Anjou i samma ämne och hade också utformat ett förslag till lämplig lag, men även nu avstyrkte lagutskottet motionen, och den föll i båda kamrarna.

Frågan återkom vid 1900 års riksdag genom motion i andra kammaren av herr J. Nydal. Motionären yrkade på, att en lag borde antagas i huvudsak lika med den i Danmark gällande lagen

rörande vivisektionen. Lagutskottet avstyrkte denna motion under motivering, att det vore svårt att avvägbringa en lagstiftning, som komme att lända till avsedd påföljd utan att lägga alltför tryckande band på den vetenskapliga verksamheten. Herr N. Nilsson i Skärhus reserverade sig till förman för en skrivelse i motionens syfte. I diskussionen i andra kammaren yttrade sig herrar Nydal, Landelius, Wallis, De Geer, Wahlquist, Nyström, Waldenström, Lindhagen, Staaff, Hedin, Björk, von Schéele och Nilsson i Skärhus. Kammaren beslöt en skrivelse i ämnet med 127 röster mot 86. I första kammaren yttrade sig herrar Ljungberg, Björlin, Grundberg, Möller, Almén och Lindgren. Yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t avlogs med 99 röster mot 10. Frågan har sedan vilat till i år, då herr Wavrinsky och jag väckt den till liv på nytt.

Av det nu föreliggande utskottsbetänkandet framgår, såsom herrarna torde finna, att andra kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkt motionen med stöd av de utlåtanden, som infördrats från medicinalstyrelsen och Karolinska medikokirurgiska institutets lärarekollegium. Det enda medgivande utskottet gör åt motsatt sida är, att det erkänner det djurskyddsvänliga syftet med motionen. Det är ju naturligt, att det för en lekman är omöjligt att med hopp om framgång diskutera med vetenskapsmännen på detta område. Jag kan i alla fall icke underlåta att något belysa vad professorn i fysiologi vid Karolinska institutet J. E. Johansson anför i sitt utlåtande till utskottet. Professorn skriver: »Efter tagen kännedom om de av herrar Wavrinsky och Berg i riksdagens båda kammare väckta, likalydande motionerna om åtgärder mot vivisektionen får undertecknad anföras: Motionärerna anför den gällande lagstiftningen om straff för uppenbar grymhet mot djur och påstå, att det gives ett enda område, där denna lagligt fastställda rättsåskådning icke tillåtes äga tillämplighet, nämligen vid vivisektion». Denna utföres enligt motionärernas förmenande inom »skyddade laboratorier», och »vetenskapsmännen tillåtas undandra sitt förfarande vid ifrågavarande experiments utförande all granskning». De påstå vidare, att på detta område »råder en mystisk förtegenhet och ovetenhet», och de påyrka »full offentlighet vid vivisektionens utförande». Gentemot dessa påståenden må anföras, att verksamheten å de ifrågavarande laboratorierna står under samma kontroll och utövas under samma ansvar, som gäller för övriga statsinstitutioner. Ingen åtnjuter å dessa institutioner någon särskild privilegierad ställning, som skulle fritaga honom från ansvar, ifall han gjorde sig skyldig till lagöverträdelse av vad slag det vara må. Vad särskilt grymhet mot djur beträffar, så är dylik handling ej mer skyddad mot lagligt beivrande, om den utövas å ett vetenskapligt laboratorium, än om den äger rum i det enskilda hemmet eller vid husdjurens behandling i lanthushållningen. Föreläsningar och demonstrationer äro offentliga, och tillträde till laboratorierna har veterligen ej vägrats någon, som

*En offentlig
protokoll vid
vetenskapliga
experiment på
levande djur.*

(Forts.)

Ang. offentliga hos föreståndaren anmält sig önska taga kännedom om den där-
 protokoll vid städes bedrivna verksamheten.
 vetenskapliga

experiment på Hur en professor kan göra sådana jämförelser, det är då för
 levande djur. mig obegripligt. Jag är alldeles förvissad om att om någon av
 (Forts.) oss satte katten i sträckbänk och öppnade hans mage för att iakt-
 taga tarmarnas rörelse eller något dylikt, vi säkerligen genast
 skulle bli fällda för djurplågeri. Följaktligen faller professors
 jämförelse tillsammans i detta stycke.

Han säger vidare, att »föreläsningar och demonstrationer äro
 offentliga, och att tillträde till laboratorierna veterligen ej har
 vägrats någon, som hos föreståndaren anmält sig önska taga kän-
 nedom om den därstädes bedrivna verksamheten». Det där låter
 ju teoretiskt bra, men i realiteten ter det sig helt annorlunda, och
 jag skall be att i sådant avseende få anföra något ur en skrivelse
 som kommit mig tillhanda och som bevisar raka motsatsen: »Den,
 som i djurskyddsintresse besökt dessa institutioner, har redan vid
 inträdet mötts av ett sådant avvisande, att tanken på en fram-
 ställning om att få närvara vid experimenten helt enkelt icke kun-
 nat uppstå: därför har 'tillträde icke vägrats.'

Den uppfattning, som av detta uttryck lätt bibringas en oin-
 vigd, nämligen att experimenten icke äro hemliga, är felaktig.
 En känd person (f. polis J. Lind) som torsdagen den 11 april 1918
 på förmiddagen besökte Karolinska Institutet för att närvara vid
 djurexperimenten mötte en vaktmästare och framförde till honom
 sitt ärende, varpå denne svarade, att det var inte lönt att försöka,
 ty vid dessa experiment får ingen som helst utomstående närvara.
 Det skulle icke löna sig att vända sig till någon annan med denna
 anhållan, ty det var *absolut förbjudet.*»

Vidare vill jag anföra en artikel i Stockholms-Tidningen för
 den ¹⁷/₆ 1914. Den har följande lydelse: »Den som styr sina steg
 förbi Karolinska institutets gård vid Norr Mälarstrand kan inte
 undgå att på idéassociationens väg hastigt förflyttas till någon
 bättre hundutställning bortom Stallmästargården. Vid alla tider
 på dagen, men i synnerhet inemot kvällen, stiger hundskallet från
 någon avlägsen källare — vill det förefalla — inom institutet,
 väckande en stilla undran, hos de förbigående, bland vilka ord-
 lekaren kostar på sig en misstänkt rolighet om det kynologiska
 hundlivet. Djurvännen konstaterar emellertid, att skallet inte
 härleder sig från smärta eller misshandel — det är ett typiskt
 'fängelseskill', som det heter, men det hjälper inte — i längden
 blir det irriterande att höra, i synnerhet naturligtvis för dem,
 som dagligen ha sina vägar förbi knuten i fråga.

Vivisektionen är ett ord med otrevlig klang, och inympningen
 på djur av världens alla gifter i experimentsyfte betraktas på
 sina håll med stor avoghet. Det är naturligtvis både sentiment-
 talt och trångbröstat att lägga hinder i vägen för vetenskapen att
 — där ske kan — skaffa sig nödvändigt undersökningsmaterial.
 Marsvin och kaniner äro emellertid tysta och tålmodiga, där de
 mer eller mindre levande ligga i sina bås — helt annat med hun-

darna. De klaga både för sig själva och kamraterna — och till sist bli påminnelserna så många, att åtminstone nyfikenheten väckts hos de förbigående. Varifrån kommer detta envisa, anklagande skall, på vad sätt få de instängda hundarna släppa till sin relativa frihet i vetenskapens tjänst, finns här ingen som kan lugna eller tysta på dessa djur?

Ni undrar detta och tar försiktigt några steg in på institutets gård för att göra er underrättad i ämnet. Måtte ni då bara inte råka på samma Cerberus som jag häromdagen. Vid en förfrågan om hundarna blir han arg som ett bi.

— Det angår er inte, säger han hotande, laga bara att ni kommer härifrån.

Fullföljer ni ert uppsåt och besvårar vederbörande på institutet med en telefonringning, blir ni skickad från den ene till den andre; hemlighetsfullheten är påfallande, så fort talet faller på hundarna. . . . Under tiden spridas de vildaste rykten om 'hundarnas skräckkällare i Karolinska institutet'.

Slutligen vill jag anföra ytterliggare en kort notis: »Som bevis på att intet hinder möter för utomstående att taga djurstallarna i betraktande anföres, att »Serafimerlasarettets djurstallar sistlidne sommar besiktigades av en representant för härvarande djurskydds-föreningar». Värdet av detta »bevis» framgår av följande förklaring: Den åsyftade »besiktningen» gällde ett par får, som gingo ute på bete. Anmälan hade gjorts om deras bristande vård beträffande föda och vattning, vilka anmärkningar — inom parentes — visade sig fullt befogade. Något besök i djurstallarna förekom icke. Som ett litet motbevis kan däremot gälla, att tre personer, däribland en fru Christell, representant för en djurskyddsorganisation i början av oktober månad 1917 sökte tillträde till djurstallarna vid S:t Görans sjukhus för att identifiera en katt, tillhörande en av de besökande, och som till följd av en vilseledande annons kommit att hamna på nämnda laboratorium. Detta besök vägrades, och katten utlämnades först följande dag.»

Skulle emellertid på den senaste tiden en sådan förändring ha inträtt, som påstås i utlåtandet, att intet hinder möter den, som önskar att taga kännedom om de i de vetenskapliga laboratorierna bedrivna experimenten på levande djur, då har jag givetvis intet vidare yrkande i den delen, utan vill endast fastslå det sålunda offentligt lämnade medgivandet.

Professorn påstår vidare, att den föreslagna lagstiftningen skulle bli ett svårt slag mot forskningens frihet och skulle i vårt land omöjliggöra över huvud taget alla sådana vetenskapliga undersökningar, som erfordra experiment på levande djur. Något sådant har åtminstone ej varit min mening. Saken förhåller sig ju på ett helt annat sätt. Meningen med motionen är naturligen den, att vi här, liksom i en del andra länder, vilja ha större offentlighet åt dessa experiment för att i möjligaste mån inskränka plågan av djuren.

Jag kan således ej finna annat, än att det är motviljan mot

*Ang. offentliga
protokoll vid
vetenskapliga
experiment på
levande djur.
(Forts.)*

Ang. offentliga protokoll vid vetenskapliga experiment på levande djur. offentlig kontroll vid experimenten, som har dikterat de utlåtanden, vilka lagts till grund för utskottets avstyrkande hållning. På grund av vad jag anført, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

(Forts.)

Vidare anförde

Herr Moberger: Herr talman, mina herrar! En del av det anförande, den ärade motionären hållit, har ju rört sig om vivi-sektionen över huvud taget. Men det är det ju tydligen icke fråga om här, utan här gäller det endast en detalj, nämligen den, huruvida vid vetenskapliga experiment å levande djur skola föras protokoll, som skulle vara fullt offentliga. Utskottet har för sin del, även med behjärtande av det djurskyddsvänliga syftet med motionen, icke kunnat gå med på ett tillstyrkande av detta förslag, och det på den grund, att utskottet för sin del anser, att en sådan anordning är både opraktisk och till sina verkningar fullständigt onyttig. Meningen med detta är ju, att protokollen skulle bli offentliga handlingar, och då skulle man genom att studera dessa kunna konstatera, om en vetenskapsman har begått något djurplågeri, som skulle vara straffbart enligt djurskyddsparagrafen i 18 kap. strafflagen. Men för min del måste jag betvivla, att någon vetenskapsman skulle föra sådana protokoll, att det skulle kunna inför en domstol leda till, att han blev dömd enligt 18 kap. strafflagen. Jag kan därför icke förstå, att genom en sådan här bestämmelse, som motionärerna åsyfta, någon som helst praktiskt nytta i djurskyddsvänligt avseende skulle vinnas. Dessutom lär det inte kunna förnekas, såsom professor Johansson påpekat i sitt utlåtande, att det innebär i viss mån en ganska viktig inskränkning i den vetenskapliga forskningen, ity att naturligtvis vetenskapsmännen inte på ett förberedande stadium av sina forskningar kunna vara villiga att framlägga sina rön och sina experiment. utan först när deras arbeten äro fullbordade.

På dessa grunder, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Vid föredragning härpå av andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avhjälpande av vissa missförhållanden vid rekvisition av spannmål för statens räkning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av herr Sjölanders m. fl. motion, nr 264, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av legostadgan. Ang. avskaffande av legostadgan.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 264, hade herr *Sjölander m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande tjänstehjonsstadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform jämväl för lantarbetarna, samt framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, avseende den nuvarande legostadgans avskaffande och ersättande med en efter tidsförhållandena avpassad avtalsform, samt framläggande av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Möller, Carlson* i Karlshamn och *Johansson* i Sollefteå, vilka yrkat, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning, åsyftande den nuvarande legostadgans avskaffande.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr Carlson i Karlshamn som yttrade: Herr talman! Inom utskottet har icke förefunnits några delade meningar beträffande legostadgans avskaffande. Däremot hava trenne ledamöter av utskottet funnit sig föranlättna att avgiva en reservation. då majoriteten har hållit på att jämte legostadgans avskaffande denna skulle ersättas av en annan efter tidsförhållandena lämpad avtalsform.

Jag ber inledningsvis att få erinra om, att vid de försök till avtalslagstiftning, som tidigare hava varit uppe inför riksdagen, orsaken till dessa egentligen varit den, att en stark fackföreningsrörelse inom industrien har varit tillfinnandes, en fackföreningsrörelse, som i ganska stor utsträckning har förmått att tillvarata dessa organiserade arbetares ekonomiska intressen. Det har sålunda huvudsakligen varit på grund av en stark organisation, som tidigare försök till avtalslagstiftning hava gjorts, naturligtvis i syfte att begränsa och eventuellt hämma denna organisations möjlighet i sina strävanden.

Vid detta tillfälle, då utskottsmajoriteten hävdar, att riksdagen skulle gå i författning om att skriva till Kungl. Maj:t om en avtalslagstiftning på jordbrukets område, föreligger för det första icke denna orsak. Jordbrukets arbetare äro dess värre i stort sett organiserade. På den sista tiden har man visserligen sett vissa livstecken ifrån jordbrukets arbetaremassor. Dessa hava

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

nämligen börjat så småningom sammansluta sig, ehuru ännu tämligen obetydligt. Den orsaken kan sålunda icke här föreligga, som tidigare gjort sig gällande, nämligen att en stark organisation skulle förefinnas, och att det därför skulle krävas en reglerande avtalslagstiftning på jordbrukets område. För min personliga del befarar jag tvärtom, att om vi hade att motse en lagstiftning på detta område, denna alldeles säkert skulle komma att medföra stora svårigheter, för att icke säga, att organiserandet av jordbrukets skilda arbetargrupper eventuellt kunde bliva omöjligt gjort genom en sådan lagstiftning.

Vad är det nu egentligen, som utskottsmajoriteten tror sig kunna nå genom att riksdagens andra kammaren eventuellt skulle bifalla vad majoriteten har föreslagit? Vad tänker man sig, att en sådan lagstiftning på jordbrukets område skulle komma att omspänna? Ja, var och en kan ju förstå, att det endast kan bli tal om att i en avtalslagstiftning draga upp egentligen några stora, på detta område dominerande grundlinjer. Om vi tänka oss, att en sådan avtalslagstiftning exempelvis skulle beröra arbetstiden för jordbrukets arbetare, så vill jag erinra om att Kungl. Maj:t nyligen har tillsatt en kommitté, som just har till uppgift att utreda frågan om arbetstiden, om arbetssemester m. m. såväl för industrien som för jordbrukets arbetare. Ifråga om arbetstidens längd kan man sålunda ifrån utskottsmajoritetens sida icke tänka sig, att man med en avtalslagstiftning skall kunna nå så mycket om ens något i detta hänseende.

Vidare kan man ju aldrig tänka på, att denna avtalslagstiftning kan få ett lönerulerande syftemål. Givetvis kan icke staten eller riksdagen komma att besluta en avtalslagstiftning, som skall bestämma, vilka löner som skola utgå till lantarbetarna i södra, västra, mellersta eller norra Sverige. Det föreligger ju ganska betydande skiljaktigheter ifråga om de löner, som för närvarande utgå såväl till jordbruksarbetare som även industriarbetare i de skilda landsdelarna. Det kan sålunda icke vara tal om, att avtalslagstiftningen komme att omspänna arbetstiden eller timlönen, ja, säkerligen ej heller en hel del övriga spörsmål, som äro av den art, att de endast kunna regleras antingen genom kollektiva avtal parterna emellan eller också genom personliga överenskommelser. Det är nota bene de mest vitala intressena det här gäller emellan arbetarna å ena sidan och arbetsgivarna å den andra. Sålunda kan man icke gärna tänka sig, åtminstone kan icke jag för min del detta, att en avtalslagstiftning skulle komma att syssla med dessa spörsmål.

Det har från utskottsmajoritetens sida framhållits, att det beträffande jordbruket föreligger särskilda förhållanden, som göra, att det är nödvändigt, att om legostadgan avskaffas, den bör ersättas med en avtalslagstiftning för vederbörande grupper å ömse håll. Det har exempelvis ifråga om stataregrupperna framhållits, att statarna äro beroende av vederbörande arbetsgivare i stor utsträckning, i det att de bebo arbetsgivarnas lägenheter. De ha

kanske skaffat sig en liten gris och ett och annat, något som gör, att de äro starkt beroende av sina arbetsgivare. Detta menar man, skulle utgöra undantagsförhållanden, beträffande vilka det icke kan göras någon jämförelse med förhållandena exempelvis på industriens område. Men förhållandena ligga väl ändå så till, att det finnes tiotusental av arbetare i landet, arbetare på industriens eller yrkenas områden, som även åtnjuta bostadsförmån, i det respektive arbetsgivare under en eller annan form upplåtit bostäder åt dem. Jag finner icke, att det i det avseendet råder någon särställning för jordbrukets arbetare. Det är nog också en del av dessa industriarbetare ute på landsbygden, som i likhet med statarna ha skaffat sig en gris, fastän det under nuvarande förhållanden icke torde vara så synnerligen många, som ha lyckats göra det. Med dessa jämförelser har jag velat påvisa, att det icke alls är så, som utskottsmajoriteten här har anfört, att jordbrukets arbetare skulle intaga en särställning vid jämförelse med industriens arbetare i detta avseende.

Det har vidare gjorts gällande, att då det gäller att konkurrera om arbetskraften mellan jordbruket och industrien, så är denna konkurrens alldeles omöjlig för jordbruket. Man har inom utskottsmajoriteten framfört de synpunkterna, att jordbrukarna icke kunna betala de löner, som exempelvis betalas inom industrien och att på grund av dessa förhållanden det skulle vara nödvändigt, att det bleve en avtalslagstiftning, som gjorde det möjligt — det framskymtar ju tillräckligt tydligt — för jordbrukets arbetsgivare att kunna få så billig arbetskraft som möjligt. Jag vill ingalunda påstå, att arbetarna på jordbrukets område erhålla sådana löner, att de kunna jämföras med dem, som utgå till yrkesarbetare och kanske också till en del av industriarbetarna. Men om man kastar en blick i den statistik, som socialstyrelsen har utgivit för år 1917, torde de lönesatser förtjäna uppmärksammas, som i det hänseendet anges utgå till jordbruksarbetare. Med den erfarenhet, som jag själv har angående de löner, som utgå till industriarbetarna, kunna kanske härvidlag vissa jämförelser göras. Det framgår då, att genomsnittslönen per dag år 1917 för tjänstefolk i östra delarna av Sverige utgjorde 4 kronor 60 öre, i södra Sverige var daglönen 4 kronor 37 öre, i västra Sverige 4 kronor 53 öre, i norra Sverige 5 kronor 90 öre. För statare utgjorde daglönen i östra Sverige 4 kronor 31 öre, i södra 3 kronor 83 öre, i västra 4 kronor 55 öre och i norra Sverige 7 kronor 91 öre. För daglönare utgjorde daglönen i östra Sverige 4 kronor 89 öre, i södra 3 kronor 95 öre, i västra 4 kronor 32 öre och i norra 6 kronor 60 öre. Nu vill jag till belysning av dessa enligt socialstyrelsens statistik utgående genomsnittslöner för 1917, vilken statistik omfattar tjänstefolk, statare och daglönare, även angiva vad ett statens verk, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser att för arbetarna vid de stora hamnanläggningarna nere vid Hällevik och Nordersund och ett par andra platser kan vara tillräckligt såsom daglön. Där utgår för närvarande en timlön av 43, 45 och 50 öre.

Ang. avskaffande av legostadgan.
(Forts.)

Ang. avskuf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

De, som åtnjuta 50 öre för timma, äro yrkesmän, stenhuggare, murare eller andra yrkesmän, då däremot de vanliga grovarbetarna endast åtnjuta en timlön av 43 och 45 öre. Alldeles säkert kan man göra jämförelser mellan dessa siffror.

Jag skulle också, herr talman, i detta sammanhang vilja erinra om, att arbetarna där nere i Hellevik, som arbeta för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens räkning, ha lagt ned en hel del strävanden för att kunna förbättra de usla timlöner, som för närvarande utgå till dem, men att det knappast synes finnas någon möjlighet att genom förhandling kunna nå fram till ett bättre tillstånd härutinnan. Sorgligt skulle det vara, om man skulle behöva vid en sådan arbetsanläggning tillgripa strejkens vapen för att kunna nå fram till en smula högre tim- och daglöner.

Det föreligger kanske sålunda icke så stora skiljaktigheter, då man gör jämförelser mellan de löner, som utgå till jordbrukets arbetare, d. v. s. tjänstefolk, statare och daglönare, och de löner, som utgå till industriens arbetare på skilda orter. Men det har särskilt framhållits, att just på grund av jordbrukets svårighet att konkurrera med industrien och att kunna betala samma löner som industrien det vore nödvändigt att få en avtalslagstiftning till stånd i sådant syfte.

Jag tillåter mig dessutom erinra om, att det enligt uppgifter, som ha lämnats mig från fullt tillförlitligt jordbrukarehåll, är mellan 60 och 70 procent av alla jordbrukare här i landet, som bruka sin jord med egen arbetskraft eller med familjens arbetskraft. Det är mannen och hustrun, sönerna och döttrarna, som bruka jorden. Det är sålunda 60—70 procent av hela antalet jordbrukare, som stå i denna situation. Och för dessa 60—70 procent är det väl ingen, som vill påstå, att det är nödvändigt att få till stånd en avtalslagstiftning för att reglera familjemedlemmarnas arbetstid och arbetsförhållanden o. s. v. Dessutom ha vi den stora gruppen av daglönare, som hittills icke sorterat under legostadgan. Och det kan väl icke vara möjligt, att vi skulle draga in en stor arbetargrupp, dessa daglönare, som hittills stått fria från legostadgan, under en avtalslagstiftning, vilket skulle bli ett resultat, om kammaren bifölle vad utskottsmajoriteten här har föreslagit.

Jag anser sålunda, herr talman, att det vore allra lyckligast, om andra kammaren ställde sig på reservanternas ståndpunkt, därför att det då skulle bli möjligt för jordbrukets arbetare, bland vilka svaga tecken till organisation för närvarande ha framträtt här och var i landet, att i likhet med industriens arbetare och yrkesarbetarna organisera sig samt åstadkomma, att även de i likhet med deras yrkesbröder inom industrien själva få vara med om att fritt förhandla med sina respektive arbetsgivare, utan att lagstiftningen blandar sig i detta förhållande. Jag tror, att detta är det allra bästa, som man i detta hänseende kan göra för lantarbetarekåren. Då jag samtidigt hyser den betänkligheten, att en lagstiftning på detta område skulle komma att utsträcka sig till att omfatta t. ex. ett absolut strejkbud för lantarbetarna, så

tror jag, att deras organisation skulle bli tämligen illusorisk, om man gäve sig in på att reglera deras, lantarbetarnas, intressen genom en lagstiftning.

Jag ber sålunda till sist, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

*Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Porto.)*

Vidare anförde:

Herr Olofsson: Herr talman! Jag tycker, att man ej bör släppa denna fråga, utan att det också sagts något från den motsatta sidan. Jag hade ej ämnat uppträda, men när varken motionären eller någon annan gjort det, nödgas jag säga några ord.

Den föregående talaren har berört en del saker, som ej alls kunna komma ifråga, när det gäller en sådan avtalsfråga som denna. Saken ligger väl så, att man har helt andra förhållanden att räkna med inom jordbruket än inom industrien, vilka områden den föregående talaren ville jämställa. Inom jordbruket har man ju ett säsongarbete, som är ganska viktigt. Skall man icke då ha en lag, som på något sätt binder vare sig arbetsgivare eller arbetare, utan ha det så, att arbetaren kan vilken dag som helst gå ifrån sitt arbete under den brådaste tiden, under bärgningstiden t. ex.? Jag tycker för min del, att utskottet här haft mycket goda skäl för att verkligen försöka få fram en lag på detta område, som är med våra nuvarande förhållanden överensstämmande. Att den gamla legostadgan är föråldrad, därom äro alla ense, men jag tror ej, att det vore riktigt att helt och hållet släppa det fritt på detta område. Man bör nog försöka att få en avtalsform, som står i överensstämmelse med vad som nu egentligen behöves, och som det kan vara nyttigt att ha.

Den föregående talaren bredde ut sig här och sade, att det bör vara lika fritt för lantarbetarna, som det är för industriarbetarna, och icke på något sätt bundet. Men förhållandena äro så olika, att jag tror, att det resonemanget icke håller.

Jag skall ej vidare uppehålla tiden, då jag hoppas, att någon från utskottet, som är mera insatt i frågan, kommer att utveckla skälen för bifall till utskottets förslag, men jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservanternas yrkande.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman, mina herrar! Jag dröjde med att begära ordet, då jag helt naturligt väntade, att främst någon av motionärerna skulle begära ordet för att försvara de förslag, de framställt. Det kan nu ej hjälpas, att vi andra få taga upp frågan och försvara utskottets hemställan, ehuru åtminstone en av motionärerna varit med om beslutet inom utskottet och därför borde i viss mån vara förpliktad att framför oss försvara utskottets hemställan.

Den föregående talaren har, som herr Olofsson påpekade, gått vida över den föreliggande frågan. Han har kommit alldeles på

Ang. avskaf-
jande av lego-
stadgan.
(Forts.)

sidan om densamma och närmast behandlat den som en ekonomisk fråga, en fråga om lantarbetarnas löner, vilket den ingalunda är. Det är alldeles självklart, att man ej med någon som helst lagstiftning kan binda någondera parten, då det gäller lönerna, vadan en ny avtalslagstiftning ej skulle kunna komma att omfatta några föreskrifter därvidlag. Men å andra sidan bör det vara möjligt och är i föreliggande fall nödvändigt att åstadkomma en lagstiftning, som verkligen ger någon helgd åt arbetsavtalet och kan förebygga dess brytande, vare sig detta sker på arbetsgivare- eller arbetarehåll. Att man inom industrien och med industrien närbesläktade näringar, som äro mycket mera okänsliga för avbrott och störningar, har kunnat finna sig tillrätta med nuvarande laglöshet, d. v. s. med den omständigheten, att ingen avtalslagstiftning finnes, är ett annat förhållande. Om där inträffar en arbetsinställelse, kan det visserligen medföra en del ekonomiska förluster, men det är egentligen intet, som direkt blir förstört, och om maskinerna få stå, bli de därför ej förstörda. Det är icke heller i regeln några varor, på vilka man lider större lagerförlust eller dylikt. Men förhållandena äro himmelsvitt olika inom jordbruket. Om under brinnande säsong, under sådd eller skörd eller i övrigt hela den milda tiden det inträffar, att de arbetare, med vilka man avtalat, lämna sitt arbete, är det alldeles uppenbart, att detta medför icke blott förlust för arbetsgivaren utan även en skada för samhället, som vi sannoligen ha anledning att i närvarande stund beakta, nämligen i så måtto att den dyrbara grödan kan bli förstörd och därigenom livsmedel undandragas det allmänna. Det gäller ej blott grödan utan även kreatur och mycket annat, som ej kan få tillbörlig skötsel, om det inträffar arbetsinställelse.

Vidare är det självklart, att man inom jordbruket ej kan nöja sig med alltför korta avtal. Det är ej meningen, som en ärad föregående talare lät framskymta, att man skulle i arbetsavtalet indraga de extra daglönerna, det är något som står alldeles utanför. Men det är självklart, att vi behöva i avtalet ha inrymt bestämmelser om en stadigvarande arbetskraft och få några garantier för, att denna arbetskraft håller avtalet. Men då näst föregående talare, herr Carlson, tycktes vilja göra gällande, att vi skulle åstunda en sådan lagstiftning därför, att vi från arbetsgivarehåll skulle vilja ha ett vapen för att nedbringa lönerna eller ställa arbetarna i en ofördelaktig eller beroende ställning, tillåter jag mig säga, att det åtminstone för utskottets ledamöter ej förefunnits något sådant bisyfte och, som jag tror, ej heller på jordbrukarehåll.

Jag vill också påpeka, att med de svårigheter, som ha förefunnits och för närvarande förefinnas, och som väl också komma att framdeles kvarstå, att vinna tillräcklig arbetskraft för jordbruket, torde den faran vara alldeles utesluten, att någon skulle begagna en eventuell lagstiftning på området till att nedpressa lönerna. Konkurrensen om dessa arbetare gör, att vi få betala de högsta löner, som med rådande priser på jordbruksprodukter äro

möjliga. Men syftet är att kunna få någon garanti för, att ett avtal hålles och hålles från båda sidor. Det är kanske ej skäl i att aldeles uteslutande tänka på de förhållanden, som nu råda. Det kan tänkas, att ett motsatt förhållande kan äga rum, så att en arbetare kan behöva det skydd, som ett lagfäst arbetsavtal giver honom mot arbetsgivarna. Och jag vill betona, att efter min uppfattning skall arbetsavtalet vara ömsesidigt förpliktande åt bägge sidor och ha påföljd för vilkendera parten, som bryter arbetsavtalet, vare sig det är arbetsgivaren eller arbetaren.

Jag tror, att det här är fråga om ett område, som är så betydelsefullt, att det verkligen föreligger fog för att genom lagstiftning regleras detsamma.

Nu yrka reservanterna på, att motionen skall bifallas i sin förra del, nämligen i fråga om legostadgans avskaffande, men att ingenting annat skall sättas i stället. För min del kan jag ej finna annat, än att detta utgör ett fullständigt frångående av motionen, vilket näppeligen kan upptagas till proposition, ty det är något helt annat detta, att, sasom motionärerna påyrka och utskottet i enlighet därmed föreslår, begära visserligen ett avskaffande av den nuvarande legostadgan men i samband därmed utarbetande av bestämmelser till ersättande av densamma med något nytt, efter tidsförhållandena avpassat avtal, än att, som herrar reservanter göra, utan vidare yrka på legostadgans avskaffande.

Det är dock två alldeles motsatta ståndpunkter. Det kan ju vara, att ur vissa, jag skulle nästan vilja säga rent partipolitiska och fackpolitiska synpunkter, det skulle kunna vara lämpligt att helt och hållet taga bort legostadgan och icke sätta någonting annat i stället. Som jag redan vid årets remissdebatt påpekade, hör jag icke till dem, som anse den nuvarande legostadgan tidsenlig eller att den är mycket att hålla på, men intill dess man verkligen giver oss någonting annat och mera tidsenligt i stället, så äro vi dock från jordbrukarehäll tvungna att hålla på den nuvarande legostadgan, ty den giver åtminstone i en del fall något.

För övrigt vill jag påpeka, att från socialdemokratiskt håll, där man reserverat sig, man åtminstone förut erkänt jordbrukets berättigade krav i hithörande avseende. Jag ber att få erinra om en reservation, som vid 1911 års riksdag avgavs till 1:a särskilda utskottets utlåtande nr 1 av herrar Herman Lindqvist och Persson i Malmö, däri de framhöllo, att »arbetsförhållandena på dessa områden» — d. v. s. jordbrukets och industriens — »äro så olikartade och till sin natur så vitt skilda, att de icke på ett tillfredsställande sätt låta sig regleras av en lag sådan som den nu föreliggande; vad som passar på ett område och där är till parternas fördel, passar icke alls på ett annat, utan kan där bliva skadligt». Och året förut talade samma reservanter om, att det inom jordbruket är fråga om arbetare, »som stå i ett mera personligt förhållande till sin arbetsgivare, än vad fallet är med arbetare i industri och hantverk». Där var det från det hållet icke tal om annat, än att en avtalslagstiftning var behövlig för jord-

Ang. avskaffande av legostadgan.
(Forts.)

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.

(Forts.)

bruket, och man erkände också, att för detta råder i viss mån olika förhållanden emot andra näringsgrenar.

Reservanterna komma i reservationen med åtskilliga påståenden. Jag skall icke uppehålla tiden länge med att granska dessa; jag skall endast be att få vidröra ett par av dem. De säga, att de icke alls ha någon skuggrädsla för det fria avtalet. Ja det kan ju hända, att man från det hållet icke har någon skuggrädsla för det fria avtalet. Det behöver man givetvis icke ha. Men å andra sidan kunde det väl vara skäl ändå att tänka med någon rädsla på de förhållanden, som kunna inträffa, om det icke finnes någon som helst regulator i fråga om arbetsavtalen inom jordbruket och därmed följande ännu större villervalla och osäkerhet på jordbrukets område, vilket givetvis också måste inverka på jordbrukets produktion.

Det heter också: »I den mån tillgången på arbetskraft är otillräcklig inom jordbruket, ha arbetarna också möjlighet att skaffa sina anspråk gehör utan lagstiftningens alldeles särskilda hjälp, i synnerhet sedan de mera allmänt börja organisera sig». Ja, detta kan vara riktigt. Men likaväl som man erkänner det vara fullkomligt riktigt, att arbetarna kunna skaffa gehör åt sig och sina strävanden, bör man också erkänna det vara riktigt, att arbetsgivarna kunna i någon mån skaffa gehör åt sig och sina berättigade strävanden. Ty man skulle göra sig skyldig till en våldsam överdrift, om man icke erkände, att det finnes berättigade strävanden på bägge hållen och strävanden, som enligt mitt förmenande böra regleras genom lagstiftning.

Man säger vidare: »I längden skulle för övrigt säkerligen ett försök att genom avtalslagstiftning särskilt binda jordbrukets arbetare endast lända jordbruket till skada». Ja, det må nu vara reservanternas subjektiva mening, vilka enligt vad jag har mig bekant näppeligen någonsin sysslat med egentligt jordbruk. Men jag tror, att den, som själv driver eller drivit jordbruk och verkligen vill låta sin erfarenhet och en oobjektiv mening tala, kan icke alls underskriva ett sådant omdöme. Det kan väl ändå i längden endast lända jordbruket självt och bägge parterna, såväl jordbrukets utövare som dess arbetare, till gagn och nytta, om man kan finna en avtalsform, som givande rättvisa åt bägge hållen reglerar avtalen och åstadkommer största möjliga stadga inom hithörande förhållanden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjölander: Herr talman! Indirekt uppmanad av herr Magnusson i Skövde, känner jag mig föranledd att såsom motionär något närmare beröra de orsaker, som för mig varit tungt vägande och som motiverat min ståndpunkt i denna fråga.

Jag vill då på förhand förutskicka den anmärkningen, att jag ej kan betrakta denna sak fullt så ensidigt, som herr Carlson i Karlshamn nu i sitt anförande och reservanterna ha gjort. Denna

fråga bör icke ses enbart från den fackorganiserade arbetarvärldens synvinkel utan även betraktas från andra fullt lika bärande synpunkter. Då jag under många år haft min verksamhet förlagd till en trakt, där omkring 60 % av befolkningen tillhör lantarbetarklassen, och då jag samarbetat med densamma i dess strävanden och ej är obekant med en hel del faktiska förhållanden, känner dess önskemål och dess nuvarande dåliga ställning, så känner jag mig ock förpliktad att här beröra föreliggande fråga även ur de oorganiserade lantarbetarnas synpunkt, följande de direktiv jag erhållit genom flera uttalanden på lantarbetarmöten.

Även kan jag icke ställa mig fullt oförstående till jordbrukets krav.

Det var med en smula tvekan och efter mycket starka påtryckningar från lantarbetarhåll, som jag väckte föreliggande motion. Frågan om tjänstehjonsstadgan, dess avskaffande och dess eventuella ersättande kan vid första påseende synas skäligen enkel, men vid en närmare granskning är den dock ganska komplicerad. Längre ha starka röster höjts för tjänstehjonsstadgans avskaffande, och denna stadga hör utan tvivel till de mörkare punkterna i vår lagstiftning, då hänsynslösheten gick före rättskänslan. Redan för ett 20-tal år tillbaka under en debatt i denna kammare betecknades denna legostadga som en fullständig slavstadga, och av flera talare utdömdes den såsom varande synnerligen föråldrad, otidsenlig och ej motsvarande sin uppgift. Detta var för två decennier tillbaka. Man finner det egendomligt, att under den tid, som förflutit sedan dess, intet på allvar åtgjorts för att få bort detta pariasmärke, denna skamfläck, som vilat så tryckande över en av vårt samhälles mest tåliga och arbetsamma arbetargrupper, nämligen lantarbetarkåren. Jag och många med mig stå verkligen undrande och spörjande, varför man så länge tolererat dylika för det tjänande folket så brännmärkande och förnedrande lagbestämmelser, och helt engelt ignorerat de djupaste ledens önsningar.

Man har klagat och klagat ännu över, att arbetskraften drages mer och mer från jordbruket, att landsbygden avfolkas. Förvånas ej, det är så naturligt, så självfallet! Därtill hava bidragit icke blott ekonomiska utan även folkpsykologiska skäl. I den svenska folkkaraktären ligga nedärvda många goda egenskaper, såsom självständighets- och frihetsbegäret. Vårt folk är intet slavfolk. Den känslan gör sig starkt gällande även hos de djupaste folklagren i vårt land. Man fordrar även där nere på folkdjupet aktning för deras arbete och aktning för individerna, som utföra detsamma. Förvånas då ej över, att fria män och kvinnor känna det oförenligt med deras värdighet som fritt folk att lyda under en legostadga, som ändock kan karaktäriseras som en slavstadga.

Jag förmodar — och det ha vi hört av de anföranden, som hållits här — att alla, åtminstone i denna kammare, äro ense med motionärerna därom, att denna tjänstehjonsstadga bör försvinna ur

Anm. avskaffande av legostadgan.
(Forts.)

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

svensk lagsamling. Så långt äro vi alla ense, men sedan gå tankarna isär.

Frågan gäller nu: Bör tjänstehjonsstadgan avskaffas utan att på något sätt ersättas med några lagbestämmelser, som reglera rättsförhållandena mellan arbetsgivarna och tjänarna? Härom kanske meningarna äro ganska delade.

Vad beträffar städerna och tjänsteförhållandena därstädes, så är det ett känt faktum, att där har tjänstehjonsstadgan för länge sedan faktiskt kommit ur bruk. Hembiträderna i städerna äro i regel anställda endast per månad eller ännu kortare tid, och de äro snarare att räkna som daglönare. De äro anställda på synnerligen lösliga grunder, så att husbonden kan, när han så behagar, avskeda tjänaren, och denne kan å sin sida när som helst lämna sin plats. Det torde dock vara uppenbart, att när avtalet endast gäller en månad eller ännu kortare tid, kunna icke några ömsesidiga större förpliktelser följa å någondera sidan. Men jag tror knappast man kan påstå, att synnerligen tillfredsställande och lyckliga förhållanden äro rådande i städerna i detta avseende.

Kan emellertid tjänstehjonsstadgan saklöst försvinna utan att ersättas av andra och mera tidsenliga lagbestämmelser beträffande städerna, så anser jag, att det ej vore lyckligt, om samma lösliga förhållanden mellan arbetsgivare och arbetare skulle börja göra sig gällande beträffande landsbygden, enkannerligen jordbruket. Här möta oss andra förhållanden och mycket ömtåliga sådana. Jordbruket måste arbeta under tryggare arbetsförhållanden. Vi se dock i närvarande stund, huru betydelsefullt jordbruket är för vårt land, och den stabilitet, som är så viktig för densamma, bör ej undanryckas. Det går icke an, att jordbrukaren den ena dagen har arbetskraft men den andra icke. Därigenom kunna oersättliga värden på några få dagar förstöras och jordbruksarbetet för långa tider förtryckas. Vi socialdemokrater fordra, att lantbrukarna skola förstå oss, men då måste också vi förstå lantbrukarnas intressen. Men om samhället och de enskilda arbetsgivarna ställa större krav och skyldigheter på jordbruksarbetarna och deras solidaritet mot samhället, så måste dessa fordringar åtföljas av motsvarande förmåner och rättigheter i full proportion till förpliktelserna. Vål har man hittills från arbetsgivarhåll starkt pointerat skyldigheterna, men man har förbisett, att skyldigheter och rättigheter böra stå i väl avvägd proportion till varandra. Förbises detta, då skapas ej heller någon varaktig arbetsfred.

För min personliga del är jag av den uppfattningen, att det vore lyckligt, om statsmakterna, åtminstone i vissa fall reglerade rättsförhållandena mellan arbetsgivare och arbetare. Det skulle helt säkert giva större helgd och trygghet åt det hela. Men jag gillar fullkomligt den ståndpunkt, som herr Branting intog i denna fråga vid en debatt i andra kammaren för jämnt 20 år sedan, nämligen år 1898. Herr Branting motsatte sig då en revidering av den nuvarande tjänstehjonsstadgan, därför att utskottet då ansett, att huvudgrunderna för densamma borde lämnas orubbade, och

huvudgrunden för tjänstehjónsstadgan var det patriarkaliska áskádningsáttet, d. v. s. förhállandet av överordnade gentemot underordnade. Demokratin giver herr Branting därvidlag fullständigt rätt, och jag vill kraftigt stryka under, att här icke bör vara fråga om överordnade och underordnade utan helt enkelt fråga om avtal, som avse att lämna en viss prestation av arbete mot átnjutande i stället av vissa förmåner och rättigheter. Herr Branting befarade, att om en kommitté *då* blivit tillsatt för att utarbeta utlatande och förslag till en reviderad legostadga, *då* skulle den ena partens ásikter och uppfattning alls icke komma till ordet. Den farhagan var *då* ganska befogad. Men herr Branting tillágger: »Den tid kommer nog *då* vi komma på allvar inför frågan om att ställa upp och införliva med vår lagstiftning en arbetsbalk, som kommer att rada in sig i de övriga viktiga huvudbestämmelser, varmed denna lagstiftning sysselsätter sig. Men den arbetsbalken bör icke skrivas och torde icke kunna lámpligen skrivas, förrän báda parterna vid arbetsavtalen blivit någorlunda jámställt representerade bland dem, som skola gå i författning om att avfatta den-samma.»

Dessa förutsättningar funnos icke år 1898. *Då* satt ju också herr Branting som den enda egentliga arbetarrepresentanten i denna kammare. Men förhállandena áro ju något ándrade sedan dess. Man har talat om ett demokratiskt genombrott. Detta är väl icke heller någon tom fras eller något tomt ord. Man kan *då* spörja: är den tid inne, varpå herr Branting syftade år 1898? Jag förstår mycket väl arbetarklassens obenágenhet för statliga avtalsformer, och den var helt naturlig under en tid, *då* arbetarklassen ej var tillräckligt starkt representerad i den lagstiftande församlingen för att där kunna göra sin röst hörd och få ett ord med vid beslutet. Dessa farhågor förefinnas icke nu i någon högre grad. ty jag är fullkomligt övertygad om, att varje lagförslag, där ej arbetarnas intressen i väl sa hög grad áro tillgodosedda som deras arbetsgivare, icke har någon utsikt att vinna denna kammares bifall. Sá mycket vill jag åtminstone hoppas på det demokratiska genombrottet. Om jag som nykomling hyser alltför ljusa förhoppningar, må det vara mig tillgivet.

Jag har emellertid med denna motion ingalunda velat riva upp de gamla avtalsstriderna. Att även industriarbetarna insett beydelsen av större fasthet i förhállandet mellan dem själva och arbetsgivarna, därom vittna de kollektiva avtalen. Industriarbetarna ha icke velat underkasta sig det osákerhetstillstånd, som otvivelaktigt skulle ha uppstått, om det personliga godtycket enbart fått vara radande och, som jag är övertygad om, oftast till arbetarnas nackdel, sásom varande den svagare parten. Vid varje lagstiftning bör ju ändå den svagare parten skyddas.

Organisationen har varit och är industriarbetarnas stora styrka. Visserligen áro icke alla industriarbetare organiserade, men de oorganiserade få del av de fördelar, de organiserade lyckats tillkämpa sig. Men de kollektiva avtalen áro fullkomligt uteslutna,

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

där organisation saknas. Om lantarbetarna varit organiserade eller minsta utsikt till någon nämnvärd för hela riket omfattande organisation förefunnits bland dem, då skulle jag ha nöjt mig med att enbart yrka på tjänstehjonsstadgans avskaffande, under förutsättning att den ersatts av kollektiva avtalsformer. Men dessa förutsättningar förefinnas icke nu. Den, som är något förtrogen med lantarbetarnas levnadsvillkor och ställningen på landsbygden i allmänhet, vet, vilka oerhörda svårigheter, som resa sig i vägen för en kampduglig organisation bland lantarbetarna. Arbetsgivarna ha i regel intagit en mycket fientlig hållning, då det gällt fackligt organisationsarbete bland lantarbetarna, och de ha bidragit till att förhindra och försvåra organisationsarbetet bland dem. Huruvid arbetsgivarna därvid handlat klokt mot sig själva, sin näringsgren och mot samhället i sin helhet, är ganska tvivelaktigt. Varje arbetsgivare borde väl i stället sträva efter att äga en intelligent, vaken och målmedveten arbetarkår och ej en förslavad och nedtryckt sådan. De kollektiva avtalsformerna äro således i de flesta fall för närvarande uteslutna, då det gäller lantarbetarna.

Herr Carlson har såväl i sitt anförande som i reservationen hävdad den uppfattningen, att ett bifall till klämmens andra moment skulle förlama och ominstetgöra organisationsarbetet bland lantarbetarna samt beröva dem ett verksamt kampmedel, nämligen strejkvapnet, och beröva dem utvecklingsmöjligheter samt förhindra, att deras självmedvetande och känsla av människovärde skulle vakna. Intet har emellertid varit mig så främmande.

Skulle nu emellertid en lantarbetarstrejk tillgripas och bli effektiv, så måste den ske under för jordbruket utomordentligt kritiska förhållanden. En skördestrejk t. ex. i år skulle äventyra hela vart folks existens. En dylik strejk skulle helt visst stämplas som en illojalitet mot hela samhället och anses ur moralisk synpunkt förkastlig samt tvinga statsmakterna till ett ingripande. Följderna av densamma skulle drabba icke minst industriarbetarna och deras familjer. Den skulle få hela den allmänna opinionen emot sig. Vi kunna tänka oss flera sådana kritiska situationer för vårt jordbruk och vår näringsfråga.

Strejkvapnet har — vill jag då påstå — icke fullt samma betydelse för lantarbetarna som för fackföreningarna på industriens olika områden. Därmed har jag ej velat frankänna strejkvapnet all betydelse och berättigande för jordbruksarbetarna under för dem förtvylade situationer.

Utskottet har emellertid för närvarande icke funnit mer än en enda utväg, om man vill bygga på ordnade förhållanden mellan arbetsgivare och lantarbetare, nämligen att staten griper in och reglerar rättsförhållandena dem emellan. För min personliga del skulle jag högeligen önskat, att förhållandena varit sådana, att staten ej behövt ingripa, men såsom saken nu ligger, måste jag, icke minst för arbetarnas egen skull, stryka under behovet av en lagstiftning. Det skulle kännas otryggt för lantarbetaren och

synnerligast den gifte att stå fullständigt skydds- och rättslös gentemot husbonden, som vid första lilla misshällighet skulle kunna avskeda honom. Jag tror knappast någon arbetarvän och ej heller den, som hyser någon ansvarskänsla inför hela den grupp, varom här är fråga, kan påyrka något dylikt, så länge kåren är oorganiserad och ej själv kan tillvarataga sina intressen.

Emellertid, i den s. k. avtalsform eller rättare sagt skyddslagstiftning, som borde ersätta tjänstehjonsstadgan, måste naturligtvis upptagas en hel del allmänna bestämmelser, som även finnas upptagna i de kollektiva avtalsformerna, såsom om arbetstid, övertidsarbete, avlöningstid, förliknings- och skiljedomsförfarande, ordningsregler i allmänhet, flyttningstider, bostadsförmåner, husbondens skyldigheter mot sjuka eller alderstigna tjänare, semesterdagar, pensionsfrågor, arbetarens ställning, i händelse arbetsgivaren dör eller avträder gården, föreningsrättens officiella erkännande och respekterande, anställningsförhållanden m. m. Dessa saker måste givetvis bli föremål för en grundlig och samvetsgrann utredning, vilket också är motionens syftemål. Särskilt äro de nuvarande flyttningstiderna synnerligen olämpliga icke blott ur folkhygienisk utan även ur jordbrukssynpunkt. Lantarbetarnas bostadsförhållanden lämna också mycket övrigt att önska. Tager man ej med i beräkningen, att lantarbetaren och hans familj måste känna hemtrevnad, enär landsbygdens befolkning i högre grad är hänvisad till den glädje ett verkligt hem kan skänka, då gå arbeta krafterna ifrån jordbruket. Dessa frågor måste bli föremål för en omsorgsfull prövning.

Herr talman! Jag har med detta anförande endast velat visa, huru man kan se denna sak från olika sidor. Motivet för min motion har varit att få bort detta brännmärke från den svenska lantarbetarklassen. Min varmaste önskan har varit, att vad göras kan bör göras för att höja denna undertryckta arbetarkår i både socialt och materiellt hänseende. Men min strävan har icke varit att på något sätt klavbinda densamma eller individerna inom den. Under dessa allvarstunga tider, då nöden gästar många svenska hem, icke minst i städernas arbetarkvarter, då anser jag, att alla, såväl arbetsgivare som arbetare, böra möta varandra med förståelse. Vår strävan måste obrottsligt gå ut på att bereda jordbrukets arbetare en tryggare och bättre ställning, än nu är fallet, så att även de må känna större arbetsglädje och levnadsmod, vilket helt säkert skulle i hög grad bidraga att skänka vårt land ett rikare skörderesultat till lycka och batnad för hela vårt folk.

Herr talman! Jag kan icke annat än — om jag vill följa mitt samvete — yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Herr talman, mina herrar! Det är kanske onödigt att erinra om att striderna i fråga om arbetsavtalslagstiftningen ha varit synnerligen brännande i vårt land under många, många år. Det var under de senare åren, då högern hade en liten majoritet eller en mycket stor minoritet i denna kammare. Den

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

avtalslagstiftning, som det då var fråga om, gällde visserligen industriarbetarne och icke lantarbetarne, men jag vill erinra om att då var industriarbetarklassen i nästan halvt uppror på grund av de attentat gentemot den fria avtalsrätten — jag kallar då kollektivavtalet för ett fritt avtal — som riktades från högerhåll.

Nu må man säga, att det är stor skillnad mellan jordbrukets och industriens arbetsförhållanden. Det vore naivt att icke erkänna, att det är fallet. Men är det verkligen rimligt att tro, att den avtalslagstiftning, som höll på att bringa den industriella arbetarklassen i vårt land i uppror, skulle vara icke bara *lämplig* alldeles särskilt ur lantarbetarnes synpunkt — ty det ville ju åtminstone den siste ärade talaren göra gällande — utan t. o. m. skulle skaffa dem en mycket bättre ställning, än de skulle få enligt den fria avtalsrätten?

Jag vill nu säga, att jag har icke i de anföranden, som här hållits, kunnat upptäcka någon punkt, i vilken man kunnat visa, att lantarbetarnes ställning skulle bli bättre, om man finge en avtalslagstiftning till stånd för att reglera arbetsförhållandena inom jordbruket. Den siste ärade talaren nämnde bostadsförhållandena. Jag förmodar, att man icke kan i en avtalslagstiftning ålägga arbetsgivarne att bygga bostäder av en viss typ. Det föreställer jag mig höra hemma under den allmänna bostadslagstiftningen, och jag föreställer mig, att när en gång den stora bostadskommissionen blir färdig med sina förslag, skola dessa även komma att innebära en effektiv bostadsinspektion på landsbygden. Icke kan man heller föreskriva i lagstiftningen — det kan ske i avtalet mellan arbetsgivarne och arbetarne — att arbetarne icke skola kunna annat än på givna grunder vrakas från sin bostad. Jag föreställer mig, att om man i det avseendet vill skydda lantarbetarne så mycket som rimligt är, så gäller det att utsträcka en god hyreslagstiftning till att omfatta även de bostäder, som statarne bebo och som ägas av arbetsgivarne.

Jag har alltså icke under utskottsbehandlingen eller under debatten i denna kammare kunnat finna, att man påvisat någon punkt, där lantarbetarne skulle ha en verklig fördel av att på detta sätt föras in under en avtalslagstiftning, och jag må säga, att alla de anföranden som hållits här — det socialdemokratiska anförandet icke undantaget — ha motiverat denna sak *uteslutande* ur arbetsgivaresynpunkt. Den röda tråden har varit arbetsgivarnes nödvändighet att hålla arbetarne bunnna och nödvändigheten att hindra arbetarne att begagna sig av naturliga kampmedel för att förbättra sin ställning. Och här hissar man då som en förfärande röd fana för kammarens jordbrukare vådan av lantarbetarstrejker, som skola åstadkomma att grödan förstöres, att kreaturen förstöras, och som naturligtvis alla människor äro mycket känsliga för speciellt i en tid som denna.

Nu vill jag säga — och för en socialdemokrat tycker jag det resonemanget är mycket naturligt — att om det gäller strider om arbetsvillkoren, så kan ansvaret och skulden för en eventuell

öppen kamp mellan arbetsgivare och arbetare icke läggas bara på den ena sidan. Det är min övertygelse, att om jordbruket vill behålla sin arbetskraft, om det vill försöka draga till sig ökad arbetskraft för att kunna bättre fylla de anspråk som ställas på det samma, och skydda sig självt, så finnes ingen annan väg att gå än den, att man betalar arbetarne ordentligt, att man konkurrerar med industrien, vad arbetslönerna beträffar, och att man i andra avseenden behandlar arbetarne väl. Behandlar man arbetarne väl och betalar dem ordentligt, så tror jag icke risken för avfolkning av landsbygden är så stor. Men om man däremot med en avtalslagstiftning försöker binda dem till sämre villkor, än de genom det fria avtalet skulle kunna skaffa sig, då är det min övertygelse, att alla herrarnas jämmerrop över landsbygdens avfolkning aldrig komma att medföra någon ändring i nämnt avseende, utan då kommer tvärtom landsbygdens avfolkning att fortsätta och möjligen ökas.

*Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.*

Jag har sålunda för min del en mycket bestämd uppfattning i denna sak. Jag menar, att var och en, som i arbetarrörelsen ser en välsignelse för land och folk, därför att den höjer upp undertryckta lager till en människovärdigare och friare ställning, borde vara övertygad om att även lantarbetarnes allmänna organisation skulle vara till lycka för lantarbetarne. Och därför att det vore till lycka för dem, skulle det till slut och på sistone också komma att gagna hela vårt samhälle. Organisationens väg är den, som ännu så länge enligt min uppfattning är den enda möjliga för arbetarklassen, för lantarbetarklassen likaväl som för industriarbetarklassen, att allvarligt höja sin ställning.

Om detta förslag bifalles här och, som jag tager för givet, då också bifalles av första kammaren och sedan föranleder till sättande av en kommitté, då blir följden oundvikligen den, att man får en lagstiftning, som gör, att arbetarne icke kunna använda sina organisationer till deras naturliga ändamål. Man får en lagstiftning, som gör arbetarorganisationernas strävanden mer eller mindre illusoriska, och man kommer att förstöra de nu återigen spirande lantarbetarorganisationerna. Om jag har den övertygelsen, att det är just på organisationens väg, som arbetarklassen tills vidare ensamt och ordentligt kan höja sig i vårt land, och att detta gäller även för lantarbetarne, då kan jag aldrig gå med på, att man här i andra kammaren, innan något allvarligt organisationsarbete kommit i gång, skulle på förhand slå ihjäl det — ty det blir den faktiska och naturliga följden av utskottets förslag.

Vad själva tjänstehjonsstadgan beträffar, är den en skamfläck för vårt land. Det är erkänt så tidigt som 1879. Tjänstehjonsstadgan innehåller bestämmelser, som voro mycket naturliga för ett hundratal år sedan. Då betraktade man arbetaren halvt som träl. Det ingick i den tidens allmänna åskådning, att det fanns två slags människor. Det ena var de, som skulle träla, och det andra var de, som skulle leva väsentligen på de träländes arbete. Nu är tjänstehjonsstadgan till den grad föråldrad och undergrävd

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

i det allmänna rättsmedvetandet, att den håller på att avskaffa sig själv. Och då skulle eventuellt andra kammaren komma och säga: Gud bevare oss, tjänstehjonsstadgan håller på att avskaffa sig själv; låt oss skynda att låsa fast lantarbetarna i en ny avtalslagstiftning! Jag må säga, att för en socialdemokrat är det fullständigt uteslutet att kunna ansluta sig till en sådan tankegång, men det är den tankegången, som ligger i detta förslag.

Den förste talaren påpekade, att om man nu gör en ny avtalslagstiftning för lantarbetarne, så är det mycket sannolikt, att även *daglönarne* komma att ingå under denna avtalslags bestämmelser, och det är min övertygelse — man må ha huru välment önskingar i annat avseende som helst — avtalslagstiftningen kommer nödvändigtvis att draga in under sina bestämmelser även dessa människor, som för närvarande äro alldeles utan avtalslagstiftning, som ha fri avtalsrätt och som, om de organisera sig, utan vidare få kollektivavtal. Vi hörde den socialdemokratiske motionären beklaga den lösliga reglering av tjänsteflickornas arbetsförhållanden i Stockholm. Jag må säga, att i stort sett är det till fördel för tjänsteflickorna, och jag tycker det vore ganska egendomligt, om man skulle beröva dem den möjlighet att skaffa sig bättre villkor, som de ha på grund av dessa s. k. lösliga arbetsförhållanden.

Jag har alltså över huvud den uppfattningen, att därest man går ut ifrån, att det är det lyckligaste för vårt land, om de lågt stående arbetarne lyftas upp på ett högre plan, då skall regleringen av arbetarnes och arbetsgivarnes inbördes förhållande överlämnas åt det fria avtalet. Det blir för jordbruket åt lantarbetarorganisationer; de kunna icke på längden förhindras, och de kunna genomföra kollektiva avtal. Vi komma då få en annan arbetarklass än den förslavade och i många fall något trälaktiga typ, som finnes på landsbygden. Vi komma att få en lantarbetarklass, som känner sig fri, som känner sitt människovärde, som blir tillgänglig för högre kultur, som över huvud taget lyftes upp på ett högre plan.

Jag har den känslan, att om man icke anser, att här skall för reglering av jordbrukets arbetsförhållanden göras en lagstiftning direkt i arbetsgivarnes tjänst, så kan man icke gå på någon annan linje än reservanternas. Och jag förmodar, att herr talmannen icke kommer att fästa något större avseende vid herr Magnussons i Skövde förmodan, att det av reservanternas gjorda yrkandet icke skulle kunna upptagas till proposition. Ty det är uppenbart, att ur formell synpunkt finnes icke det ringaste hinder för att reservationen bifalles. Detta innehåller en klar inskränkning i det yrkande, som föreligger från motionärernas sida, och reservanternas sålunda icke gått utöver sin befogenhet.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr *Engberg* instämde häruti.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag tänker icke riva upp någon längre avtalsdebatt här. Jag tror, att det i frågans nuvarande stadium knappast är lämpligt. Men jag anser mig ändå böra säga ett par ord.

*Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)*

Utskottet säger här på sidan 3: »Nämnda kommittés utredning och förslag hava emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, icke kommit att omfatta legostadgan utan blott avtalsformer, som huvudsakligen skulle beröra industrien. Jag vill säga att detta är oriktigt. Avtalskommittén sysslade först med kollektivavtalet sedan med förslag till arbetsavtal, och den genomgick och sysslade i detta sammanhang åtskilliga månader med tjänstehjonsstadgan eller det s. k. tjänsteavtalet. Men detta kom aldrig fram till riksdagen, ty vi hunno icke i det fallet formulera ut några bestämda paragrafer. Emellertid föreligger i avtalskommitténs handlingar en ganska vidlyftig utredning beträffande detta tjänsteavtal, så att utskottet har i det fallet varit felaktigt underrättat.

Nu är det ju så, att för den, som deltagit i avtalskommitténs arbete och varit här under debatterna i riksdagen om avtalslagstiftningen, ter det sig skäligen hopplöst att tänka, att denna fråga nu skulle kunna lösas så kort tid efteråt. Vi erinra oss säkerligen allesammans, vilken oerhörd motsättning det var i den saken, även om det icke var så, som herr Möller uttryckte sig, att det höll på att bli uppror i landet för den saken. Från arbetsgivarhåll ville man ha en bestämd och klar formulering beträffande avtalstiden, beträffande regler och garantier för avtalets helgd o. s. v. Och från arbetarsidan ville man ha fullkomlig frihet, ville icke alls gå in på några bestämmelser i det fallet. Jag vet icke, hurvida det är möjligt, att nu så snart efteråt dessa skarpa motsättningar hunnit jämnas ut sig. Det är ju möjligt, och det skulle vara önskvärt, om man kunde få fram en lagstiftning på detta område. Jag för min del vill icke motsätta mig en sådan. I alla händelser kan det ju vara skäl att göra ett försök.

Legostadgan är, kan jag säga, i stort sett ett kollektivavtal, som staten lägger fram för arbetsgivare och arbetstagare ute på landsbygden till deras användning, och man kan också säga, att den har varit använd i oerhört stor utsträckning. Ja, den har varit normerande och stabiliserande på arbetsmarknaden och gjort densamma sådan, som den har gestaltat sig under många tiotal av år. Den har, tror jag man kan säga, varit vårt lantbruk, våra arbetsgivare inom lantbruket och även våra arbetare där till ofantligt stort gagn. Det är lätt att taga bort densamma, men det är icke så lätt att få någonting i stället, och jag tror, vi kunna vara eniga om, att vi böra icke taga bort den, innan vi fått något annat i stället.

Vi veta ju alla också, att den nuvarande tjänstehjonsstadgan är synnerligen föråldrad. Dess former äro alltför olämpliga och alltför tränga. Jag vill bara erinra om exempelvis, att där finnes bara en enda avtalstid, nämligen ett år, och beträffande betalning av lönen bestämmes det, att den skall utgå efter avtalstidens slut

Ang. avskaf-
jande av lego-
stadgan.
(Forts.)

o. s. v. Det är ju förhållanden, som man icke kan praktisera nu. Man måste fullkomligt taga avstånd från en hel del i tjänstehjonsstadgan, och dess trånga bestämmelser ha medfört, att allt flere och flere avtal ute på landsbygden falla utanför tjänstehjonsstadgans område, falla utanför all laglig reglering. Och det kan icke vara bra varken för arbetsgivarne eller arbetarne. Det är särskilt ur den synpunkten, som jag anser det skulle vara så lyckligt, om vi kunde få någonting nytt, någonting lämpligt i stället för vad som nu är gällande.

Men om vi nu skola söka få fram en sådan här ny lagstiftning, så vill jag icke stå här och angiva några slags riktlinjer, ty det skulle kanske bli alltför många. Jag skall endast angiva två eller tre synpunkter.

En blivande tjänstestadga bör liksom den gamla ha formen av förslag till kollektivavtal innehållande en hel serie av normerande bestämmelser av den beskaffenhet, att ett avtal kan ingås på ett enkelt och betryggande sätt. Vidare bör i denna stadga avtalstiden vara jämförelsevis lång, och det bör också finnas lagstadgat skydd för tjänsteavtalets helgd. Det är tre oeftergivliga saker, som jag anser, att denna stadga bör innehålla, och jag må säga, att i stort sett har utskottet här ställt sig synnerligen förstående inför de krav, som gälla ute på lantbrukets område. Jag för min del skulle visserligen hava ett och annat att invända mot utskottets motivering, men i stort sett kan jag säga, att jag gillar den motivering, som utskottet har framlagt.

Gentemot herr Möller skulle jag vilja säga, att en ny avtalslagstiftning icke är avsedd att binda, hindra och förslava arbetarne, nej, jag tror icke, att så skulle bliva förhållandet, särskilt då det gäller oorganiserade arbetare. Jag är övertygad om, att organisationen inom lantbruket aldrig kommer att få den omfattning, som herrarna tro, därför att ute på lantbruket råder ett mera personligt förhållande mellan arbetare och arbetsgivare. Och är det så, att organisationerna icke ute på lantbruket komma att spela den roll som inom industrien, kunna herrarna vara fullkomligt övertygade om, att en tjänstelagstiftning på lantbrukets område kommer att för lantarbetarne vara ett ofantligt stort stöd och hjälp, lika mycket som den påstås komma att hindra dem i deras rörelsefrihet. Det är kanske just därför man så mycket fruktar en sådan här lagstiftning, ty få vi en god, för lantarbetarne gynnsam avtalslagstiftning, som stöder och hjälper dem i alla deras förhållanden, kommer detta att inverka så, att lantarbetarne icke hava behov av att organisera sig i den utsträckning, som de eljest skulle hava, och det kan ju hända, att det är därför, som herr Möller och åtskilliga av hans meningsfränder frukta en sådan lagstiftning så mycket, som de här synas göra. Det synes mig uppenbart, att på ett område, som så djupt ingriper i hela vårt ekonomiska liv som detta, bör en reglering av förhållandena mellan arbetare och arbetsgivare vara lika nödvändig som en reglering på många andra områden i vårt land.

Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. avskaffande av lego-stadgan.
(Forts.)

Herr Carlson i Karlshamn: Jag vill endast yttra några få ord. Till herr Olofsson vill jag då ställa den frågan, om han icke hört talas om, att det förekommer säsongarbete på flera håll än på jordbrukets område. Jag känner åtminstone till, att exempelvis målarfacket och en hel del andra fack äro rena säsongyrken, och således finnas dessa säsongarbeten representerade även på industriens område. Detta bör alltså icke utgöra något speciellt skäl för en avtalslagstiftning på jordbrukets område.

Vidare har det även sagts från motsidans talare, att det behöves helgd för avtal och personliga löften, och däri vill jag givetvis instämma. Jag vill endast erinra om, att när man för några år sedan gjorde en undersökning, i hur stor utsträckning som kollektivavtalen hade brutits av respektive parter, arbetare och arbetsgivare, konstaterades genom denna utredning, att de flesta avtalsbrott hade förekommit på arbetsgivarnas sida. Såsom vi såväl av dessa faktiska uppgifter som ock för övrigt mycket väl känna till, hava arbetarna i utomordentligt hög grad hållit avtalens helgd.

Sedan har det talats om att för jordbrukarna skulle det uppstå så kolossala förluster vid en eventuell strejk. Jag vill icke förneka, att förluster givetvis vid en eventuell arbetsnedläggelse skulle uppstå på jordbrukets område, men jag tillägger, att lika stora samhällseliga förluster uppstå helt säkert genom arbetsnedläggelse på industriens område, och detta är väl en faktor av betydelse, då det gäller att se på saken ur samhällselig synpunkt. Någon väsentlig särskillnad förefinnes alltså enligt mitt förmenande icke heller beträffande dessa eventuella förluster.

Så har från motionärens sida framhållits, att det här speciellt skulle gälla att tillvarataga de oorganiserade lantarbetarnas intressen, och en hel del talare, som förordat utskotts majoritens förslag, hava instämt därutinnan. Men jag vill då erinra om, att till exempel på textilindustriens område torde det endast vara några få procent av arbetarna, som äro organiserade, och den stora massan är oorganiserad. Om vi räkna med alla dem, som sysselsättas på hantverkens och industriens områden här i landet, torde säkerligen icke mer än cirka 40 å 45 procent vara organiserade, och majoriteten är således oorganiserad, men vi anse icke, att någon avtalslagstiftning eller någon utredning i sådant avseende bör igångsättas ens för de oorganiserade arbetarnas vidkommande. Även i detta hänseende finnes således nästan fullkomligt jämförliga förhållanden beträffande jordbrukets och industriens arbetare.

Nu har man sagt, att det icke gärna kan vara förenligt med någon parts intressen, att det råder så fullständigt lösliga förhållanden mellan parterna på jordbrukets område. Men jag förmodar, att herrarna väl ändå känna till den form, som i allmänhet användes vid arbetsanställning, speciellt då det gäller oorganiserade

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

arbetare. Inom industrien är det icke alls ovanligt, att det finnes en uppsägningstid av 8 eller 14 dagar, och att exempelvis den första veckans avlöning är innestående såsom garanti för att en dylik uppsägning skall iakttagas. Det finnes över huvud taget många olika variationer beträffande anställningsformerna på industriens område. Jag frågar då: kan icke något av dessa förhållanden överföras på jordbrukets område och således synas lika fördelaktigt för dem, som här särskilt ömma för de stora godsägarnas intressen i detta fall?

Det har enligt min mening icke framkommit ett enda antagligt argument för utskottsmajoritetens förslag, som skulle kunna rättfärdiga, att andra kammaren skulle gå med på ett förslag till skrivelse om en avtalslagstiftning för jordbruksarbetarna, och därför, herr talman, ber jag att än en gång få yrka bifall till reservationen.

Herr Karlsson i Sandviken: Jag har efter den siste talarens anförande icke mycket att tillägga, men jag skall i alla fall be att få säga några ord med anledning av några yttranden som fällts.

Man har sagt, att det icke går an att jämnställa industrien och jordbruket, så att det på den grund skulle vara nödvändigt att få en särskild lagstiftning på det ena området. De herrar som icke känna till industriens förhållanden mera, än att de kunna säga något dylikt och vilja försvara det, skall jag be att få meddela, att beträffande järnbruksarbetarna existerar ett förhållande som något motsvarar det som är rådande på jordbrukets område. I våra martinugnar och hyttor ha vi verksamma medel för dem som vilja använda desamma. Vi kunna på en enda gång förstöra Sveriges hela tillverkning av järn, men rättfärdighetskänslan hos arbetarna har gjort, att det icke tillämpats. Vi kunna under dessa förhållanden likaväl som jordbruksarbetarna ställa till galenskap, därest vi ville göra det.

Det har här sagts och särskilt från motionärens sida ganska skarpt framhävts, att det skulle finnas möjlighet att hävda de oorganiserade arbetarnas intressen gentemot arbetsgivaren genom att få en lag som skulle skydda dessa arbetare. Den som något känner till våra arbetsgivare icke bara inom industrien utan även inom andra fack torde nog ha ganska stor erfarenhet av att, därest det icke står en organiserad massa bakom en överenskomst som träffats, så finnes ingen möjlighet för arbetarna att tillvarataga sina intressen. Ett kollektivavtal är värdelöst, därest icke arbetarna på platsen äro organiserade. En lag tillkommen för att enligt motionärens mening i någon mån skydda dessa lantarbetare skulle icke äga tillämpning annat än på papperet, därest icke lantarbetarna vore organiserade, och om de äro organiserade, så att de med sina arbetsgivare kunna ingå kollektivavtal, så behövs åtminstone enligt uppfattningen inom arbetarorganisationerna icke någon särskild lag som reglerar dessa förhållanden. Den orättfärdighetskänsla, som enligt en del talare skulle vara rådande på

arbetarhåll, har hittills endast gjort sig gällande från arbetsgivarernas sida. Man kan under sådana förhållanden icke säga, att man skulle gynna de oorganiserade arbetarna genom en dylik lag, ty den kan icke tillämpas, emedan därför behövs den makt som en arbetarorganisation innebär, och så är också förhållandet beträffande lantarbetarna.

Ang. avskaf-
fande av lego-
stadgan.
(Forts.)

Det yttrades ett ord här i debatten, som verkade som ett ord från svunna tider och som icke äger tillämpning nu och inte ens borde hava sagts i dessa tider. Det var när det profeterades, att lantarbetarna aldrig skulle bliva organiserade. Man kan härpå använda ett litet bibelspråk som säger, att människan spår, men det är visst Gud som rår.

Jag vill slutligen rikta ett par ord till motionären. Om han använde den kraft, som han här använt för att övertyga kammaren om nödvändigheten att gå med på hans förslag, bland lantarbetarna, så kanske han kunde uträtta ett mycket bättre arbete och göra större nytta med sina ord, än vad han här gjort.

Jag ber under sådana förhållanden, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Branting: Under debatten har åberopats ett yttrande som jag hade i denna kammare år 1898, då legostadgan behandlades under dåvarande förhållanden. Mitt yttrande, som jag med anledning härav tagit reda på, är av den art, att det icke finnes minsta anledning att ändra eller lägga till något i detsamma. Min uppfattning i detta avseende är precis densamma nu som då. Men jag måste dock säga ett par ord för att förhindra, att detta yttrande möjligen utnyttjas på ett sådant sätt i en kommande efterdiskussion om dessa ting, att man därav skulle kunna draga obehöriga slutsatser.

Gentemot det då föreliggande förslaget, som gick ut på att man fortfarande skulle hava en legostadga ungefär byggd på de gamla grundsatserna, tillät jag mig framhålla, att den tid kommer, då vi på allvar stå inför frågan att upprätta och med vår lagstiftning införliva en arbetsbalk, som skulle inrymma alla de viktigare bestämmelserna i en arbetsavtalslagstiftning. Det är därmed alldeles icke sagt, att det kan vara lämpligt att nu med utgångspunkt från denna speciella fråga rulla upp hela frågan om arbetsavtalslagstiftningen. Jag skall gärna erkänna, att jag för min del icke hör till dem som anse, att den nuvarande ställningen i detta avseende kommer att för all framtid med fördel kunna behållas. Jag tror, att arbetarklassens maktställning kommer att ökas på ett sådant sätt, att den kan gå till en verklig stabilisering i lagform av vissa uppnådda resultat och kan med fördel gripa sig problemen an, ur synpunkten av att krav på en arbetarskyddslagstiftning på dessa områden gör sig gällande med minimilöner och med bestämmelser om normalarbetsdag och allt sådant som tillsammans skulle gå in i denna arbetsbalk, varom jag redan då talade. Men

Ang. anska-
fande av lego-
stadgan.

(Forts.)

detta är som sagt något helt annat än att nu vilja göra gällande, att man skall börja att rulla upp hela arbetsavtalsfrågan.

Som saken nu ligger, är det utan allt tvivel det lämpligaste, att kammaren denna gång uttalar sig mot legostadgan och för dess avskrivning men därmed icke förbinder några sådana uttalanden, varigenom det skulle synas önskvärt, att man får upp hela denna arbetsavtalsfråga. När tiden kommer för dess behandling, skall den vara förberedd på ett helt annat sätt än vad nu är fallet, och vid den tiden skola arbetarorganisationerna landet runt inom alla möjliga arbetsgrenar stå avsevärt starkare, än vad de för närvarande göra. Det må vara sant, att i andra kammaren stämningen är den, att det icke går för sig att mot en bestämd arbetaropinion driva igenom något som skulle vara skadligt för arbetarrörelsen. Men därmed är alls icke sagt, att det å andra sidan skulle kunna gå för sig att driva fram något gentemot motståndet från andra håll och särskilt mot de intressen som äro koncentrerade i kammaren här bredvid, så att man nu verkligen kan komma till en lösning av alla dessa invecklade frågor till gagn för arbetarklassen. Som ställningen är, så är det utan tvivel bäst, om andra kammaren följer reservanterna. Ur arbetarsynpunkt förefaller det mig, att andra kammaren därigenom står klar i sin uppfattning. Men jag vill som sagt därmed icke hava uttalat mig om att för all framtid en arbetsavtalslagstiftning skulle vara olämplig eller icke önskvärd att få till stånd.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övernående ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 102 ja mot 82 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Vidare förekom till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av herrar Nilssons i Tånga och Holmströms motion, nr 251, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående den skånska stenkolsindustriens övertagande av staten.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

I anslutning till vad herrar Nilsson i Tånga och Holmström föreslagit uti en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 251, hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa skyndsamt utredning, huruvida och under vilka förutsättningar den skånska stenkolsgruveindustrien borde övertagas av staten, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde förledda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar Johanson i Huskvarna, Magnusson i Skövde och Svensson i Långelanda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr Magnusson i Skövde: Den synnerligen betydelsefulla fråga, som här föreligger, förelåg även vid förlidets års riksdag, då framburen av samma motionärer som vid innevarande riksdag. Motionen avstyrktes då utav fjärde tillfälliga utskottet, som hade att behandla densamma, med en reservation av de socialdemokratiska ledamöterna, vilka yrkade bifall till motionen, medan de liberala medlemmarna av utskottet då voro ense med högern om ett avstyrkande. Nu ligger ju frågan i ett annat läge. Som herrarna se, har endast undertecknad jämte två andra representanter för högern inom utskottet reserverat sig. Förlidets år hänvisade utskottet i sitt avstyrkande utlåtande bland annat till att riksdagen hade beslutat utredning, »huruvida och på vad sätt staten må kunna medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig kraft- och bränslepolitik», och vidare framhöll utskottet, att tidpunkten för att verkställa den av motionärerna begärda utredningen vore mindre lämplig med hänsyn till stegringen av ifrågavarande industris aktier. De skäl som utskottet då anförde för avslag, synas mig fortfarande äga giltighet och bindande kraft. Nu ha emellertid motionärerna och även utskottets majoritet sökt frambära en del andra skäl och peka på en del omständigheter, som enligt deras förmenande skulle ha bragt frågan i delvis annat läge och nu berättiga ett statsingripande och eventuellt en statsinlösen. Utskottet erkänner visserligen riktigheten utav det utav förlidets års utskott framförda skälet, nämligen att inlösningssumman på grund av nu rådande högkonjunkturer skulle ställa sig så dyr, att räntabiliteten kan sättas i fråga, och utskottet säger, att detta tredje argument mot en utredning »är uppenbart av mycket allvarlig natur», men sedan utskottet erkänt detta, söker det så att säga fränkänna det uttalandet dess allvarliga innebörd och säger bland

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.

(Forts.)

annat: »Om såsom utskottet föreställer sig nuvarande kolpriser komma att stå sig år framåt och kanske stegras, så innebär det, att statens inkomster å driften under de första åren efter förstatligandet böra kunna förränta och i någon mån amortera det för högt betalda priset.» Omedelbart efteråt tillägger utskottet: »Vid senare eventuellt fallande stenkolspriser bör då ett i någon utsträckning under den fortsatta högkonjunkturen amorterat kapital kunna förräntas.»

Det är en mycket svag förhoppning tydligen utskottet byser, att då man en gång i framtiden kan räkna med fallande stenkols- och bränslepris, man då *möjligen* skulle kunna förränta det nedlagda kapitalet. Ur ren affärssynpunkt föreligger sålunda ganska ringa eller kanske intet skäl för en sådan statsinlösen. Emellertid lägga särskilt motionärerna vikt vid de prisreglerande förhållanden, som skulle kunna inträda i och med en statsinlösen. Man påpekar, hurusom prisen på stenkol av känd anledning undan för undan ha stegrats och att prisen på de svenska stenkolen följt med, oaktat man ju kan göra gällande, att därvidlag icke förelegat samma skäl till prisförhöjning som vid import utifrån, nämligen ökade frakter etc. Det är ju givet, att detta har kunnat medföra och har medfört betydligt ökade vinster för det företag det här gäller. Men däremot kan det ju bli frågan, huruvida detta skall kunna i och för sig vara nog att motivera en mer eller mindre frivillig statsinlösen. Jag hör inte till dem, som utan vidare försvarar vad man betecknat som profithunger på industrihåll, och jag tillåter mig säga, att många gånger har industrien verkligen förfarit ganska oförnuftigt och utan tvivel bundit ris åt sin egen rygg genom att alltför hänsynslöst utnyttja konjunkturena. Men jag förmenar, att det råder en viss likhet mellan vad som ligger bakom detta industriens förfarande och den tankegång som bl. a. delas av utskottsmajoriteten, som gör gällande, att så snart ett företag har arbetat sig fram till att bli ett verkligt bärigt och räntabelt företag, skall staten utan vidare lägga vantarna på företaget och utnyttja de vinstmöjligheter, som förefinnas. Likheten är ganska uppenbar, ty det är tydligt, att då man ifrågasätter statsinlösen och ett statsövertagande av en hel del naturrikedomar och företag, gäller det närmast eller nästan uteslutande sådana företag, vilka arbetat sig fram till att bli verkligt bäriga och räntabla företag. Även om det i detta fall inte är för enskild vinning man vill inlösa företaget, ligger dock bakom detta någonting, som kan i viss mån jämnställas med enskildas sådant vinstbegär. Emellertid ställer det sig för mig synnerligen osympatiskt att, så snart genom enskild omtanke, duglighet och arbetsamhet ett företag arbetats fram till att bli verkligt solitt och räntabelt, företaget skall ha över sig, att staten genast vill lägga vantarna på det. Det är alldeles uppenbart, att ifall detta skulle bli fallet i någon mera vidsträckt grad, kommer detta att verka förlamande på den enskilda handlingskraften, det enskilda initiativet och omtanken till skada för det hela.

Nu gör man gällande till förmån för en statsinlösen, att där-
est staten redan hade inlöst detta företag och den situationen före-
legat, att dessa stenkolsförande lager varit i statens ägo, skulle
staten därigenom kunnat reglera stenkolspriserna. Ett sådant re-
sonemang är knappast hållbart, ty det är alldeles givet, att de
omkring 7 % av den årliga stenkelsförbrukningen inom landet, som
de skånska gruvorna lämna, icke skulle i ringaste grad ha kunnat
verka nedsättande på priset på de importerade stenkolen, även om
de svenska kolen sålts aldrig så billigt. Ett mycket lågt pris på
dessa hade ju visserligen kommit dem till godo, som köpt de
skånska kolen, och möjligen hade även staten kunnat göra någon
vinst genom att själv använda dem. Men det är inte så alldeles
säkert, att det ställt sig billigare. Erfarenheten har tillfullo åda-
galagt, att statsdriften i regeln blir dyrare än den enskilda driften.
Det är ingalunda så säkert, om dessa gruvor nu varit i statens
ägo, att brytningen och driftkostnaderna i övrigt ställt sig billi-
gare än för närvarande och att vinsten blivit så stor som nu är
fallet, och ej heller att priset på kolen blivit lägre. Jag behöver
knappast erinra om följderna av det statsingripande på olika om-
råden, som ägt rum i dessa dagar, och den fördyring den åstad-
kommit. Det är allom bekant, att därvidlag har man inte drivit
den politiken att lämna varorna så särdeles billigt ifrån sig, utan
man har följt med priskurvan uppåt lika bra som någonsin den
enskilda driften.

Men bakom denna motion skymtar emellertid någonting annat
och vida längre gående. Motionärerna säga i sin motion bland
annat: »Vidare torde det vara uppenbart, att en mera planmässig
och enhetlig behandling av de ärenden, som röra vår inhemska
bränslefråga, kan åvägbringas, om staten i största utsträckning
förfogar över dessa landets tillgångar på olika områden.»

Därmed är ju sagt ifrån, att bakom övertagandet av dessa
stenkolsgruvor skymtar ett övertagande av andra bränsletillgångar,
skogar, torvmossar, skiffertillgångar och dylikt. Det är alltså
endast ett första steg på väg mot ett statssocialistiskt övertagande
av alla dylika tillgångar. Nu tror jag för min del, att det skulle
vara synnerligen svårt för staten att sköta om allt detta, ifall den
vågade sig på det experimentet. Jag tror också, att det vore till
ganska litet gagn för det allmänna, därför att man då sannolikt
icke skulle kunna erhålla dessa produkter till billigare pris än för
närvarande och, jag återkommer till vad jag förut sagt, det skulle
verka i hög grad förlamande på det enskilda initiativet och den
enskilda handlingskraften.

Beträffande det konkreta fall, som här föreligger, nämligen de
skånska stenkolsgruvorna, har jag mig bekant, att dessa ha med
mycken omtanke och ihärdighet och under många svårigheter ar-
betats fram till den ståndpunkt de för närvarande inta. Vi veta
också, att det är inte enbart på stenkolen man kunnat basera en
ekonomisk drift av dem, ty även om det för närvarande betalar
sig med enbart stenkolsbrytning, har detta sin grund i de nuva-

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.
(Forts.)*

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.
(Forts.)

rande abnorma förhållandena, vilka väl inte alltid komma att hålla sig orubbade. Under normala förhållanden är det endast tack vare dessa biprodukter, eldfast lera m. m., som man samtidigt erhåller och utnyttjar, som driften varit lönande. Kunde man icke räkna med dessa, vore det omöjligt att med normala stenkolspris bearbeta dessa gruvor.

Jag känner inte, hur det förhåller sig för närvarande vid dessa gruvor med hänsyn till arbetarnas ställning etc., men det är en allbekant sak, att Höganäsbolaget fordom var en föregångare i fråga om att tillgodose sina arbetare och tänka på deras bästa, och detta är också en sak, som man bör ta hänsyn till, när det gäller att ta ståndpunkt till frågan om ett statsövertagande.

Här gäller det visserligen ett speciellt fall, de skånska stenkolsgruvorna, och formellt föreligger nu att taga ståndpunkt till vad jag i detta fall skulle kunna kalla den sekundära frågan, nämligen huruvida det ur ekonomisk synpunkt föreligger skäl för dessa gruvors övertagande av staten, och jag tror, att man även i detta speciella hänseende måste ställa sig betänksam. Men utöver detta gäller även att taga ståndpunkt till frågans rent principiella innebörd, nämligen till spörsmålet om statsdrift eller enskild drift över huvud taget. Det gäller, huruvida vi böra mer eller mindre slå in på den vägen, att så snart ett företag nått en viss omfattning, en viss ekonomisk stadga och börjat ge en god avkastning, man genast skall ta under omprövning, huruvida det inte bör mer eller mindre frivilligt inlösas av staten. Då dessutom bakom detta skymtar frågan om alla möjliga andra naturtillgångars övertagande, ställer det sig helt enkelt så, att man måste se denna fråga även ur den synpunkten, huruvida man över huvud taget, kan biträda de statssocialistiska tendenserna eller ej. För min del är jag livligt övertygad om att den stora massan av vårt folk, särskilt den självägande bondebefolkningen, vill leva sitt eget fria liv, vill värna om äganderätten, och när den håller på äganderätten till sin egen torva, är den också beredd att värna om äganderätten i andra fall.

Ur dessa synpunkter så väl som ur många andra ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Andersson* i Knäppinge, *Svensson* i Långelanda, *Jonsson* i Källerräng, *Norman* och *Johanson* i Huskvarna.

Herr Möller. Herr talman, mina herrar! Då jag lyssnade till det anförande, som herr Magnusson i Skövde höll, kunde jag icke finna, att han använde mer än strängt taget två argument mot det förslag, som utskottet framlagt. Det första argumentet var det av moralisk innebörd. Han ansåg det vara orätt, att, när ett förslag genom enskildas omtanke arbetats fram till att bli ett räntebärande, ett starkt företag, staten då skall begagna sig av

sin makt för att få övertaga detsamma. Jag må nu säga, att om detta argument skulle tillämpas på det föreliggande fallet, skulle alltså världskriget kunna vara framkallat av omtanken hos det bolag, som äger kolgruvorna, ty det är intet tvivel underkastat, att den jämförelsevis lysande ställning, bolaget har, är så gott som uteslutande beroende därpå, att kolprisen på grund av kriget stigit så enormt. Jag vill bara be herrarna lägga märke till de uppgifter, som återfinnas i utskottets utlatande på sidan 5. Därav framgår, att för den bästa kvaliteten av svenska stenkol betalade statens järnvägar 12 kronor 23 öre per ton före kriget. Nu beräknas för sista halvåret 1917, att staten får betala 68 kronor per ton i stället, d. v. s. att kostnaderna för dessa stenkol ökats med cirka 500 %. Nu föreställer jag mig, att ingen *omtänke* i världen skall kunna framkalla en sådan prisökning, men det är lika litet tvivel underkastat, att denna prisökning är anledningen till att bolaget nu har en ganska lysande ställning. Men jag tror, att man utan vidare och utan att närmare behöva ingå på någon bevisning för sitt påstående kan säga, att därest staten ägt dessa gruvor skulle visserligen någon prisökning ägt rum på grund av ökade arbetslöner och ökade driftkostnader, men att denna prisökning omöjligt kunde hava stigit ända upp till 500 %. Om jag föreställer mig, att en normal prisökning stigit till, låt oss säga, ett hundratals procent, hade i alla fall samhället fått sina kol oändligt mycket billigare än det nu fått på grund av att kolbrytningen är i ett enskilt bolags händer.

Jag vill återkomma till att något belysa frågan om den moraliska synpunkten. För min del utgår jag därifrån att det som är rätt, är det som gagnar det allmänna samhällsintresset. Jag kan aldrig gå in på att i vägen för detta allmänna samhällsintresse skola få resa sig enskildas vinstintressen, åberopande att dessa enskilda personer drivit fram ifrågavarande industri eller såsom i detta fall drivit fram kolbrytningen. Det är min uppfattning, att, när samhällsintressena och de enskildas vinstintressen komma i konflikt med varandra, då skola dessa enskilda intressen vika tillbaka för samhällets. Jag tror också, att just emedan det i det föreliggande utlatandet är med sådan klarhet påvisat, att här kräver samhällsintresset en förändring — därest denna nu kan ske utan att för kolgruvornas övertagande behöver betalas ett orimligt pris — så har herr Magnusson i Skövde icke dristat göra den ringaste invändning på denna punkt.

Så var det ett annat argument, nämligen att erfarenheten skulle säga oss, att statsdrift är olämplig i jämförelse med enskild drift. Ja, mina herrar, detta argument, som väl skall vara högerns kraftiga argument mot statsdrift i allmänhet, framföres oavbrutet, så snart det är fråga om att staten skall övertaga en viss produktionsgren eller att staten skall starta något produktivt företag. Jag har gjort den reflexionen, att om man har den uppfattningen att samhället över huvud — jag menar icke bara staten utan även kommunerna, all samhällsproduktion — icke kan

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin*
(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

tävla med de enskilda, då det gäller att ekonomisera produktionen, varför framlägger då icke högern förslag om att t. ex. de kommunala gasverken, de kommunala elektricitetsverken, statens järnvägar skola avskaffas o. s. v.? Det har aldrig fallit någon människa in att väcka ett sådant förslag och varför? Jo, därför att på alla dessa områden har samhällsdriftens överlägsenhet dokumenterat sig med sådan styrka, att man vetat, att man aldrig i fråga om dem skulle kunna anföra detta besynnerliga argument om att samhällsdrift är så omöjlig — denna samhällsdrift, som i alla dessa fall visat sig så fullkomligt överlägsen att den bibehållit icke blott socialdemokraternas hjärtan och intellekt utan också fullständigt besegrat alla högerens hjärtan i vårt land, så att, som sagt, ingen vågar framställa förslag om att nämnda företag skola övergå till enskild drift.

Nu försökte herr Magnusson göra gällande, att det som särskilt skulle bevisa statsdriftens omöjlighet skulle vara alla de kristidsinstitutioner, som vi hava. Det har nämligen visat sig, att man icke kunnat åstadkomma några billiga priser. Denna invändning mot statsdriften är fullständigt ohållbar redan därför att samhället ju icke äger produktionsmedlen, att samhället icke har något inflytande på — om jag så får uttrycka mig — själva grundpriserna å de produkter, som måste finnas, vare sig nu det gäller bränslet, livsmedlen eller andra varor. Om vi t. ex. taga det som i allmänhet anses vara det mest misslyckade försöket till statsdrift, som över huvud förekommit, nämligen bränslekommissionen, så har man i alla fall icke vågat sig på att begära, att denna skulle avskaffas, utan inskränkt sig till att begära en reformering av densamma. Det vill med andra ord säga, att även på denna punkt man i allmänhet ansett, att samhället måste ha i sin hand att under innevarande tid kunna helt reglera bränslefrågan, därför att om enskilda skulle hava hand därom skulle det bliva ändå mycket värre och gå i sönder ännu mera än det nu gjort under bränslekommissionens regim.

Om man nu frågar sig, huruvida ett statens övertagande av kolgruvorna över huvud taget är ur *ekonomisk* synpunkt möjligt, har utskottet anfört vissa skäl, som göra det sannolikt, att man även till relativt för högt pris efter normala förhållanden kan övertaga dessa kolgruvor, men utskottet har icke uttalat någon bestämd mening om den saken, utan det är utskottets åsikt, att på denna punkt en kommande utredning får göra undersökningar, som lämna nödiga upplysningar. Ty vad det här gäller är ju icke ett beslut om kolgruvornas övertagande utan ett beslut om utredning, huruvida icke det ur samhällets synpunkt är det lämpligaste att samhället äger denna naturtillgång, därför att man dels kan tänka sig en väsentlig ökning av produktionen och dels måste hindra ytterligare uppskrivade kolpriser. Samhället måste skydda sig mot enskildas vinstbegär. Alla dessa siffror, som utskottet presterat, visa ju att det här gäller rovföretag, som icke dragit sig för att tillskansa sig rena rövarvinster på grund av rådande kon-

junkturer. Det är nämligen så, att dessa stora vinster alls icke äro frukten av god omtanke, såsom herr Magnusson i Skövde sade, utan de äro frukten av det vinstbegär, som efter mitt sätt att se saken häftar vid all kapitalistisk produktion.

Herr talman, under återopandé av vad jag här yttrat och vad utskottet i övrigt anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Hildebrand: Vi hava här fått en liten strid om en av de allra viktigaste punkterna på det socialdemokratiska programmet. När den siste ärade talaren mot slutet av sitt anförande yttrade, att utskottet icke uttalat sig bestämt om huruvida det skulle bliva en statssocialism i det här speciella fallet, utan bara begärde en utredning, är det egendomligt att betona det, när man på sidan 6 i utskottets betänkande finner en så ytterligt bestämd principförklaring som följande: »Mer och mer genomsyras det allmänna tänkesättet av den uppfattningen, att de egentliga naturtillgångarna såsom malmer o. d. icke böra befinna sig i privat ägo». Detta utvecklas av utskottet närmare, och sedan heter det längre ned: »De vida och stora synpunkter, efter vilka vår hushållning med naturtillgångarna följaktligen måste läggas, anses icke lämpligen kunna presteras av enskilda ägare och enskilda exploatörer». »Anses icke» heter det, men det står icke, av vilka detta anses, utan det lämnas alldeles oavgjort. Det är naturligtvis först och främst de socialdemokratiska medlemmarna i det tillfälliga utskottet, som ansett detta, och sedan synas de ha fått med sig även de liberala medlemmarna, vilka helt oförhoppandes godkänt en av de allra viktigaste socialdemokratiska programpunkterna. Nu är det fråga om, huruvida andra kammaren skall göra sig solidarisk med dem, som önska ett direkt principuttalande till förmån för denna socialistiska trossats. Hela frågan utvidgas därigenom till att bliva mycket större, än vad klämman direkt synes angiva.

Om man ser på denna frågas principiella sida, förefaller det verkliga egendomligt att här draga fram bränslekommissionen såsom ett bevis på lämpligheten med statsdrift. Det är alldeles riktigt, såsom herr Möller framhöll, att på senaste tid åtminstone ingen har opponerat sig emot, att kommunerna ha gasverk, elektricitetsverk, vattenverk o. d. Men detta är ju beroende på, att städerna behöva direkt distribuera de varor och de nyttigheter, som där framalstras. I många fall torde det dock verkligen icke vara så, att det är den allra mest förstklassiga och mest ekonomiska skötsel, som där presteras. Man har i England gjort den erfarenheten med dylika kommunala inrättningar, att de under en rätt lång tid ha arbetat ekonomiskt mycket ogynnsamt, och i Frankrike är det ju en allmän folkuppfattning emot dylika kommunala verk. Om man nagelfore en del av våra kommunala verk

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolagruve-
industrin.

(Forts.)

och inrättningar, skulle man nog likaledes finna, att om de vore i enskild ägo, kunde det tänkas, att de sköttes mera ekonomiskt fördelaktigt. Men en stad, och särskilt en storstad, bör själv distribuera gas, elektricitet och vatten. Den är ju själv en oerhörd förbrukare därav, och fördenskull anser man det även vara lämpligt, att kommunen äger och själv sköter dessa anläggningar. Men oppositionen emot en utveckling i den riktningen har tagit sig det uttrycket, att då det exempelvis var fråga om, att Stockholms stad skulle övertaga spårvägsnätet inom staden, lyckades man få en sådan vändning till stånd, att det blev ett hälftenbruk mellan staden och de enskilda. Det är åt det hållet, som man i sådana fall, där det är absolut nödvändigt, att det allmänna kommer med, hellre bör gå än att låta det allmänna helt och hållet övertaga äganderätten.

Anledningen till, att man ställer sig så skeptisk gent emot att staten eller kommunen skall i stor skala bliva industriidkande, är helt enkelt den, att kontrollen är av helt annat slag inom det allmänna än inom enskilda företag, och att därför förmågan och lusten att taga initiativ även med stora risker måste minskas i förra fallet. Det blir en i allra högsta grad formell kontroll, som utövas på de kommunens tjänstemän, som sköta dess affärsverk. Hela det allmänna sätt att lägga revisionen och kontrollen och hela behandlingen här i riksdagen och från regeringens sida av dylika frågor driver fram detta. Hela det revisionsystem, som man har på det allmänna område, driver det därhän, att den tjänsteman vid ett affärsdrivande verk är i längden mest skyddad, som icke begär några farligheter och icke riskerar för mycket för sitt verk, utan uppfyller alla formella fordringar, arbetar ordentligt och sköter sina åligganden tillfredsställande, men som icke för mycket försöker sig på nya experiment. På det sättet kan man få ett verk väl skött, där det icke är fråga om anpassning efter alltför mycket nya uppslag. Men där det gäller ett verk eller en industri, där man måste oavbrutet följa de nyheter på området i fråga, som kunna framkomma inom olika länder, och hastigt tillämpa dem till ekonomiskt gagn för verket, där är statsdrift eller allmän drift över huvud taget synnerligen olycklig, beroende, såsom jag nyss nämde, just på det revisions- och kontrollsystem som det allmänna utövar.

Det första villkoret för, att det allmänna skall kunna i högre grad driva industri, är enligt min uppfattning, att revisionen och kontrollen ändras till större överensstämmelse med den, som förekommer vid enskilda företag, så att en driftledare ävensom andra, som ha anställning vid en statens industri, verkligen skulle kunna komma med uppslag och experiment, även om därvid något skulle riskeras för det allmänna, på samma sätt som det nödvändigtvis måste tillgå vid ett modernt, väl skött livskraftigt enskilt industriellt företag. Det är för övrigt det egendomliga härvidlag, att, såsom jag tror mig kunna säga, det skall bliva svårt att upptäcka någon industri, som startats av det allmänna och sedan drivits fram till mycket hög ståndpunkt ekonomiskt sett, utan i allmänhet blir

det nog så, att de enskilde få utexperimentera en sak och taga på sig den ekonomiska risken under de första stapplande stegen fram på en ny väg, och först sedan de enskilda kanske under lång tids uppoffring av icke blott arbete, utan även stort kapital kommit fram till något mål, brukar det allmänna gripa in. Då försöker staten och kommunen att komma över vad enskilda ha upp- arbetat.

*Ang. statens
övertagande
av den skönska
stenkolgruve-
industrien.*

(Forts.)

För att taga det speciella fall, varom nu är fråga, har redan den förste talaren i debatten påpekat, att dessa gruvbolag fått tidvis arbeta under mycket stora svårigheter. De ha fått lägga ned stora kostnader, helt enkelt därför att kolförekomsterna icke äro samlade på samma sätt, som förhållandet är i de engelska och skotska gruvorna i allmänhet, utan att det hos oss gäller att taga reda på rätt tunna skikt av kol. Nu, när vederbörande bolag drivit upp denna verksamhet, skall staten komma och förklara, att den vill taga hand om hela företaget. Det är något mycket litet tilltalande i en sådan politik.

Det viktigaste härvidlag är i alla fall, om det är lämpligt och riktigt, att staten övertar industriell verksamhet eller ej. Nu vill man mycket ofta sammanblanda detta med frågan, om staten skall utöva kontroll eller ej. Jag vill rikta uppmärksamheten på det egendomliga med detta utskottsbetänkande, att det råder en viss oklarhet om, vad utskottet i det fallet verkligen menar. På ett ställe exempelvis är utgångspunkten den, att naturrikedomar icke få förfaras genom enskildas förvällande, men sedan anmärkes det, att det har brutits för litet kol. På ett annat ställe framhålles det, att staten bör kunna få stora inkomster av denna stenkolsbrytning, men tillika betonas nästan ännu starkare, att stenkolen böra i första rummet förbilligas för konsumenterna. Detta går ju inte riktigt ihop, ty om man skall tänka på att förbilliga stenkolen för konsumenterna, minskas ju och bortfaller till sist statens inkomst av verksamheten. Och om man ställer sig på den ståndpunkten, att staten skall tillse, att dessa kolförekomster räcka så länge som möjligt, kan man icke godkänna denna anmärkning om, att det brutits för litet kol.

Om man ser på läget i allmänhet i fråga om stenkolen, finnes det ju sedan 1886 en lagstiftning, varigenom den fria inmutningen borttagits och det erfordras Kungl. Maj:ts koncession för att inmuta nya fyndigheter. Vi ha ju sett i tidningarna, hurusom ett bolag begärt koncession för inmutning på Billingen, där man trots sig finna stenkol. Således har staten en mycket stark kontroll, så snart det är fråga om inmutning av nya stenkolsgruvor. I Tyskland har det, särskilt under kriget, men även förut visat sig, att statsmakterna kunna skaffa sig den kontroll över stenkolsindustrien, som anses vara nödvändig, utan att därför statsinköp erfordras.

Det förefaller mig, som om man icke kan avvisa allt tal om statskontroll över enskilda industrier och över enskildas förvaltning utav naturrikedomar. Det går icke an att tillåta vilken bryt-

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.
(Forts.)

ning som helst, ren rovbrytning och sådant. Men utskottet har självt betonat, att det så långt ifrån är detta, man här avsett anmärka på, att utskottet tvärtom menat, att mera stenkol borde ha brutits, än som nu skett. För min del skulle jag vilja ställa mig på den ståndpunkten, att man icke kan och icke bör motsätta sig allt vad statskontroll heter, men den statskontroll, som kan vara nödig, bör få former, som icke förhindra det enskilda initiativet och gör det omöjligt för ett företag att ordna sin affär ekonomiskt fördelaktigt för delägarna. Det kan ju låta rätt bra, när den föregående ärade talaren framhöll såsom ett fel hos all industri, att densamma och dess män egentligen arbetade för att få en hög vinst. Men det är ju också däri, som eggelsen ligger till att få fram förbättringar, och om icke dessa vinstmöjligheter inom industrien funnits under de sista 100 åren, undrar jag verkligen, huru mycket som hade blivit förbättrat på det industriella området. Jag misstänker, att världen i allmänhet skulle i så fall ha stått åtminstone 50 år tillbaka i tiden beträffande de industriella yrkena och industriens utveckling.

Det synes mig därför vara så stora principiella betänkligheter mot det uttalande, som utskottet här gör och till vilket sedan klämman på visst sätt anknyter sig, och att det presterar så litet i fråga om bevis för, att staten borde socialisera just dessa stenkolsfyndigheter, att jag, herr talman, ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Jag har ju tidigare intresserat mig för stenkolsfrågan i Skåne, och därför ber jag att vid detta tillfälle få säga ett par ord. Jag skall liksom herr Magnusson och också i överensstämmelse med herr Möllers yttrande uttala min förkastelse över den profithunger, som i allmänhet gör sig gällande. Jag vill icke beskylla här ifrågavarande gruvföretag för att i allmänhet ha gjort sig skyldiga till någon profithunger, men jag är för min del övertygad om, att man alldeles för mycket skattat åt vinstbegäret i dessa tider. Industrien behöver ju icke ytterligare öka sin skuldbörda eller sin impopularitet, vilken redan förut är tillräckligt stor. Jag kan dock icke, när det gäller dessa gruvor, helt och hållet fritaga mig från den uppfattningen, att det kan nog hända, att de driftkostnader, som ifrågasättas, äro så stora, att de förutsätta så pass höga pris, som nu råda.

Jag ber här att få återkomma till en fråga, som också beröres i detta utlåtande, nämligen frågan om våra djupborrningar. Jag vet icke för närvarande, huru läget är i detta avseende, men jag vet, att söder om Ängelholm verkstälts djupborrningar. Man har där, så vitt jag vet, gått ned till 600 meter utan att påträffa stenkol, och nu haller man på någon annanstädes. Det är icke mer än 140,000 kronor, som riksdagen anslå till djupborrningars utförande i Skåne. Jag för min del ansåg detta belopp alldeles för litet, fastän man i det ögonblick den frågan här

var före icke kunde hemställa om någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag, då man nämligen i så fall hade kunnat befara, att det blivit avslag på det hela.

Det måste naturligtvis utföras många djupborrningar, om man skall kunna komma till något resultat. Jag är åtminstone övertygad om, att vid dessa djupborrningar söder om Ängelholm gick man alldeles för djupt. I andra fall synes mig, att man icke gått djupt nog. Ettdera skall man söka de kollötser, som för närvarande utnyttjas i nordvästra Skåne och som ligga på cirka 100 å 120 meters djup, och då behöver man icke gå mer än något över 100 meter, och det är för sådana undersökningar överflödigt att gå ned till 600 meter, eller också skall man söka de engelska stenkolsflötserna. Dessa utgrena sig åt Frankrike, Belgien och Tyskland, och man vet icke varför dessa icke även skulle kunna utkila sig åt öster, d. v. s. gå under Nordsjön över till Skåne. Skall man kunna finna dessa stenkolsflötser, bör man åtminstone borra ner till ett djup av cirka 1,000 meter. Det finnes vissa orter i utlandet där man bearbetar gruvor ända ned till 1,200 meters djup.

Denna fråga bör ju icke till det ärende som här föreligger, men jag har velat göra denna erinran, då jag tror det vara klokt att, innan man fortsätter vidare, försöka få någon särskilt på detta område förfaren man, som jämte vetenskapsmännen möjligen kan justera de felaktigheter, som vid djupborrningars utförande eventuellt kunna förekomma.

Nu har i detta betänkande blivit upplyst om, hur stor produktionen av de svenska stenkolen är, ävensom om priserna och om hur stor importen är. De svenska gruvornas produktion går till ungefär 10,3 % utav hela förbrukningen här i landet. Med de jämförelsevis höga pris, som nu gälla, ha dessa svenska stenkol ett värde av ungefär 20 miljoner kronor, då däremot hela importen för år 1916, om man endast räknar med ett pris av 50 kr. per ton, går upp till 200 miljoner. Räknar man åter med de pris, som nu tillämpas, kommer man upp till över 400 miljoner kronor. Det är sålunda i allra högsta grad av behovet påkallat, att man offerar några slantar mer för att verkställa djupborrningar i Skåne. Jag vill visst icke säga, att några fyndigheter finnas, men det är en möjlighet att det kan finnas utsikter härför; och den lilla summa, som skulle offras på denna sak, är ju icke synnerligen stor.

Nu har jag icke i allmänhet synnerligen stor benägenhet för statsinlösen eller statsdrift i allmänhet. Jag tycker, att man särskilt under senare tider fått den förnimmelsen, att om profithungern är stor hos enskilda företag, så blir då i sanning staten icke mycket efter i det avseendet. Jag tror, att man nästan har skäl att även i det fallet hysa sina betänkligheter. Staten har visserligen dem, som syna dess affärer i sömmarna, men i varje fall förefaller det, som om man både med avseende på post, telefon och även annan verksamhet försöker hålla sina priser så högt uppe som möjligt utan något förbarmande. Det står här i betänkandet:

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

»Mer och mer genomsyras det allmänna tänkesättet av den uppfattningen, att de egentliga naturtillgångarna, såsom malmer o. d. icke böra befinna sig i privat ägo.» Vi hade ju förra riksdagen ett eklatant exempel på de vittfamnande tankar, som styrde vissa motionärer här, då det förekom en motion om förstatligande av större gods, fideikommiss, all industri, alla järnvägar, vattenfall och skogar, med ett ord allt mellan himmel och jord. Men det är dock så, som också herr Magnusson nyss påpekade, att man vill gärna övertaga dessa naturtillgångar, sedan den enskilda företagsamheten banat väg för framgång.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att de svenska stenkolsgruvornas historia går tillbaka, tror jag, till mer än hundra år. Denna gruvindustri har icke åstadkommit efter profithungers linjer. Sådant var fullständigt fjärran för de få personer, som i slutet av 1700- och början av 1800-talet först sökte borra efter stenkol. Det var nobelt folk, som trodde, att de kunde handla till gagn och nytta för sitt fädernesland, och företaget gick många, många år med förlust. Ständigt krävde denna industri ökade kapitaltillskott, och det är kanske först under de sista femton åren, som det ljusnat för denna industri, så att dess ställning nu blivit jämförelsevis god. Framför allt få herrarna akta sig för att bedöma dessa företags värde efter värdet av deras aktier, som naturligtvis till största delen är ett jobberiresultat. Dessa aktier kunna nämligen icke vara värda de summor, som man i allmänhet betalar för dem i marknaden. Jag har också med min anspråkslösa person trott mig kunna göra en god gärning en gång, då vi några stycken försökte åstadkomma en stenkolsgruva i närheten av Hålsingborg, nämligen Hyllinge. Där offrades mycket penningar, och vi drevo den, såsom herr Magnusson här sade, icke blott för upptagande av stenkol utan även av eldfast lera, vilket senare nu blivit nästan huvudsaken av verksamheten därstädes. Ehuru väl Hyllinge stenkolsgruvor ansågos lämna nära nog de bästa stenkol, som några gruvor i Skåne kunde pretera, så dröjde det ej många år innan det behövdes penningtillskott, och slutligen nödgades vi att sälja våra gruvor med betydande förlust. Det var sålunda icke någon synnerligen stor profithunger, som vi där hade glädjen tillfredsställa. Nu säger utskottet här, att det är nödvändigt, »att samhället självt i sin hand håller här åsyftade naturtillgångar. Skulle deras exploatering ske väsentligen efter det privata vinstbegärets måttstock, så kunde därav uppstå framtida oberäknliga ekonomiska faror». Tror verkligen andra kammaren, att samhället självt bedriver verksamhet till billigare pris än enskilda företagare? Vad är samhället? Samhället självt består av individer, och dessa individer utse vissa personer, som få i sin hand ledningen av sådana företag. Varför skall man förutsätta, att när samhället utväljer vissa personer att handhava och leda en verksamhet, dessa enskilda personer skulle besitta större kunskap, förmåga och talanger, när det gäller ett ekonomiskt, ett industriellt eller annat företag? Varför skulle icke andra enskilda vara fullt ut

jämförliga med statens ombud i egenskap av ledare för en större verksamhet? Jag tror tvärtom, att den enskilda företagsamheten strängare vakar över att tillgodose sina företag med kompetenta personer, än staten gör. Har någon fått anställning i statens tjänst, går det icke lätt att få honom därifrån, men ett enskilt företag har icke något förbarmande med den, som icke sköter sin plats ordentligt.

Utskottets motivering här synes mig särdeles svag, och det gör, att jag för min del åtminstone icke kan omfatta de synpunkter, som här framhållas, även om jag icke absolut har för princip att alltid arbeta för att all företagsamhet bör så vitt möjligt bedrivas enskilt. Utskottet säger nämligen här på ett ställe, som jag har svårt att kunna förstå: »Och om företaget med en stenkolsproduktion av c:a 400,000 ton årligen ger en vinst av 25 % på det nedlagda kapitalet, under det samma företag med en årsproduktion av 800,000 ton endast skulle avkasta 8 % på nedlagt kapital, så torde den privata exploitören rakt emot samhällets uppenbara intresse komma att vidhålla den lägre produktionen». Ja, det yttrandet vittnar om en så fruktansvärd okunnighet om all företagsamhet i vårt land, och det hela är till den grad bakvänt, att jag kan försäkra andra kammaren, att det finnes ingen ledare av ett företag, som icke söker göra allt vad han kan för att åstadkomma den största möjliga produktion, som kan vinnas. Om man kan ta upp 800,000 ton stenkol, så kan också kammaren vara övertygad om, att då gör man det, antingen man vinner på det hela eller ej; ty om man icke får så stor omsättning under de första åren, så kommer absolut den större omsättningen att driva ned driftssiffran otroligt, och därför sätter man så mycket värde på denna ökade omsättning, även om därigenom för ett tillfälligt ögonblick vinsten för en mindre kvantitet skulle bli högre.

Jag skall nu be att få göra några invändningar med avseende på herr Möllers uttalanden i vissa fall. Det har sagts, att det är omoraliskt och orätt, om staten skulle använda sin makt över ett sådant företag som det ifrågavarande, och detta är alldeles riktigt, och jag instämmer fullständigt i det påståendet. Herr Möller citerade nämligen herr Magnusson, som skulle ha sagt, att om en viss verksamhet drivits på ett gynnsamt och fördelaktigt sätt, så är det omoraliskt, att staten lägger beslag därpå, och staten skall åtminstone i det fallet fullständigt honorera företaget i fråga. I många fall har det dock i vårt land inträffat, att staten trätt emellan vid sådana företag. Det har t. ex. inträffat med Grängesbergsbolaget, som också var ett enskilt företag från början. Det är många, som laborerat med Grängesbergsmalmen utan att kunna föra fram detta företag, och därför brydde staten sig icke alls om detsamma, förrän för några få år sedan, då klokheten bjöd den ministär, som vid den tiden fungerade, att söka skaffa staten intresseskap i nämnda bolag, som nu arbetar med staten såsom delägare, och nu synes framtiden ha öppnat sig för detta bolag till stort gagn för den svenska staten.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.

(Forts.)

Då herr Möller här förvånade sig över, att högern, som är så ivrig för privat företagsamhet, icke passat på att anlägga gasverk, elektricitetsverk, järnvägar o. d., vill jag endast säga, att anledningen till, att så icke skett, är den, att man är övertygad om, att dylika anläggningar icke skulle komma att gå med någon vinst, utan i stället med förlust. Att kommunerna kunna driva sådan verksamhet, beror därpå, att kommunerna i allmänhet kunna fastställa sådana priser, som innebära en garanti för företagets normala vinstutsikter. Vad järnvägarna angår, så äro ju, om man fäster sig vid antalet järnvägar, de flesta av dem här i Sverige i enskild ägo. Och varför har icke den enskilda företagsamheten brutit fram med de linjer, som staten byggt? Jo, därför att det inneburit alltför stora ansträngningar för det enskilda kapitalet att kunna famna om en så vidlyftig affär, som statens järnvägar i själva verket äro.

Jag har nu icke mycket mera att tillägga. Jag vill blott säga, att utskottets utlåtande i allmänhet icke tillfredställer mig. Det innebär ett försök att sänka tilliten till den enskilda företagsamheten, och jag tycker för min del, att man här gör orätt, i att tro på vad som i det avseendet sagts. Det är dock den enskilda företagsamheten, som är drivfjädern och kraften i detta land liksom i så många andra, framför allt i sådana länder som t. ex. Belgien, Frankrike och Tyskland, vilka två förstnämnda länder ju icke kunna beskyllas för att vara fria från socialdemokratiska tendenser.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till samma yrkande, som herr Magnusson här framställde: avslag på utskottets hemställan.

Herr Räf: Herr talman! Jag har något funderat på, om jag här skall besvara vad utskottets ordförande sagt eller vad som uttalats i själva utskottsutlåtandet. Då jag emellertid funnit, att utskottets ordförande fått bra svar från respektive håll, kan jag hålla mig till vad jag från början tänkte, nämligen själva utskottsutlåtandet.

Så snart jag fick se vad detta utlåtande innehöll, var min första tanke: vilka stå såsom ansvariga för detta utskottsutlåtande? Jag undrade, om det tilläventyrs kunde vara några högermän, som förrirat sig in bland dessa ansvarige, men det är verkligen så, att det icke finnes en enda högerman bland dessa, utan de utgöras av socialdemokraterna inom utskottet, vilket icke förundrar mig ett ögonblick, och dessutom samtliga till utskottet hörande liberala ledamöter.

När jag så till detta lade, att nämnda två partier för närvarande anses vara regeringsbildande i vårt land, började jag fundera på, vart detta egentligen skulle taga vägen till sist. Det må ju icke förvåna någon, att man blir högst förundrad, då man ser ett dylikt sammanställande.

Den andra tanke, som kom över mig vid läsningen av detta ut-

skottsutlåtande, var den: ja, nu förstår jag, att stenkolsgruvfälten i Skåne bära sig! Ty det var en av motionärerna förlidet år, som på fråga om, vad man från socialdemokratiskt håll ville försöka exploatera, förklarade: naturligtvis skola vi taga sådant, som bär sig. Det kom givetvis omedelbart det svaret på hans ord: ja, min herre, är det på det sättet, att det, som bär sig på staten taga, och det, som icke bär sig, får den enskilde behålla! En sådan utveckling är icke synnerligen lovande för den enskilda företagsamheten. Det vore nog under sådana förhållanden bättre, om man toge både det, som bär sig, och det, som icke bär sig. Men på det sättet finge vi nog, fruktat jag, allihop övertagas av statens fattigvård.

Nu är det att märka, som också herr Hildebrand framhöll, att här föreliggande bestämda principuttalanden från utskottets sida, och jag för min del begriper icke, huru det skall vara möjligt för vederbörande liberala ledamöter att klara sig från den här saken på annat sätt än genom att uppträda och deklarerera sin ställning här i kammaren. Det händer icke så sällan, mina herrar, att på vänstersidan socialdemokraterna måste deklarerera sig mot vänstersocialister och även liberalerna mot socialdemokraterna. Skall det bliva reda i uttrycken, så att man uti de föreliggande frågorna skall kunna säga: här förhåller det sig så och så med hänsyn till partierna, så blir nog nödvändigt att de olika partierna avgiva deklARATIONER.

Vad ha nu dessa värda representanter gått med på i utskottet? Jo, först och främst, att staten skall lägga sig till med »de egentliga naturtillgångarna». Ha herrarna något till höger, d. v. s. de liberala ledamöterna tänkt på, vad detta innebär? Ha de icke gjort det, så skulle jag vilja uppmana dem att läsa över 12:e punkten i socialdemokraternas partiprogram och motsvarande punkt i vänstersocialisternas partiprogram. Där har denna sak bestämts på ett sådant sätt, att det icke är möjligt att komma därifrån.

Man förstår med dessa naturtillgångar icke blott, som det heter, torvmossor och malmer utan även jorden, och det önskar jag, att herrar *lantbrukare*, vare sig de tillhöra vänstern eller högern, måtte höra med båda öronen och lägga märke till.

Nu säger man här i utskottets utlåtande, att dessa naturtillgångar »*icke böra befinna sig i privat ägo*». Det skulle sannolikt bli en ganska allvarlig revolution i vårt land, om man skulle taga dessa naturtillgångar och lägga dem under staten. Jag tror, att t. m. o. utskottets ordförande skulle känna det litet halsbrytande, om man sökte åstadkomma en så genomgående omstörtning.

Så säger man i en punkt, som är grundläggande för hela resonemanget, att dessa skatter, stenkolen äro gömda i jorden — ja, de råka vara det! — och så länge detta kapital är gömt i jorden, så är det ett dött kapital. Men vem har löst detta kapital och gjort det levande? Det har det privata intresset gjort. Vi hörde nyss från Skånebanken beskrivas, huru stenkolen kommit i dagen. Och jag skulle också kunna nämna något därom och vet bestämt, att det varit det privata intresset, som tagit denna sak om hand. Det har sålunda blott och bart varit det privata intresset, som gjort

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin.
(Forts.)

detta, som det heter, till en mycket lysande affär, och eftersom det blev så bra, anser man, att staten borde lägga sig till med vinsten. Men detta synes mig icke vara vare sig moraliskt riktigt eller praktiskt lämpligt. Om man ser på gruvaffärernas utveckling i vårt land — jag hänvisar till professor Karlbergs utredning om gruvlagstiftningen — så finner man, att staten fick vara mycket tacksam för att den kunde få lämna ifrån sig gruvorna, sådana som Falu gruva och ett stort antal gruvor i Bergslagen. Om vi tänka på en sådan gruva som Sala silvergruva, så kunde den omöjligt bära sig i statens hand men i privata händer gick detta. Jag har besökt Sala silvergruva och sett den after, som staten icke fann något värdefullt uti, men som, sedan gruvan övertagits av enskilda, givit 100,000-tals kronor i nettovinst i silver. Var och en kan göra sig underrättad härom: det var två tyskar, som gjorde extraktionen i fråga. Och det är att befara att liknande förhållanden skulle göra sig gällande på många andra håll. Därför tycker jag, att det är synnerligen olämpligt att återropa nuvarande gynnsamma ekonomiska resultat i den förhoppningen att de skulle bliva lika gynnsamma, om företaget läge i statens hand som i enskildas. Men härom skall jag kanske säga ett ord senare.

Vidare säges här i denna grundläggande punkt — det är att märka, att jag håller mig till detta grundläggande, som är av sådan effekt — om dessa naturtillgångar: »De kunna icke förökas men möjligen förslösas». Men längre ned i utskottsutlåtandet säges det, att de kanske kunna räcka i 250 år, men ställes även i utsikt, att de måhända kunde räcka i 750 år. Detta påstående upphäver ju icke det förstnämnda. Nej, visserligen icke, men den möjligheten förefinnes, att dessa tillgångar kunna räcka längre än som utskottet tänkt sig. Det är väl för 40 år sedan jag hörde en föreläsare i bergskolan tala om stenkolstillgångarna i England, och då sade denne föreläsare, att så långt man kunnat kontrollera denna sak borde stenkolstillgångarna där räcka i 250 eller 300 år. Nu på de sista åren och sedan så ofantligt stora uttagningar gjorts från dessa stenkolsgruvor har jag sett den uppgiften, att de skulle räcka i kanske 1,000 år. Det är således visserligen sant, att dessa tillgångar icke växa, men de äro av den beskaffenhet, att man icke kan upptäcka dem på en gång, varför det kan finnas en hel del tillgångar, som nutiden icke funnit. Om herrarna gjorde en resa till Skottland och studerade stenkolsförhållandena där, så skulle ni finna, huru stenkolsflötserna ligga i lager och genomschaktas undan för undan, och när man kommit riktigt långt ned och frågar, om man kommit till det nedersta lagret, så svaras det: det vet man icke, ty det kan finnas flera lager under. Det är vidare att märka, att flötserna äro horisontala och sträcka sig till flera tusen fot, och man vet icke riktigt, var det slutar.

Sedan kommer utskottet att i en olycklig vändning tala om att det skulle bliva billigare, om de svenska stenkolsgruvorna funnes i statens hand än om de förbleve i enskildas. Detta påminner mig om de upplysningar, jag erhöi, då jag tittade i statsrevisorernas

berättelse rörande de olika kommissionernas arbete och det resultat, de kommit till. Jag tror, att om herrarna i utskottet haft dessa berättelser tillgängliga, så skulle de darrat en smula på manschettens, innan de nedskrevo ett dylikt utlåtande. Vare sig man tänker på livsmedelskommissionen eller bränslekommissionen, så gestaltar det sig så, att de blivit olyckligt dyrbara i statens hand, och kostnaderna ha ytterligare stigit det sista året.

Sedan kommer jag till siffrorna i det där stycket, där utskottet säger — och man kan verkligen icke låta bli att dra på munnen åt det — att om en produktion av 400,000 ton ger en vinst av 25 procent, under det att samman företag med en produktion av 800,000 ton endast skulle avkasta 8 procent på kapitalet, så skulle den privata exploitören vidhålla den lägre produktionen, d. v. s. taga 100,000 kronors vinst i det ena fallet i stället för 64,000 kronors i det andra. Men det är här icke blott fråga om detta som herr Sommelius framhöll, utan också om en annan sak. Huru ha herrarna tänkt sig, att man skulle kunna utöka brytningen under krigsåren så att den tillfredsställde behovet? Herrarna föreställa sig måhända, att stenkolsbrytningen kan utökas hux flux när som helst. Men förhållandet är, att mycket, mycket arbete måste nedläggas, innan man över huvud kan bryta något alls. Det är icke endast schack, som skola upptagas, utan tvärorter måste byggas, så att det blir som ett fullständigt galleri; allt detta måste göras, innan man kan skicka ut manskapet för stenkolsbrytning. Och detta gäller icke endast i början, utan framför allt då en forcering förutsättes, att man på förhand förberett sig på saken. Om herrarna ville tala vid någon, som vore fullt inne i stenkolsbrytning och gruvbrytning över huvud, så skulle han giva mig rätt i den saken. Det hade varit välbehöfligt, att herrarna haft en fackman med sig, då denna fråga behandlades, så hade man icke behövt nedskriva något sådant här.

Jag har förut sysselsatt mig med grunden i utskottets resonemang och kommer nu till överbyggnaden. Men om grunden är svag, så blir överbyggnaden lika svag, ty de stå i förhållande till varandra. Det heter i utlåtandet: »Utskottet har icke med säkerhet kunnat konstatera orsaken till att den skånska stenkolsproduktionen under de gångna krisåren icke ökats.» Sedan bygges det vidare på den förutsättningen, att man icke kunnat utröna detta. När det så blir fråga om prisökningen står den saken så klar för utskottet, att man säger, att det behöves »ingen utredning» om fragan, varför priserna kunnat gå så i höjden. Det förefaller nästan som om utskottet tänkt sig, att dessa stenkolslager äro rena parallellipediska stycken, så att när man tagit ut några stycken, så kan man genom en enkel multiplikation taga reda på hela brytningens omfattning. Men så är icke förhållandet, utan lagren ligga mycket ojämnt. Ibland finner man icke något alls, men ibland finnes det stora möjligheter att taga ut kanske 10 gånger så mycket som man beräknat. Även på denna punkt hade utskottet icke bort säga, att det icke behöfdes utredning, utan tvärtom hade utskottet bort skaffa utredning, innan det uttalade sig på detta sätt.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

Så kommer utskottet till att, »om samhället hade ägt kolfälten så skulle måhända statens järnvägars kolbehov» etc. Det är det lappri, på vilket man bygger konklusionen. När man skall taga ett papper och även en riksdagshandling, skall man ha något fast att utgå ifrån och icke bygga bara på gissningar. Så säger utskottet till sist: »På anförda skäl», d. v. s. »icke någon säkerhet», »ingen utredning», detta »mähända» o. s. v., på dessa anförda skäl säger utskottet, att stenkolen hade kunnat bli billigare, om staten övertagit driften än vad nu är händelsen!

Slutligen är det fråga om priserna på stenkolsgruvefälten. Det är intressant att se, hur utskottet arbetar. Det är intressant att se för jordbrukarna, hur det skall gå till, när man på allvar skall exproprieras jorden. Vilka priser skall man sätta på stenkolsgruvorna eller jorden? Jo, först har jag hört av anförandena, att man får icke lägga aktieutdelningen till grund. Nå, får man lägga stenkolspriserna till grund? Nej! Vad skall man då lägga till grund? Jo, det skall utredas, och dessutom skall man taga en längre tidsperiod för att bestämma priserna. Vad menas med en tidsperiod? Är det en tidsperiod bakåt eller framåt? Det spelar den allra största roll i detta fall. Det skall utskottet betänka. Om man tar en viss tidsperiod, t. ex. fem år bakåt, då kan det hända, att man under den tiden arbetar för att verksamheten skall bli effektiv under den kommande femårsperioden. Tar man så den framtida femårsperioden såsom grund kan det bli lika missvisande i avseende å priserna.

När jag sett på allt detta, har jag tänkt på hur olyckligt det slår ut, när man giver sig in på sådana expropriationsfunderingar som dessa i saker, där man icke behöver exproprieras, och det behöver man icke i detta fall. Nu befärrar jag nästan, att eftersom liberalerna gått med de socialdemokratiska medlemmarna i utskottet, andra kammaren kommer att fatta ett positivt beslut i denna sak. Jag undrar, hur det skall taga sig ut, om det befännes, att andra kammaren verkligen kommit så långt, att »de tu äro ett» och kunna gemensamt deltaga i ett principuttalande enligt det socialdemokratiska partiprogrammet, punkt 12, enligt såväl vänster- som höger-socialisternas program.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Nylander: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att ännu en gång peka på och ytterligare understryka de betänkligheter av principiell art, som här ha framförts av de föregående talarna från det moderata partiet. Det är ju dock så, att det borde tillkomma riksdagen att efter bästa förmåga söka uppmuntra det enskilda initiativet och den privata företagsamheten, ty det är väl dock genom dem, som landets näringsliv skall gå framåt. Men vad tänker man nu göra? Jo, man tänker fastslå den principen, att när ett företag arbetat sig upp till en ekonomiskt god ställning, då kan det vara lämpligt för staten att taga hand om det.

Det kan samnerligen icke verka sporrande på näringslivets malsmän att ställas inför sådana eventualiteter.

Beträffande utskottets utlåtande kan jag icke finna annat än att det är betydligt haltande. Det tycks icke ha gjorts någon vidare undersökning rörande de förhållanden, under vilka stenkolsindustrien arbetar inom vårt land. Man säger helt enkelt att det kräves ingen utredning för att man skall inse, att produktionskostnaderna för ifragavarande kol icke betingat prisökningar, som nödvändigt skulle sluta upp tätt intill ökningen i priserna å den utländska stenkolen. Till den punkten skall jag be att strax få återkomma.

Jag vill emellertid nu till en början påpeka, att man helt och hållet uteglömt, att det är icke stenkolen, som givit bolaget de verkliga inkomsterna, utan det är Höganäsbolagets andra industrier, som icke med ett ord finnas omnämnda i utskottets betänkande. Man har glömt, att genom kolens sammanblandning med leran o. s. v. har det blivit nödvändigt att upprätta specialindustrier, och jag kan till belysande härav nämna, att Höganäsbolaget för närvarande tillverkar vanligt tegel, elffast tegel, rör, prydnadsaker, järn, kolelektroder och aluminiumoxid, som skall framgå till att bli en tillverkning av vanligt aluminium. Man skall nu göra staten till tillverkare av alla dessa olika industriartiklar. Det förtjänar vidare omnämnas, att en hel del av Höganäskolen är till kvaliteten så usel, att den icke ens tål att bära transportkostnaderna från platsen. I ett schakt äro kolen så dåliga, att de äro omöjliga att ekonomiskt transportera, varför man där uppfört en kraftstation, då detta varit det enda sättet att kunna använda kolen.

Nu återkommer jag till den nyssnämnda punkten på sid. 7, där det bland annat står om »prisökningar, som nödvändigt skulle sluta upp intill ökningen i priserna på den utländska stenkolen». Det kan då ha sitt intresse att påvisa att icke heller i den punkten har utskottet behagat göra en utredning. Om utskottet vänt sig till Sveriges nuvarande civilminister, så hade det fått besked. Förhållandet är nämligen, enligt vad som upplysts, att genom förmedling av den nuvarande civilministern är avtal träffat mellan statens järnvägar och Höganäsbolaget, enligt vilket Höganäsbolagets kolpriser skola ställa sig i visst förhållande till de engelska kolpriserna. Detta är helt enkelt uteglömt i utskottets utlåtande. Det finnes sålunda en relation mellan de utländska och de svenska kolpriserna.

Vidare talar man om att det är ett ekonomiskt kraftigt företag det rör sig om. Man kan dock icke beskylla ledningen för Höganäsbolaget för profithunger. Jag skall be att till bevis härför få omnämna, att den ojämförligt största delen av vinsten användes till byggande av nya utschaktningar och att, innan sådana kunna påbörjas, det är nödvändigt att bygga arbetarbostäder. Byggandet av sådana pågår med all kraft. Och byggnaderna äro till kvaliteten sådana, att det t. o. m. framställts anmärkningar för slöseri i avseende å deras utrustning. Den huvudsakliga delen av bolagets in-

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkol-gruve-
industrien.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin.

(Forts.)

komster går följaktligen, förutom till skatter och dylikt, till utgifter av detta slag, och det har meddelats mig, att icke mera än en fjärdedel av bolagets bruttointkomst går till aktieägarna.

Man måste vidare enligt min uppfattning bedöma denna fråga från en annan synpunkt, nämligen den rent statsfinansiella. Såvitt man kan döma om den tid, som stundar, så kommer den att medföra oerhört höga krav på våra statsfinanser, samtidigt som inkomsterna, som vi tyvärr veta, börja sina. Jag undrar, vad finansministern skulle säga, om en utredning skulle leda till, att vi skulle taga en massa miljoner ur statens dåliga kassa för att kasta in dem i ett företag, om vars räntabilitet utskottet icke vågat säga mera än som framgår av det svävande utlåtandet. Det upplystes för en tid sedan, att finansministern vid ett särskilt möte med den socialdemokratiska gruppen påvisat behovet av ökade statsinkomster och nödvändigheten av sparsamhet. Jag tror det vore nyttigt att påpeka även de konsekvenser ur denna synpunkt, som ett beslut i denna riktning *kunde* komma att medföra. Vi veta, att redan nu är ställningen sådan, att det kan sägas, att det sista statslånet misslyckats, och när man betänker de närmaste årens sinande inkomster och stigande utgifter, är det lättsinnigt — jag kan icke säga annat — att påyrka en utredning, som *kan* leda till så pass omfattande affärer, om vilkas räntabilitet vi som sagt icke veta något och allra minst utskottet.

Herr talman, i anslutning till det anförda ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Jag kände mig uppkallad av ett yttrande eller rättare sagt av den tankegång, som gick igenom hela det yttrande, herr Hildebrand höll i kammaren. Men innan jag tar upp det till skärskådande, vill jag såsom en egendomlighet påpeka, att den, som numera tycks spela rollen såsom uttolkare av högerns uppfattning, herr Räf, följer alltid den taktiken, att när det gäller frågor, i vilka det socialdemokratiska partiet på ett eller annat sätt givit uttryck för sina åskådningar, sammanbinder han det partiet med det liberala och sedan gör han den stora gesten utåt galleriet och pekar på sammankopplingen och säger: där se vi vart utvecklingen kommer att leda. Ja, herr Räf, där se vi vart utvecklingen kommer att leda. Det finnes tankar och det finnes idéer, som ingen kan hålla tillbaka, icke ens om den, som i likhet med herr Räf annars har verksamheten iuriktad på det överjordiska, för en gång skull gått ned till det underjordiska och givit oss en konkret skildring av stenkolsbrytningen. Det är dessa tankar, som oemotståndligt tränga sig fram, och det förvånade mig därför, när jag hörde herr Hildebrand, som får anses såsom en representant, om icke av en annan kulör så dock av en annan valör än herr Räf, för högertankarna, göra sig till målsman för i grund och botten enahanda åskådning, som den herr Räf företrädde. Herr Hildebrands tanke var uppenbarligen den, att här skulle genom ett bifall till vad utskottet hemställt kam-

maren binda sig för en utvecklingslinje, som innebure, att all företagareverksamhet, all möjlighet för ekonomisk och industriell blomstring, komme att försvinna. Vad som därvidlag var hans huvudargument var detta, att så fort äganderätten skulle växla och glida över från den enskilde individen till samhället, så skulle i detsamma initiativrikedomen vara borta. Herr Hildebrand, som dock åtskilligt sysslat med dessa frågor, har på ett förvånande sätt lyckats undgå att lägga märke till sakförhållanden, som det kanske torde vara skäl att erinra sig. Är det så, som herr Hildebrand, sekunderad av herr Räf, sökte göra gällande, att det är den enskilde individen, som är att betrakta såsom ägare och ledare? Anej, den tiden är nu för länge sedan förbi. Man kan säga, att den började brytas i Europas ekonomiska historia redan år 1878, och sedan dess ha vi haft en utveckling, som varit intressant nog. Man har sett, hurusom de privata bankerna som förr stått utanför den ekonomiska företagareverksamheten, utanför industrien, mer och mer ha framträtt såsom industriens ägare och ledare, men icke i gestalt av privata bankirer utan i form av stora förtrustningar. Det har skett en finanskapitalets förtrustning, och vi se, huru stora penningtruster äro ägare till och ledare av den allra största delen av den svenska industrien. Vi ha vidare lärt oss, att i samma mån koncentration och förtrustning ägt rum, har också statens regleringssystem för den privata företagareverksamheten blivit mer och mer påfallande. Det ena företaget efter det andra har glidit in under statens regelgivande system. Då är det uppenbart, att det steg, som logiskt måste tagas, det är att över ett företag, som staten reglerar, måste den också mer och mer lägga sin hand.

Herr Magnusson i Skövde kastade sig in på ett halsbrytande resonemang. Han gjorde gällande, att vad som här vore avgörande för att avslå utskottets hemställan, det är den s. k. socialism, som framträtt i kristidskommissionerna och i kristidsregleringarna. Nej, herr Magnusson, det finnes icke ett spår av socialism i hela denna kristidsreglering. Vad däri ligger, det är ett öppet och klart erkännande, att privatkapitalismen måste rygga tillbaka inför sina egna konsekvenser och tvingas att slå in på vägar, som delvis neutralisera densamma. Den tränges in under det reglerande system, som med nödvändighet pekar ut över den privatkapitalistiska samhällsordningen själv. Det lämpar sig icke att komma och vifta med kristidsförordningar och dylikt, herr Magnusson, ty man bör komma ihåg, att de äro icke annat än nödplåster från det privatkapitalistiska samhällets sida, som bevisar, hurusom när det privatkapitalistiska samhället ställes inför en hård påfrestning i en ekonomisk kris, det tvingas att fylla sig självt med ett innehåll, som i viss mån är motsatt dess eget. När man från högerhåll gör gällande, såsom herr Hildebrand, att det är den privata företagareverksamheten, som är hotad, och initiativrikedomen, ber jag att få ett klart besked från den kanten, hur man kan förklara, att då en stor privatkapitalistisk finansförtrustning i själva verket står såsom ledare av vår industri och där alltså det personliga momentet har drunknat i något stort

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrien
(Ports.)*

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
steakolgruve-
industrin.*

(Fort.)

och kollektivt — hur man då kan förklara, att likvisst initiativ-rikedomen bibehållits och det sker ett uppsving av industrien. Ånej, man förstår mycket väl var skon klämmer. Det är det att man från högerhåll har klart för sig, att i samma mån som samhället slår in på dessa vägar, i samma mån minskas också möjligheterna för det privata *vinstbegäret* att göra sig gällande såsom förr. Herr Nylander hade i det avseendet ett synnerligen karakteristiskt anförande. Han talade om, att Höganäsbolaget självfallet icke kunde anses vara drivet av vinstbegär, ty, sade han, det nedlägger en stor del av sin vinst på att årligen uppbygga nya schakt, och då är det ju nödvändigt att bygga arbetarbostäder. Ja, herr Nylander, det är verkligen en rörande uppoffring från ett modernt privatkapitalistiskt bolag, att det placerar sin vinst så, att det later bryta upp nya schakt, som skola ge ny vinning, även om det medför konsekvensen att nya arbetarbostäder till ringa kostnad behöva uppföras! Det är ett resonemang, som rätt och slätt är den rena oförfalskade bluffen. Vad här föreligger, är intet annat än att även vi kommit till en situation, som nödvändiggör för samhället att ha sin hand allt mer och mer över den privatekonomiska företagsamheten. Och om den handen nu i detta fall sträckes så långt som till att överflytta äganderätten till ett visst produktionsmedel på staten, så är det blott en bekräftelse av en utveckling, som tränger sig fram, en bekräftelse på att vi på den punkten befinna oss i fullkomlig samklang med denna utveckling, som en längre tid försiggått.

Det är således icke, som herr Hildebrand vill göra gällande, då han pekade på att industrien under de gångna åren uppblomstrat just på den privata företagsamhetens grund, det är icke så, att kravet på ökat samhällsinflytande över denna industri, da det kommer från socialdemokraternas sida eller i allmänhet från deras sida, som vilja att samhället skall ha sin hand över industrien, innebär ett underkännande av den betydelse den privata företagsamheten haft, och att det är något omoraliskt eller obehörigt, som samhället härvidlag gör sig skyldigt till. Vi ha, herr Hildebrand, verkligen aldrig ett ögonblick hängivit oss åt den naiva inbillningen, att det skulle varit möjligt att glida förbi hela denna epök av den privatkapitalistiska produktionsordning, som gått förut. För oss har det varit uppenbart, att även denna epök infogat sig i ett historiskt sammanhang, där vi icke kunnat överhoppa någon del, varken genom de konststycken, som herr Räf uppvisade, eller den sortens argumentering, att vilken herr Hildebrand hängav sig.

Herr talman, jag är övertygad om att kammarens bifall till den hemställan, som här föreligger, är ägnat, icke, som herr Räf gjorde gällande, att väcka förvaning ute i landet, utan att bekräfta, att denna kammare vill slå vakt om samhällets berättigade intressen icke minst under en kritisk period.

Herr vice talmannen, som åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, lämnade härefter ordet till

Herr Möller, som anförde: Herr talman, jag skall bara tillåta mig att säga ett par ord om de anmärkningar, som herr Hildebrand gjorde mot utskottets utlatande. Han fann, att utskottet i sitt utlatande uttalade sig på det sättet, att naturtillgångarna, om de befinna sig i enskilda händer, skulle kunna förlösas. Ja, jag vill nu för det första fråga, om icke den möjligheten, uppriktigt sagt, har varit på tal förut i andra kammaren upprepade gånger. Jag är ganska övertygad om, att den gången, då staten beslöt att övertaga de norrbottniska malmfälten, så skedde det bland annat därför, att man var på det klara med, att en sådan naturtillgång kunde i det allmännas intresse bättre förvaltas av staten, än det var möjligt att göra för enskilda. Om man nu har en sådan allmän utgångspunkt — och jag förstår knappt hur man kan bestrida riktigheten därav — då måste man inse att i allmänhet ett fast kapital, som är hela nationen givet, lämpligen bör, med hänsyn såväl till kommande generationer som till nu levande, förvaltas av staten, som inför hela folket bär ansvar för huru denna förvaltning handhaves. Därmed är det ju icke sagt, att samhället, då det övertager en naturtillgång, med nödvändighet skall inrikta sig på en *inskränkning* av produktionen. Tvärtom finns det möjligheter för, att samhället efter undersökning av tillgångarna, kan komma att finna, att produktionen kan ökas. Det viktigaste är emellertid, att samhället har företaget i sin hand, att naturtillgången i fråga icke är överlämnad åt enskilda, som på den punkten icke äro så intresserade av att göra dylika undersökningar, utan som väsentligen driva företagen för att tillfredsställa privat vinstbegär.

Ty det må jag säga, att alla de deklamationer, som här hållits, om att enskilda ägare skulle lämna vinstbegäret så där tämligen å sido, de kunna omöjligt vara allvarligt menade. Jag tror, att i en tid som denna, då även herr Sommelius erkänner, att det enskilda intresset visar mera vinsthunger än någonsin förr, i en sådan tid tror jag det är synnerligen olämpligt att framhålla, huru måna de enskilda äro att förtjäna så litet som möjligt på de företag, som de driva.

Utskottets utgångspunkt, herr Hildebrand, leder alltså icke med nödvändighet till, att samhället skall inskränka produktionen, så snart det kommer i besittning av en tillgång. Och när det gäller en sådan naturtillgång som dessa kolgruvor finnes det icke någon anledning att vara extra sparsam med brytningen. Ty när man erkänner, att alla dessa kolfyndigheter icke spela någon avgörande roll i vårt ekonomiska liv, emedan de äro så små, då ställer sig åtminstone för mig frågan väsentligen så: Hur skall man under nuvarande förhållanden på för samhället bästa sätt kunna utnyttja dessa tillgångar? Och då har jag den uppfattningen att bäst vore om brytningen ökades och om bolaget hade velat betala de arbetslöner, som skulle erfordras för den nödiga ökade arbetskraften, så hade det varit möjligt för bolaget att åstadkomma en stegrad kolbrytning. Detta har bolaget emellertid icke velat. Bolaget kan ha många andra utmärkta egenskaper, men på den punkten har det

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruv-
industrin.
(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.
(Forts.)

icke varit så intresserat att den ansträngt sig för att få upp kolbrytningen. Men skälen härtill, herr Räf, dem har utskottet icke haft anledning att särskilt utreda, utan utskottet har ansett sig endast behöva konstatera detta faktum. Såvitt jag kan förstå det tillfälliga utskottets uppgift, har utskottet icke haft att verkställa den utredning, som påyrkats i klämman, utan den utredningen skall verkställas av andra. Herr Räf tyckes vilja göra gällande, att det fjärde tillfälliga utskottet skulle haft skyldighet att utreda allt vad som över huvud taget kan stå i sammanhang med en inlösning av dessa kolgruvor, medan utskottet inskränkt sig till att göra sannolikt, att en sådan inlösning lönar sig.

Herr Hildebrand hade även en annan anmärkning mot utskottet, nämligen den att vi i betänkandet skulle ha sagt, att staten skulle få stora rikedomar, såsom han uttryckte sig, genom att övertaga dessa kolgruvor. Det finnes inte ett ord härom i utskottets utlåtande. Utskottet säger endast, att man kan skydda staten mot ytterligare uppskörtning av stenkolspriserna, och det förmodar jag att man med all rätt kan säga och det har för övrigt den utveckling, som vi haft under krisåren till fullo visat möjligheten av.

Med all respekt för de upplysningar, som herr Nylander lämnade, lär det ändå icke kunna göras gällande att produktionskostnaderna ökats med 500 procent. Detta är den siffra, med vilken priserna för de skånska stenkolen ökats. Herr Nylanders anförande var för övrigt ingenting annat än den enkle bolagsadvokatens och inbjuder därför icke på något sätt till ett bemötande. Hans barnafromma tro på att kapitalismen är mänsklighetens verkliga välgörare håller nog på att försvinna, och det faktum, att här i denna kammare sitta 98 socialdemokrater, talar i det avseendet ett tydligt språk. Det är min övertygelse, att skall vinstbegäret, skall kapitalismens allmänna profitbegär alljämt visa sig lika ohejdat, som det hittills gjort under krisåren, kommer den åskådningen relativt snabbt att mogna, att kapitalismen icke är mänsklighetens välgörare och lyckobringare, utan snarare människornas verkliga fiende, en fiende som det gäller att på allvar slå ned.

Det är en passus i utskottets betänkande, som man har haft så roligt åt. Det är då utskottet säger, att om en stenkolsbrytning av cirka 400,000 ton skulle lämna cirka 25 % på det nedlagda kapitalet men däremot en ökad brytning, förslagsvis tänkt till 800,000 ton, skulle lämna mindre avkastning, nämligen 8 %, så skulle bolaget föredraga den mindre brytningen. Ja, herr talman, jag tror också, att man för mycket vädjar till en naiv övertro på de kapitalistiska intressenas välvilja, när man föreställer sig, att de skulle, bara för att öka produktionen av bränsle, avstå från en eventuellt större vinst. Nu är ju hela denna passus ingenting annat än ett tankeexperiment avsett att visa, att där de privatkapitalistiska vinstintressena komma i konflikt med samhällets intressen, där segra de förra. Och jag tillåter mig påstå, att hittills har all erfarenhet bestyrkt den saken. Utskottet har icke uttalat sig om den frågan, huruvida en ökad kolbrytning verkligen skulle nedbringa vinsten eller lämna mindre

vinstöverskott än en mindre brytning. Den saken har utskottet icke kunnat ingå på, ty det är sakkunniges uppgift att undersöka sådana frågor. Det är fullkomligt orimligt att begära, att ett riksdagsutskott skulle kunna göra det. Det förefaller mig dock icke i och för sig så alldeles otroligt, att en ökad kolbrytning kan komma att nedbringa vinsten. Tillgångarna äro nämligen olika på olika ställen, varigenom även brytningskostnaderna kunna bli mycket olika på den ena platsen i jämförelse med den andra, och om, som man väl skulle kunna tro, de brytningsmöjligheter som äro förenade med de minsta brytningskostnaderna redan äro utnyttjade, så skulle möjligen upptagandet av nya schakt kunna minska bolagets vinst i stället för att öka den. För övrigt har det för två år sedan öppnats ett nytt schakt av bolaget, och jag har den uppfattningen, att hade bolaget varit starkt intresserat av att driva fram kolbrytningen, så skulle det kunnat öka brytningen ytterligare.

Jag skall för övrigt icke inlåta mig på herr Råfs anförande, men jag får säga, att jag tyckte, att det vittnade om, att herr Räf i sitt anförande verkat åtskilligt petrificerad. De synpunkter, som voro de vägande för honom, äro sådana som tillhöra den allra äldsta och den allra naivaste tron på privatkapitalismens välsignelser. Herr Räf föreställer sig tydligen, att samhällen aldrig skulle kunna bli lyckligare, än då det privata kapitalet får handskas hur det vill och behagar med de naturtillgångar, som finnas i vår svenska jord; ju bättre skulle det vara för människorna och ju tacksammare borde dessa vara mot sina välgörare. Jag får säga, att en sådan åskådning är det åtminstone mig fullständigt omöjligt att omfatta. Jag har den uppfattningen, att skall man verkligen i längden kunna få ett bättre samhällstillstånd, så är det nödvändigt, såsom också herr Hildebrand mycket generöst erkände, att kontrollera den privata företagsamheten en smula, så att den icke springer bort med våra tillgångar och förlösar dem. Men det gäller icke bara att kontrollera; först därigenom, att samhället får dessa tillgångar i sin hand, kan samhället på förvaltningen lägga de stora och vida synpunkter, som enskilda exploatörer icke kunna göra.

Nu vet jag icke, om man vill hålla sig till de *sentimentala* skäl, som herr Sommelius kom med då han återopade, att det här rör sig om en industri, där man för hundra år sedan började brytningen under mycket bekymmersamma förhållanden, saker som även jag känner till. Att dessa sentimentala skäl skola ha något större inflytande på kammarens beslut, torde åtminstone vara tvivelaktigt. Ty jag skulle tro, att de gamla oppoffrande föregångsmännen för den skånska kolbrytningen äro tämligen utmönstrade i detta ögonblick från gruvägarnas tal, och jag tror, att allt som är känt om denna sak av ekonomisk innebörd vittnar om, att för närvarande måste dessa gruvbolag ligga i händerna på personer, vilka framför allt synas tänka på sig själva och sina vinstintressen.

Jag skall ett enda ögonblick, därför att ytterligare angrepp riktats däremot, uppehålla mig vid påståendet att detta skulle vara en så riskabel affär för staten. Jag vill betona, att vad jag nu sä-

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruv-
industrin.*

(Forts.)

*Ang. statens
övertägnande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin.
(Forts.)*

ger naturligtvis icke är fakta. Jag vet ingenting bestämt på denna punkt, lika litet som mina motståndare göra det, men jag vill betona, att om det gäller tillgångar, som med nuvarande brytning kunna räcka eventuellt i 750 år och, om man räknar med att kolexporten från Tyskland och England även några år framåt måste bli ganska inskränkt, så synes det åtminstone mig vara möjligt, att det finnes en grundval för god ekonomisering från statens sida av detta företag. Det blir emellertid — vem vill på allvar bestrida det? — utredningens sak att konstatera detta. Vad utskottet enligt min uppfattning haft till uppgift att göra och även gjort, det har varit att göra sannolikt för kammaren, att en utredning i denna sak är värd att göra och kan komma att innebära ett för staten gagnande beslut. Mer kan man icke säga om detta och mer förmodar jag att man icke kan säga i en utskottsmotivering som går ut på ett utredningsförslag.

Herr talmannen, som under herr Möllers yttrande ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Hildebrand, som anförde: Herr talman! Bara några få ord för att belysa ett par saker. Herr Nylander framhöll, att Högnäsbolaget har en mycket omfattande fabriksdrift bredvid sin kolbrytning. Jag har tagit reda på ett par siffror. År 1916 bokförde bolaget en vinst på koldriften av drygt 1.750.000 kronor och på fabriksdriften av nära 3.000.000 kronor. Denna fabriksdrift inriktade sig på förädling av material, som hämtas upp ur gruvorna. Det är nämligen, såsom utskottet framhåller, så, att kolet förekommer i flötsar tillsammans med eldfast lera och klinkeriera. Det är framför allt denna lera och andra ämnen, som finnas där, som användes till råmaterial i fabriksindustrin, och när bolaget behärskar detta, såväl kolen som dessa andra förekomster, så kan bolaget bättre gräva in sig under jorden och göra sina undersökningar där och härigenom också bättre tillgodogöra sig kolen och de andra ämnen som utvinns i gruvorna. Om nu staten skulle taga stenkolsgruvorna och bolaget fortsätta med sin fabriksdrift, så är det så gott som otänkbart, att ett sådant intimt samarbete, en sådan supplerande drift skulle kunna uppehållas. Hade utskottet tagit närmare reda på detta, hade utskottet bestämt varit mera betänksamt, då det kom till sin slutkläm.

Herrar Engberg och Möller kommo med en del principiella anmärkningar, som det vore mycket intressant att diskutera. Jag vill icke upptaga lång tid därmed, utan endast i korthet belysa ett par uttalanden. Herr Engberg har framhållit, att personlighetens betydelse i det nuvarande affärs- och industrilivet har till mycket betydande grad borteliminerats. Han framställde den frågan, om det verkliga är den enskilde individen, som är den verkliga ägaren och ledaren av ett industriellt företag, och svarade härpå nej, ty det personliga momentet drunknade. Han sade, att det var de stora finansinstitutet, som på det hela behärskade industrien. Till viss

grad är detta naturligtvis alldeles riktigt. Men han gjorde ett stort misstag, då han sade, att det personliga momentet drunknar. Tvärtom finner man i många länder, hur just den rena företagargandan och företagarbegåvningen uppskattas allt högre; bolagen formligen slitas om driftiga män, vilkas löneinkomster härigenom komma upp till en sådan förbluffande höjd. Det är den ledande personen som man söker på alla håll, och jag kunde lämna flera exempel från vår senaste ekonomiska historia för att visa, att de företag, som behärskats av mäktiga finansintressen, icke under lång tid kunnat utveckla sig på tillfredsställande sätt, emedan den rätte ledaren saknas. Först sedan han blivit funnen, har företaget kunnat gå fram på ett sätt, som man förut icke kunnat ana. Jag skall gärna nämna både exempel och namn för herr Engberg, men det kan vara mindre lämpligt att göra det nu under debatten.

Herr Engberg blickade sedan tillbaka över historien, som han ofta gör och ofta på ett rätt intressant sätt. Han sade, att socialdemokraterna icke alls förneka, att man också behövt på utvecklingens väg de senaste 100 årens företagarganda. Det var ett led i den historiska utvecklingen och han tycktes anse, att efter detta led kommer att följa ett helt annat. Men det är icke nog med att peka tillbaka på att ett visst historiskt utvecklingsled funnits, det är viktigare att söka draga ut lärdomarna av ett skedes utveckling. Jag tror att dessa lärdomar gå i den riktningen, att det är den privata företagargandan, personlighetens betydelse, som där kommer till synes

Det är den omständigheten, att det icke varit stat och kommun utan det enskilda kapitalet, den enskilda företagsamheten som tagit hand om saken, det är detta, som har varit det betydelsefulla under de senaste 100 åren, och när herr Engberg drager den slutsatsen att nu kunna vi avsluta detta skede, nu komma vi in i ett nytt, då stat och kommun bli de egentliga företagarna, då saknar han möjlighet att kunna visa upp hur utvecklingen skall kunna hjälpas under på samma sätt som förut.

Till sist skulle jag bara vilja rikta en fråga till de liberala medlemmarna av kammaren, och detta så mycket hellre som jag sett på listan, att en av de främsta liberalerna kommer att yttra sig efter mig. Jag vill till herrar liberaler ställa den bestämda frågan, om de verkligen gilla det uttalande, som återfinnes på sidan 6 i utskottets betänkande, där det heter att »de egentliga naturtillgångarna, såsom malmer o. d. icke böra befinna sig i privat ägo».

Det är detta »o. d.» som jag skulle vilja påpeka. Vad det innebär kan man finna, om man läser en motion av herr Vennerström vid förra årets riksdag, där han hemställde, att gruvor, vattenfall, skogar och större jordagods samt vissa industrier skulle indragas till staten. Jag tillåter mig därför att efterlysa liberalernas uppfattning om denna oerhört långt gående principiella förklaring i utskottets betänkande.

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruv-
industrin.

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.
(Ports.)

Vidare yttrade:

Herr Röding: Herr talman, mina herrar! Då kvällsplenum icke blivit utsatt och tiden är långt framskriden, hade jag icke tänkt begära ordet, men en och annan talare från högerpartiet har låtit inlägga i utskottets motivering och kläm en innebörd av sådan art, att jag måste taga bestämt avstånd från deras uttalanden. Vissa medlemmar av kammaren hava sökt spika fast det förhållande, att hela vänstern här i kammaren står ense i frågan när staten bör gripa in i en näring och förstatliga densamma, då däremot reservationen är ett bevis på att högern i denna fråga har en motsatt ståndpunkt. De av mina ärade kamrater, som tillhörde andra kammaren före nyvalet, hava mycket väl kännedom om att så icke är förhållandet. Jag har vid flera riksdagar, vid det ena tillfället efter det andra, från denna talarstol uppträtt mot förslag i den riktning, som här föreligger, och det är även bekant, mina herrar, att många av det liberala partiets medlemmar uttalat en uppfattning, som gått i samma riktning. Lika oriktigt är det när vissa talare av högern söka framhålla högerpartiet, som ett parti, vilket under alla förhållanden motsätter sig statsmonopols införande. Vi veta nog alla, att så icke är fallet. Vem var det som genomdrev tobaksmonopolet här i landet om icke den Hammarskjöldska regeringen? Vilka voro de, som här i kammaren, liksom i första kammaren, energiskt uttalade sig för statsmonopolets införande inom tobaksindustrin? Jo, flera av högerns främsta män. Herrarna veta också, att icke endast jag utan flera av mina partikamrater sökte på allt sätt bekämpa införandet av tobaksmonopolet i vårt land.

Jag är en principiell motståndare till statsmonopol, men samtidigt måste jag medge, att omständigheter kunna inträffa, då även en motståndare härtill måste ge sin röst till förmån för detsamma, man må sedan vara högerman eller vänsterman. Sådana förhållanden kunna inträffa, såsom då det inom landet finnes ett starkt enskilt monopol, som missbrukar sin maktställning. Då måste staten gripa in reglerande och se om icke ett statsmonopol ur statsnyttans synpunkt bör genomföras.

Ävenledes kunna sådana ekonomiska situationer uppstå, då staten oavvisligen behöver nya inkomster och då man kan anse ett statsmonopols införande vara det bästa och lämpligaste sättet att gå tillväga för att skaffa de behövliga inkomsterna. Men intet av dessa fall föreligger nu enligt min uppfattning, mina herrar, som kan föranleda mig att frångå min principiella ståndpunkt och yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag känner icke till anledningen, varför några av mina partikamrater inom utskottet biträtt utskottets hemställan. Möjligen är det en kompromiss; det ligger åtminstone nära till hands att tro det, därför att man skjutit in ett ord, som jag icke kan tänka mig att herrar socialdemokrater gärna kunna vara med om att skjuta in i klämman, nämligen ordet »huruvida» staten skulle överta dessa kolgruvor. Detta »huruvida» innebär ju en tvekan om lämpligheten

av en dylik åtgärd, och det är väl med anledning av att det ordet skjutits in, som mängen kan tycka: ja, det är bra ofarligt att vara med om en utredning, som ävenledes innebär det kravet, att man skall undersöka, huruvida staten på detta område skall ingripa.

Herr Hildebrand riktade i sitt sista anförande en fråga till det liberala partiet och vädjade speciellt till mig att besvara densamma. Jag har intet uppdrag att svara på det liberala partiets vägnar. Vi ha icke behandlat detta utskottsbetänkande inom det liberala samlingspartiet lika litet som motionen. Men jag vill uttala som min åsikt — och jag tror jag har rättighet att säga, att jag vet, att många, många av mina partikamrater dela min uppfattning — att det icke är möjligt att ge sin anslutning till det uttalande i motiveringen, som gjorts av utskottsmajoriteten. Jag förstår mycket väl, att ett bifall till själva klämman i och för sig, speciellt när detta ord »huruvida» kommit med, är jämförelsevis ofarligt.

Med den motivering, som utskottsmajoriteten bestått denna kläm, kan jag emellertid, herr talman, icke vara med om att ge min röst till förman för detta utskottsbetänkande, och på grund härav yrkar jag avslag å utskottets hemställan.

Herrar *Carlson* i Herrljunga och *Mossberg* instämde häruti.

Herr Sandberg: Herr talman! Då jag känner mig pliktig att här uppträda och yttra några ord, så är det icke därför att jag finner mig böra efterkomma herr Råfs anmaning till oss att deklarerera vår ståndpunkt, då han gjorde gällande, att vi voro tvungna att ge tillkänna vår tanke i denna fråga. Jag ber att få förklara, att jag varken röstar eller deklarerar vare sig det ena eller det andra på kommando utan efter min övertygelse, som är det enda rättensnöret för mig då jag handlar.

Efter denna förklaring får jag ärligt säga, att då jag såg detta utskottsbetänkande, så kände jag mig långtifrån belåten därmed, utan önskade, att det icke kommit till. Jag fäster mig då särskilt vid det uttalandet i betänkandet, som gjorts på sidan 6 och som här förut redan många gånger blivit citerat, att våra malmer »och dylikt», såsom det heter, ej böra befinna sig i privat ägo; det gäller således alla möjliga nyttigheter, såsom skiffer, kalk, mossar m. m., och även vår svenska jord. Det har redan nämnts åtskilligt härom förut under debatten, och jag nöjer mig därför med ett återopande.

Det är alldeles naturligt, att ett sådant uttalande i denna fråga, som gjorts i utskottets betänkande verkligen måste te sig betänkligt för oss lantmän, som vilja värna om äganderätten. Det förhåller sig sannerligen icke så, som det säges från åtskilliga håll och som det sagts från högern, att vi liberaler vilja taga jorden från bönderna. Och jag har velat vid detta tillfälle säga ifrån att vad mig ankommer så vill jag ifråga om ett sådant principuttalande ställa mig absolut avvisande. Och just vid ett tillfälle som detta, då det gäller att göra klar för sig den ställning man intager, bör detta uttryckligen sägas ifrån.

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin.
(Forts.)*

Jag vill icke nu söka ingå på något bemötande av vare sig den ena eller andra, som här gjort sig till tolk för en annan uppfattning i denna fråga, än den jag sålunda hyser. Flera talare ha redan kommit med ett sådant bemötande, och jag finner det därför icke vara av nöden, att även jag upptar tiden härmed, då det ju endast skulle bli ett återupprepande av redan framlagda synpunkter.

Jag har emellertid med dessa korta ord velat förklara min ställning och framlägga min åsikt.

Då utskottets uttalande givetvis måste anses avse att klavbinda såväl på det ena som andra området, där man vill hålla på den enskilda äganderätten, och då jag, i enlighet med vad jag här förklarar, anser det vara av största vikt att principiellt uttala sig mot utskottets uppfattning härutinnan, så ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Nylander: Med anledning av herr Engbergs yttrande vill jag till herr Engbergs beröm säga, att han, i motsats till vad han sagt om mig, icke kommer med någon bluff. Ty osminkat och klart har han framlagt, vad meningen är med denna motion och vart han principiellt vill med denna motion komma.

För de herrar liberaler, som till äventyrs icke dela herr Röings uppfattning, torde herr Engberg ha företett fullt klara bevis för min motivering för avslag, och jag behöver ej komma med några ytterligare bevis, ty det har herr Engberg gjort mycket bättre, än vad jag själv säkerligen kunnat göra. Det är bara en detalj, som han nämnde och som redan blivit berörd av doktor Hildebrand, men som jag här vill litet närmare skärskåda, och det är den som han uttryckte med de orden, att »det personliga drunknar i de kollektiva begreppen» genom den förtröstning, som börjat göra sig gällande från finansvärdens sida gentemot industrien. Jag tror, att jag under min verksamhet kommit i litet närmare beröring med dessa förhållanden än herr Engberg, och stödd på mina erfarenheter kan jag endast säga det, att det personliga minsann icke drunknat, utan gör sig mera gällande än någonsin. Ty hur stora än dessa finansgrupper och deras koncerner blivit, så är det i alla fall det personliga, som driver fram dem och som inom desamma utgör den skapande kraften.

Men då man kommer med sådana fakta, som min erfarenhet under min dagliga verksamhet ger mig anledning att komma med, så mötes man naturligtvis av den invändning, som herr Möller synnerligen belysande hade att framföra mot mitt förra uttalande, nämligen att »de upplysningar som herr Nylander kommer med, dem behöver man icke bemöta». Ja, det är så tyvärr, att, då man kommer med fakta här i kammaren, så räknar man ofta icke med dem. Och det är naturligtvis i detta fall icke heller vidare angenämt för en utskottsordförande att bemöta ett sådant faktum som att Höganäs kolprisen och ökningen av dem stå i proportion till prisen å de engelska stenkolen just genom det kontrakt som existerar, förmedlat av nuvarande civilministern mellan Höganäsbolaget och statens

järnvägar. Det är icke angenämt att söka bemöta sådana fakta, utan det är enklare att säga, att »sådana fakta som herr Nylander kommer med, dem behöva vi icke bemöta».

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolagruv-
industrin.
(Porta.)*

För övrigt är det icke mycket att tillägga, då jag trots allt håller på de fakta som jag nyss framlade sasom fullt tillräckliga motiv för min uppfattning, att här föreligger ett steg, vars konsekvenser nog herrar socialdemokrater se, men som också vi å andra sidan se.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Högerns taktik här i dag har tydligen varit att skrämma liberalerna. Det är alldeles uppenbart, att högern mindre inriktat sig på att tala till sina egna, ty högern kan ju alltid, då den här försvarar privatintressena mot samhällsintressena, räkna på alle man inom sitt parti på privatintressenas sida. Däremot synes man vara något tveksam på den punkten beträffande liberalerna, och så har taktiken blivit, att man velat med framhållande av de konsekvenser, som ett bifall till utskottets förslag här skulle innebära, skrämma liberalerna att desavouera sina egna ledamöter i utskottet. Man har lyckats åtminstone vad angår de ledamöter av det liberala partiet, som hittills uppträtt i debatten. Herr Röing var genast färdig att gå upp och deklarerat: »Jag står fast och säker på privatkapitalistisk grund.» Det finns nog ingen här, som har någon annan uppfattning om herr Röing, men jag tror, att det är all anledning för liberalerna i denna kammare att betänka, om de dock icke förr eller senare tvingas att ge sitt erkännande åt utvecklingen själv, och utvecklingen själv lär oss, att man måste komma fram till ett allt starkare statsingripande för att stävja de privata intressena, som kommit i allt mera uppenbar motsats till samhällsintressena.

Herr Sandberg ansåg det påkallat att här stiga upp och förklara att liberalerna icke vilja ta jorden från bönderna. Det är ju ganska långt till nästa allmänna val till andra kammaren, och jag tror således, att denna försäkran icke kan ha någon valagitorisk innebörd. Vilken annan innebörd den i detta sammanhang skulle ha, förstår jag emellertid icke, därför att överhuvud här icke diskuteras, huruvida den bonde, som själv brukar sin jord, icke skall bruka denna jord med full äganderätt. Icke ens den socialistiska doktrinen innehåller för övrigt något, som säger att en bonde icke också skall kunna äga den jord, som han brukar utan att beröva någon annan fruktarna av dennes arbete.

Emellertid måste det bli av mycket stort intresse att erfar, huru liberalerna här skola ställa sig i den slutliga voteringen, om det skall visa sig att herrar Röing och Sandberg ha givit ett riktigt uttryck åt partiets uppfattning, eller om de medlemmar av liberala partiet, som inom utskottet haft tillfälle att grundligt pröva detta ärende, också representera en majoritet inom sitt parti. Jag förstår icke den liberala ängslan. Vad som här högern alldeles speciellt har tryckt på för att pressa över liberalerna till avslagsständpunkten är detta yttrande i utskottets utlåtande, att det all-

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

männa tänkesättet mer och mer genomsyras av den uppfattningen, att de egentliga naturtillgångarna, såsom malmer och dylikt, icke böra befinna sig i privat ägo. Varken herr Röing eller herr Sandberg gjorde något som helst försök att bestrida den satsen, och jag tror att för var och en, som iakttager utvecklingen av tänkesätten, blir det svårt att bestrida, att allt mer och mer komma vida lager till den uppfattningen, att i första hand naturtillgångarna böra tillvaratagas och utnyttjas av samhället självt och icke överlämnas åt den enskilda exploateringen.

Vad som vidare säges i detta stycke är, såvitt jag förstår, icke av sådan natur att man nödvändigtvis behöver vara socialist för att underskriva det. Det förefaller mig, att även en liberal, som har känsla för tillvaratagandet av samhällets intressen, bör kunna utan tvekan gå med på utskottets resonemang. Men om man nu, såsom framgick av herr Röings anförande, framför allt låter skrämman sig av motiveringen, så vore det av intresse att få veta, om herr Röing har den uppfattningen, att även en utredning, huruvida och under vilka förutsättningar den skånska stenkolsindustrin bör övertagas av staten, är oförenlig med ett liberalt tänkesätt. Om icke, förstår jag ej hans yrkande, ty då fanns den möjligheten att åtminstone gå med utskottet i dess hemställan med uteslutande av motiveringen. Men i stället hade herr Röing tagit så starkt intryck av vad från högersidan anförts, att han ansåg sig böra lämna även utredningsyrkandet i sticket.

I herr Hildebrands första anförande åberopades som exempel mot utskottets framhållande av att det allmänna tänkesättet allt mera genomsyras av en socialistisk uppfattning, att när man här i Stockholm gick att kommunalisera spårvägsdriften, var man icke mogen för en fullständig kommunalisering utan föredrog att införa ett hälftenbruk mellan de enskilda och staden. Jag måste för min del säga, att det beslut, som Stockholms stadsfullmäktige kommit till i spårvägsfrågan, icke utgör något som helst uttryck för vad Stockholms stads invånare tänka. Tvärtom vittnar detta beslut endast därom, att högern fortfarande tack vare en orättfärdig kommunal röstskala har i sin makt att i dessa ting hålla tillbaka det allmänna intresset och den stora allmänhetens önskemål. Här har högern i Stockholms stadsfullmäktige stått som trogen väktare för privatintressena, men den har dock icke kunnat hindra, att även samhällsintressena tagit ut en del av sin rätt. Om detta beslut i Stockholms stadsfullmäktige sålunda någonting bevisar, så är det den oemotståndliga kraften i just den tankegång, som säger, att dylika verksamheter som spårvägarna böra ligga under samhällelig kontroll och skötsel, och beviset går icke i motsatt riktning.

Då man här för övrigt framhållit, att det icke skulle vara möjligt att tillfredsställa sköta ett företag, som icke är privat egendom, tror jag också, att Stockholms stad i det fallet kan lämna ett exempel i motsatt riktning, nämligen beträffande skötseln av det kommunala gasverket. Detta är fullt modernt skött, det skulle icke ha kunnat bättre tillvarataga nyare uppfinningar eller över huvud

drivas bättre, om det vore i enskild ägo. Detta visar, att man även i statens och kommunens verksamhet kan förvärva personer med tillräckligt intresse för verksamheten i och för sig och med tillräckligt intresse av att gagna det allmänna, för att en sådan verksamhet skall bli skött modernt och på det mest ekonomiska sätt.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrin.*

(Forts.)

För övrigt är det uppenbart, att man måste räkna med att tänkesättet förändras i samma mån samhället skrider till övertagande av den ena näringen efter den andra. Naturligtvis har man att motse en viss obstruktion från sådant håll, som är bundet av privatkapitalistiska föreställningar mot samhällelig verksamhet. Men efter hand som samhällsintressena tränga undan de privata intressena, skall det givetvis också komma in i människornas sinnen en annan anda, och då skall det vara möjligt att få samhällets individer att ställa sin kraft till det allmännas tjänst, utan att behöva lockas av privata vinstmöjligheter.

Det är ytterligare en synpunkt, som jag skulle vilja framhålla. Här har så mycket talats om, att staten vill övertaga industrierna först sedan den privata företagsamheten handhaft dem under den brydsamma tiden och fört fram dem till vinstgivande företag. Det har förefallit mig tvärtom vara på det sättet, att en strävan gör sig gällande just inom det parti, som speciellt företräder de privata intressena, att alltmera engagera staten i sådana företag, där det föreligger verklig risk av förlust, där det sålunda icke är klart från början, att man har givna vinstmöjligheter. På det sättet försöker detta parti taga staten i de privata intressenas tjänst. I detta syfte kommer man med begäran om subventioner åt privata företag, man upprätthåller ett tullskyddssystem för att öka vinstmöjligheterna för inhemska privatföretag, och över huvud försummar man icke att taga staten i anspråk för att gynna den privata verksamheten; men man vill icke vara med om att låta samhällsintresset gå före privatintresset. Jag tror emellertid, att andra kammaren skulle bäst visa sig förstå sin tid, om den genom ett bifall till utskottets hemställan ådagalade, att den fattat som sin uppgift att här representera samhällsintressena och icke privatintressena.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr Räf hade gjort en undersökning om vilka ledamöter, som utgjorde majoritet i detta utskotts utlåtande, och han hade till sin fasa funnit, att även liberaler tillhörde denna majoritet. Han undrade vidare hur det liberala partiet skulle inför landet kunna svara för dessa sina ledamöters åtgärder. Jag tror för min del, att herr Räf icke behöver ha bekymmer i detta avseende, ty liberalerna ämna nog svara för den saken själva. De liberala ledamöterna inom utskottet ha helt säkert haft goda skäl för sin ståndpunkt och de ha även haft högt föredöme i högerpartiets tidigare ställning till liknande frågor. Jag ber att få erinra om, att det var en högerregering, som framlade proposition om förstatligande av de norrländska gruvfälten, och att detta förslag då biträdades av hela högerpartiet. En föregående talare har redan erinrat om att det var den Hammarskjöldska regeringen som genom-

dag. statens
övertagande
av den skånska
stenkolagruvre-
industrin.

drev statens övertagande av tobaksindustrin här i landet, och att även detta statssocialistiska företag biträdades av högerpartiet. I båda av mig nu omnämnda fall är det visserligen blott fråga om vad man kallat hälftenbruk, men staten har dock tillförsäkrat sig ett avgörande inflytande på ledningen av dessa industrier. Jag ber även få erinra om, att i högerpressen denna vinter förts en livlig diskussion angående frågan om statens övertagande av sockerindustrin, och, om jag ej missminner mig, var för en del bland dem, som i denna pressdebatt hade ordet, den tanken icke främmande, att staten möjligen skulle kunna övertaga även sockerindustrin. Då inga större betänkligheter restes beträffande tobaksmonopolets införande har jag svårt att förstå det motstånd som rests i denna utredningsfråga, som nu föreligger. Här gäller det en naturtillgång, vars förekomst är ytterst begränsad, och på samma gång mycket nödvändig för samhället.

(Forts.)

Jag tror sålunda, att de liberala ledamöternas ståndpunkt inom utskottet är ganska försvarbar, och att de bilder, som uppmålats exempelvis av herr Sandberg, att böndernas äganderätt skulle vara i fara genom ett bifall till detta utlåtande, äro fullständiga skräckmålningar. Ehuru jag, herr talman, icke i allo kan gilla utskottets motivering, ber jag att få yrka bifall till dess hemställan.

Med herr Karlsson i Fjäl förenade sig herrar *Pettersson* i Södertälje, *Wikström*, *Molin*, *Jonsson* i Gumboda och *Bergström* i Bäckland.

Herr vice talmannen *Hamilton*: Jag skall icke här ingå på principfrågan och lägga mig i den i kammaren pågående strid rörande de olika åskådningar, som gjort sig gällande inom högern och bland socialdemokraterna, och jag skall sålunda icke heller ingå på frågan, huruvida och i vad mån landets industrier böra förstatligas. Av flera talare har framhållits, att vi redan accepterat statsmonopolet beträffande tobaksindustrin. Vi ha också för längesedan vidtagit åtgärder för, att i en framtid de stora Norrlandsgruvorna komma att tillhöra staten, och jag håller före, att det i många fall är förenat med landets fördel, att staten övertar vissa industrier, men beträffande spørsmålet i fråga kan jag däremot icke inse, att kammaren i år bör frångå den ståndpunkt, som kammaren intog förlidet år, när den av-log de då väckta motionerna. Som skäl för detta avslag framhölls, att riksdagen redan har begärt en utredning av regeringen, i vad mån staten må kunna medverka till ett varaktigt befrämjande av en planmässig kraft och bränslepolitik, och något svar på denna begäran ha vi ännu icke erhållit från regeringen. Det anfördes också föregående år i utskottets betänkande, att djupborrningar satts i gang för att uttröna, till vilken omfattning gruvverksamheten skulle kunna utvecklas, och jag tog för givet, att staten, när den bekostade djupborrningar, även måste se till, att den finge någon fördel därav. Det framhölls ock för-

lidet är, att den finansiella ställningen icke var sådan, att man nu borde ingripa i denna fråga.

Här har i dag under debatten gjorts gällande, att stenkolsbolagen haft oerhörda vinster, och det lär också vara sant. Det har också betonats, att det icke var meningen, att staten skulle tillgodogöra sig några rikedomar, utan att gruvägarna skulle få ordentligt betalt av staten. Lägga vi tillsammans dessa två uttalanden, är det tydligt, att det skulle kosta staten åtskilliga hundra miljoner, om man håller på den principen, att staten skall inköpa gruvorna. Jag tror emellertid, att staten först bör inrikta sig på ett annat område. Av den största betydelse för vårt land med hänsyn till vår bränsle- och kraftpolitik är att staten tar hand om vattenfallen och där lägger ner pengar för att främja landets utveckling i dess helhet. Den saken bör först ordnas, innan vi lösa till oss gruvorna.

Man har emellertid framhållit som skäl för att staten nu borde övertaga stenkolsindustrien, att gruvägarna på ett otillbörligt sätt höjt priserna. Jag tror, att så är fallet, och jag måste understryka, att det är otillbörligt att i de tider, vari vi leva, sätta sådana priser på stenkol, som försvåra för landets befolkning att få tillräckligt bränsle och för oss att upprätthålla våra kommunikationer. Men det finns ett sätt att stävja denna otillbörliga uppskörtning, nämligen att införa maximipris å stenkol. Man har infört maximipris på många andra varor, på lantmannaprodukter och dylikt; varför icke tillgripa maximiprislagen även i fråga om en sådan nödvändighetsvara som våra stenkol?

Såsom ställningen nu är, förefaller det mig riktigast, att vi tillsvidare stå kvar på den ståndpunkt, som kammaren intog förlidet år, och det är därför som jag yrkar avslag på utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Jag hade verkligen väntat att få höra något uttalande i den föreliggande frågan av någon representant från den trakt det här gäller. Vi representera ju det område av vårt land, där stenkolsgruvorna befinna sig, och då tycker man, att väl också någon av oss borde här uttala sig, när denna fråga nu givit anledning till en så livlig debatt.

För några år sedan — jag minns inte om det var år 1910 eller 1911 — var en liknande fråga uppe här i kammaren. Det gällde då Norrland. Man ville, att staten skulle bryta malm och smälta den och inrätta järnbruk o. s. v. Utskottsmajoriteten — det var fjärde tillfälliga utskottet då också — var för saken och kom till kammaren med ett utlåtande, som föranledde en ungefär likadan debatt som den som förts här i dag. Det egendomliga var, att slutet blev, att kammaren med stor majoritet följde utskottet, men något vidare av den frågan har jag aldrig sett sedan.

I dag ligger ju frågan så, att nu har fjärde tillfälliga utskottet kommit ned i andra andan av vårt land. Nu gäller det stenkols-

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruvs-
industrien.*
(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

(Forts.)

gruvorna i Skåne. Har man den uppfattningen, att staten bör taga i sitt omedelbara bruk så mycket som möjligt av de s. k. naturrikedomarna, som finnas i vårt land, så är ju också förhållandet det, att detta stenkolsområde är ytterst begränsat, så att staten ur den synpunkten sett naturligtvis skulle ha lättare att sköta den saken än att befatta sig med t. ex. hela järntillverkningen och vad därmed äger sammanhang här i landet. Men redan detta med stenkolsgruvorna föranleder dock dem, som närmare känna till förhållandena på platsen, till åtskilliga reflexioner.

Den första reflexion man kan göra är den, att under normala tider är det visst icke stenkolsbrytningen, som är det egentligen bärande i dessa företag. Den har aldrig varit det. Innan de eldfasta lerorna kommo till större användning, buro verken sig aldrig så mycket, att de lämnade delägarna någon avsevärd vinst. Det är först sedan man genom många och långa experiment har kommit att intaga en synnerligen hög ståndpunkt i fråga om de eldfasta lerornas tillgodogörande, som man kommit något längre beträffande dessa verks ekonomi. På senare tider har ju också tillämpats en speciell uppfinning, nämligen järnsvampstillverkningen och ävenså elektrotillverkning. Nu vill jag be herrarna tänka på en sak: Om det hade varit statsdrift, tro Ni då verkligen, att åtminstone de två sistnämnda tillverkningarna hade funnits där? Man må säga om statsdrift vad man vill — nog är den tung och går mycket sakta och har föga eller intet initiativ. Vid Höganäsverken har man gjort experiment och försök, som kostat otroligt mycket pengar. Ett och annat har lyckats, de flesta ha misslyckats. Men man har fortsatt. Var skulle det lämnats rum för något sådant under statsdrift? Redan järnsvampstillverkningen var någonting helt nytt, en alldeles enastående uppfinning, och den har utexperimenterats helt och hållet där vid verket.

Kommer jag sedan till frågan, varför man nu vill, att staten skall övertaga detta, så säger man, att det är för god förtjänst, att aktionärerna i detta bolag förtjäna för mycket, att kolen ha blivit för dyra. Men skulle det då vara någonting så märkvärdigt, om staten reglerade priserna nedåt, såsom staten gjort för oss lantmän? Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har ju till och med lovat oss, att så skulle ske, men det har icke skett ännu. Varför har man icke redan kunnat vidtaga en sådan åtgärd? Vi ha ju många kommissioner, bränslekommissionen m. fl. Jag tycker verkligen, att de skulle ha kunnat se till den saken. Men det är märkvärdigt, vad det har gått trögt att reglera priserna, då det gäller varor, som industrien frambringar. Det har ju gjorts uttalanden många gånger från lantmannahåll, att industrien borde behandlas såsom jordbruket eller jordbruket såsom industrien. Men man har icke gjort det. I den interpellationsdebatt, då herr finansministern gjorde det nämnda uttalandet, så fingo vi ju reda på, att man icke kunde på industrien tillämpa samma grunder i fråga om prisreduktion som på jordbruket, ty det var så mångsidigt. Ja, det kan ju hända, att man i allmänhet icke kan göra det. Men säkert är, att

beträffande stenkolsproduktionen det skälet icke kan åberopas. Förresten underströks till min stora förvåning av ett par socialdemokratiska talare här i kammaren, att rent principiellt sett kunde man icke gå fram mot industrien på samma sätt som man gått fram visavi jordbruket. Då var det icke tal om billigare priser. Nej, visst inte. Det är endast när det gäller jordbruket, som man håller strängt på den saken. Hade det endast gällt att få priserna förbilligade på de kol, som produceras där nere, då kunde man väl med styrka ha vänt sig at det hållet och gjort ett yrkande därom, och jag tror säkert, att kammaren i så fall enigt skulle gått med på den saken.

Nu är det naturligtvis åtskilliga som säga: Ja, man kommer inte fram på den vägen, utan att staten tar hand om det själv. Ja, mina herrar, det har sannerligen inte visat sig, åtminstone nu under kristiden, att där staten har utövat någon direkt verksamhet, det har blivit billigare. Det skulle ju bli ett monopol också det där, om staten skulle övertaga kolgruvorna, ty det finns ju icke fler för tillfället, och det lär väl icke heller uppstå några nya. Nå, hur har det slagit ut ifråga om närbesläktade förhållanden? Kolen skola ju användas till bränsle. Vi ha bränslekommissionen, och vi ha tobaksmonopolet. Finnas här över huvud taget i vårt land några, som blivit glada åt dessa två institutioner? Ja, kanske någon, kanske möjligen de, som leda dessa företag, det känner jag icke, men inte, såvitt jag vet, någon annan. Det är verkligen inte mycket uppmuntrande då att gå den vägen, det får jag säga. Det är helt säkert av stor vikt, att stora ekonomiska företag skötas av män, som förstå sig på att sköta dem, och det blir rysliga kostnader, ytterst för hela landet, om de skötas av dilettanter. Det är nog sant, att åtskilliga privata företag icke skötts överdrivet väl, men var pekar Ni på något, som, när staten skall gripa in, inte skötts bra tungt och svårt och varit utsatt för en oerhörd mängd kritik? Jag kan verkligen icke tillägna mig den synen och den tron, att det skulle vara lyckligt, att få statsdrift på en mängd praktiska områden. Varifrån skulle denna statsdrift ytterst dirigeras? Jo, från riksdagen. Tror ni verkligen, mina herrar, att vi, om statsdriften skulle utvidgas så mycket, skulle vara kompetenta att sköta detta? Jag tror det knappast. Att däremot från statens sida ingripa reglerande, det anser jag vara en klok sak, och det böra vi göra, innan intressena växa oss över huvudet. Men att däremot gå fram på det andra sättet, att sköta det omedelbart genom staten och statens funktionärer och helst med ett slags politisk-parlamentariskt inslag i funktionen, det tror jag skulle bli en olycka i fortsättningen. För övrigt, om man verkligen tror, att det är någonting att göra åt saken, så kunde ju staten själv försöka sig på en drift där nere vid sidan av bolagen. Det finns ju koncessionsplatser ännu i Skåne. Det skulle bli någonting liknande förhållandet med rikstelefon gentemot stockholmstelefon. Då finge staten visa vad den dugde till, om den verkligen duger till att sköta saken bättre än bolagen. Det finns verkligen plats ännu att

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Fort.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.
(Forts.)

göra det, så mycket är säkert. Jag tvivlar på att det skulle slå bra ut, det erkänner jag, men det vore ju alltid ett experiment, och det vore allt skäl att våga sig på det, ty då kanske man kunde få svar på frågan, om staten duger till att sköta sådana stora praktiska företag i konkurrens med enskilda.

Jag skall nu icke längre uppehålla mig vid den här saken. Jag finner, som sagt, att ett bifall till vad utskottet här föreslagit, kunde få rätt besvärliga konsekvenser. Om man vill vinna endast det målet, att kolpriserna icke skola få ohejdat jagas i höjden, så tror jag icke, att staten för den skull behöver på ena eller andra sättet taga hand om gruvorna. Jag finner verkligen icke heller något bärande skäl för eller något övertygande exempel från något område med statsdrift på att det skulle vara en lycka eller ett framsteg att så skedde. Därför kan jag icke annat än yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Branting: Herr talman! Man kan förstå, att de som anse, att det enskilda initiativet bör vara det som i denna fråga och andra dylika, som här behandlas, skall vara den avgörande faktorn. hava motsatt sig den utredning, som det här endast är fråga om. Men det har varit åtminstone för mig fullkomligt ofattligt, att de betänkligheter kunnat vinna sådan anklång, som framförts mot de första allmänna satserna i utskottets uttalande. Dessa allmänna satsar äro något, som det verkligen synes mig, att det i nuvarande tid knappast bör kunna finnas några delade meningar om ibland dem, som över huvud taget giva akt på vartåt utvecklingen i dessa avseenden pekar. Det står endast: »Mer och mer genomsyras det allmänna tänkesättet av den uppfattningen, att de egentliga naturtillgångarna, såsom malmer o. d., icke böra befinnas i privat ägo». Därpå utvecklas något litet, att det verkligen här gäller icke bara de enskilda intressena utan hela vårt ekonomiska liv samt kommande generationers intressen, existens och välstånd, hur dessa saker skötas, samt vidare att de vida och stora synpunkterna icke lämpligen kunna presteras av enskilda exploatörer, varför samhället ensamt bör i sin hand hålla de åsyftade naturtillgångarna.

Mångfaldiga gånger ha i denna kammare förut dessa frågor om naturtillgångarna varit under behandling. Jag får säga, att nog har intrycket för dem, som varit med här någon tid, varit det, att mer och mer har med oemotståndligt segrande kraft den insikten trängt igenom, att man inte kan stanna vid den rent privatkapitalistiska ordningen i dessa förhållanden, alldeles oavsett, hur man sedan ställer sig efter de olika partilinjerna till frågan om ett vidare utsträckande av kraven på en socialisering. Men när det gäller de stora egentliga naturtillgångarna, ja, då är enligt min uppfattning slaget redan vunnit så när som på en del akterblivna elementer, som haft en typisk representant i herr Råfs anförande.

Nu synes det emellertid, som en del av det liberala partiet skulle verkligen hysa betänkligheter mot sådana uttalanden och vara förfärad för att göra sig solidariska med dessa. Jag kan emellertid

icke tro, trots herr Röings anförande, att någon större del av det liberala partiet i detta avseende skulle vilje komma ut till sina valmän och förklara, att vi vilja verkligen här göra motsatsen till vad som står i dessa utskottets uttalanden. Vi anse, att de egentliga naturtillgångarna böra befinna sig i privat ägo; dylika nationella tillgångar, ehuru de äro ett i ett land nedlagt kapital, böra omhänderhavas så, att det verkligen beredes enskilda exploatörer vinst, sedan får man försöka skaffa in en smula gehör även för de allmänna intressena, så långt det går; men framför allt: rör icke vid den enskilda exploateringsrätten! Jag är viss om att den nuvarande liberalismen i sina bättre former sannerligen kommit till en helt annan ståndpunkt. Den andra påminner om de mest föräldrade Manchester-teorier och har ingenting med det socialreformatoriska programmet i allmänhet och socialreformatoriska åskådningar att göra, som nu i alla fall bli allt mer och mer förhärskande inom mycket bestämmande lager av liberal åskådning.

Herr vice talmannen, som kom fram till samma slut som herr Röing, valde därför också, enligt min uppfattning mycket förståndigt, att icke alls ställa sig på den motivering, som herr Röing gjorde, utan han hänvisade i stället till de betänkligheter, som anfördes förra gangen denna fråga var före och som då gjorde, att majoriteten gick emot även blott ett krav på utredning. Men om man ser på hur dessa betänkligheter äro formulerade, vilka de egentligen äro, så måste man väl ändå giva utskottet rätt däruti, att det icke kan ha varit några synnerligen bärande argumenter, nämligen att man borde avvakta resultatet av djupborringarna och att man borde se på hela den stroa frågan om en planmässig kraft- och bränslepolitik, och räkna på att då även i det sammanhanget skulle upptagas denna fråga, som ju dock är en speciell, en alldeles särskild fråga. Det förefaller mig uppenbart, att man inte kan med sådana skäl på allvar driva undan kravet på en utredning i nu föreliggande sak, ty dessa nämnda utredningar och undersökningar ligga vid sidan av vad som här begäres. De kunna väl i och för sig vara önskvärda, men de utesluta icke alls önskvärdheten av den utredning, som här av utskottet begärts. Herr vice talmannen anförde därtill ett argument av den art, att jag icke riktigt kan förstå detsamma. Han talade om de enorma summor, som en eventuell inlösen skulle komma att kosta, och nämnde, om jag hörde rätt, 300 miljoner kronor. Jag förstår icke alls varifrån denna siffra kan ha kommit. Icke kan det vara herr vice talmannens mening, att samhället för att få tillgång till de naturrikedomar, som ligga i bolags ägo därnere i Skåne, skulle helt och hållet lösa in alla dessa värden efter någon sorts uppskattning av vad kolen, när de väl en gång blivit *uppforslade*, kunna vara värda. De siffror, som lämnats i utskottets betänkande, röra sig om helt andra belopp, visserligen mycket stora, men det är fråga om en annan storleksgrad, beräknad efter bolagets aktiekapital, som är 20 miljoner kronor, och en årsvinst, som under åtskilliga av de år som anförts hållit sig vid omkring en miljon kronor.

Jag tror således, att man ur den synpunkten ej bör låta skräm-

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Forts.)

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

ma sig av de, som det vill förefalla mig, mycket fantastiska siffror, med vilka herr vice talmannen här opererat, utan se saken inom den nyktra begränsning, som här föreligger. Det är utan tvivel förhållandet, att under nuvarande omständigheter ett belopp på några och tjugu miljoner kronor att nedläggas för produktiva ändamål, ingalunda är något som staten utan vidare omständigheter kan kasta sig in på, utan det måste ju för närvarande ses på vad man har att röra sig med och hur förhållandena ligga i avseende på uppbringandet av dessa penningmedel. Dessa argument skulle således ha någon betydelse, ifall det gällde att här fatta ett beslut om en inlösen av dessa gruvor, men klämman går ju ut på en utredning, huruvida och under vilka förutsättningar den skånska stenkolsgruveindustrin bör övertagas av staten.

Det är sålunda full anledning att i sinom tid i sammanhang med denna utredning också taga upp till omprövning den lämpliga tidpunkten för en sådan eventuell inlösen och att då taga all skälig hänsyn till de ekonomiska svårigheter, som kunna vara förenade med anskaffandet av något större kapital under nuvarande tid.

Jag tror således, att om man vill se denna sak så, som den verkligen föreligger, ett avslag å utskottets hemställan ifrån andra kammarens sida icke skulle göra annat intryck i landet, än att andra kammaren ryggat tillbaka för att giva sin anslutning till den satsen, att de egentliga naturtillgångarna böra ändå på ett förståndigt sätt överföras i samhällelig besittning. Jag tvivlar på, att den allmänna meningen i landet skulle förstå ett sådant tillbakaryggande inför en, efter allt vad erfarenheten har givit vid handen, så rimlig och så resonlig ståndpunkt, och jag är viss om, att med hela den åskådning, som genomgår mycket stora lager av vårt folk nu och med den erfarenhet dessa folklager hava haft av privatkapitalismen och bolagskapitalismen särskilt i allehanda former, de skola känna sig ytterligt förvånade, om deras representation i andra kammaren skulle avböja att taga ett så moderat och försiktigt steg som att begära en utredning om huruvida icke en stor och viktig industrigren i en viss del av landet skulle på grund av monopolställning lämpligen kunna överföras till samhällelig besittning.

Det är den frågan vi hava att avgöra, och under dessa förhållanden tror jag, att det skulle vara synnerligen underbart, om andra kammaren skulle rygga tillbaka här inför skrämskott, som visserligen systematiskt avlossats här under början av debatten men som sannerligen icke äro mera bärande skäl därför, att den ene av högerens talesmän efter den andre upprepat detsamma.

Jag skall icke komma in på något ytterligare bemötande av argumenterna i detta avseende; de hava tillräckligt under diskussionen bemötts. Saken har emellertid fått en viss principiell innebörd. Det gäller här ingenting mindre än andra kammarens ställning till frågan om, huruvida de egentliga naturtillgångarna skola i första hand och i första rummet exploateras av enskilda, eller om det icke bör ses till, att det sörjes för, att man får en utredning om icke vissa sådana tillgångar kunna övertagas av staten. I det valet

måste jag för min del, såsom frågan nu ligger, på det bestämdaste påyrka, att man här röstar för utskottets förslag.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.*

(Forts.)

Herr Lindman: Herr talman! Jag har dröjt med att begära ordet, därför att det syntes mig vara av särskilt stort intresse att först erfaras, huru man från olika håll inom partierna här ställer sig till denna fråga.

Då jag i går läste det nu föreliggande betänkandet, förundrade jag mig rätt mycket över detsamma, därför att det stod i så skriande motsats, tyckte jag, till vad som förekom i fjol. I fjol gick frågan i motsatt riktning. Då voro de liberala ledamöterna i utskottet på den andra ståndpunkten. I år har en omkastning ägt rum, och man undrar vad som kan vara anledningen till detta. Nu har jag fått höra under debatten i dag, att den är, att man har mycket olika meningar i denna fråga inom det liberala partiet. Herr Röing uttalade sig alldeles bestämt och stod därvidlag kvar på samma ståndpunkt som i fjol, han talade också om att han varit mot tobaksmonopolet — den saken delar han med mig, jag var också emot tobaksmonopolet.

Vi hörde vidare herr vice talmannen deklarerera en ståndpunkt. varvid han slutade med att komma till samma uppfattning som herr Röing, dock på olika grunder, med en annan motivering.

Jag undrar, vad betyder allt detta, hur skall man förklara det. är det en omkastning verkligen i tankesättet i kammaren? Är det så, att man verkligen vill gå till ett förståtligande av i första hand dessa stenkolsgruvor? Det är naturligtvis den slutsats, man närmast kunde draga av detta, att det fanns en majoritet i andra kammaren för frågan.

Utskottets betänkande intresserar mig därför, och jag ber särskilt att få tala något om stenkolsgruvorna, hur man kan se den saken och vilka skäl man förebragt för att just de nu skulle övertagas av staten. Ju mer jag läste betänkandet, desto tommare tyckte jag betänkandet blev på verkliga skäl. Det finnes verkligen oändligt litet skäl för att tala om att staten bör övertaga stenkolsgruvorna. Hur kan man överhuvud komma med en sådan utredning av ett utskott, som tagit sig an en sådan utomordentligt viktig sak, som kommer att bryta en princip, och säga: nu skall staten övertaga stenkolsgruvorna; därom skola vi skriva till Kungl. Maj:t utan att det förebringas någon som helst utredning för, att ett sådant övertagande låter sig göra, att det är möjligt, att bolagen skött sig illa, att det varit dåligt, som det varit förut och att om staten övertager det hela, det skall bli utomordentligt bra. Här se vi i betänkandet det mångomtalade exemplet med en stenkolsproduktion av c:a 400,000 ton årligen, givande en vinst av 25 % på det nedlagda kapitalet och å andra sidan en produktion av 800,000 ton, endast avkastande 8 %. Det är, herr talman, fullständigt gripet ur luften. Likaväl kunde utskottet ha talat om andra procentsiffror, andra kvantiteter. Kauhända är det tvärtom mot vad utskottet säger. Det är min tro, att

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.

(Forts.)

det skulle bli alldeles tvärtom och att utskottet i detta fall huggit alldeles i sten för att icke säga huggit i stenkol.

Herr Möller, utskottets ordförande, har här sökt utveckla denna sak närmare. Men vad kommer han med för skäl i detta fall? Jo, det som återfinnes i betänkandet: »Utskottet har icke med säkerhet kunnat konstatera orsaken till att den skånska stenkolsproduktionen under de gångna krisåren icke ökats.» Då vill jag till att börja med säga, att jag tycker, att utskottet skulle ha sökt konstatera, varför det icke skulle ha låtit sig göra. Utskottet utgår emellertid ifrån att produktionen icke ökats och menar: det är fel, och alltså skall staten taga hand om det hela, då kan produktionen ökas. Så säger utskottets ordförande, att det är förfärligt lätt att öka brytningen, det är bara att betala högre löner och sätta till litet mera arbetare. Det visar, att utskottets ordförande själv icke trängt in i dessa förhållanden, ty det går för visso icke, mina herrar, att helt enkelt bara säga: Jag dubblar upp driften vid en stenkolsgruva bara genom att betala litet högre löner och sätta dit litet flera arbetare. Saken är icke på det viset. Det tager år av förtänksamt arbete att driva fram något sådant.

I den riktningen går detta betänkande, och det är därför jag för min del tycker, att det vore så betänkligt, om andra kammaren nu skulle gå på denna utomordentligt lättvindiga, jag skulle vilja säga, lättsinniga utredning och fatta ett beslut av sådan innebörd. Nu invändes naturligtvis mot detta att det ju bara är fråga om att skriva till Kungl. Maj:t och fråga, *huruvida* det finnes möjlighet att göra det, och hur i så fall det skall gå tillväga. Det är det gamla vanliga sättet, på vilket en otrolig mängd riksdagsskrivelser komma till. Det är *bara* att skriva till Kungl. Maj:t. Men vi, som skola avgöra saken på grund av ett utskottsbetänkande, ha väl rättighet att begära av det utskott, som fått sig sakens utredning anförtrodd och som till riksdagen lämnat ett förberedande utlåtande, att vi åtminstone få höra något riktigt skäl och någon utredning. Det ha vi, herr talman, i detta fall icke fått, det ber jag att på det allra bestämdaste få uttala.

Själva principfrågan har utskottet rört vid utomordentligt litet. Ty sedan utskottet talat om den principiella sats, som utskottet slår fast som någonting alldeles oemotståndligt riktigt, inlåter sig utskottet icke vidare på den saken. I debatten har emellertid själva principfrågan kommit fram. Här har en principdebatt utspunnit sig och den rör sig om just vad den skall röra sig om och det, som utskottets utlåtande också bort röra sig om: Är det riktigt, att staten övertager naturtillgångarna — i detta fall stenkolsgruvorna?

Ja, säger herr Branting, och om den första allmänna satsen i utskottsutlåtandet borde det väl icke, säger han, finnas delade meningar vidare. Herr Branting trodde, att den skulle alla kunna vara med på. Det heter nämligen i början av utskottets yttrande: »Mer och mer genomsyras det allmänna tänkesättet av den uppfattningen, att de egentliga naturtillgångarna, såsom malmer o. d. icke böra befinna sig i privat ägo.» Där kulminerar för övrigt allt som står i

betänkandet. Det allmänna tänkesättet genomsyras av den uppfattningen, menar herr Branting och slår i sitt anförande fast, att detta är en så erkänd sats, att han icke kunde tänka sig annat än att det allmänna tänkesättet vore så genomsyrat, att vi i andra kammaren skulle vara färdiga att gå in på något sådant. Insikten tränger igenom; då det gäller stora naturtillgångar, fortsatte han, är saken klar, då skall det vara på det sättet.

Men, mina herrar, vad betyder detta »o. d.»? Det torde vara skäl i, kanhända, att vi, innan vi gå till att nu verkligen avgöra denna fråga genom votering, som jag förmodar kommer att ske, klara ut vilka ståndpunkterna verkligen äro i detta fall. Vi hava hört och förstå, att socialdemokraternas mening är enhällig. Den står i överensstämmelse med deras program. Lika säkert, som vi veta att den så gör, veta vi, att högern står enhällig mot den uppfattningen och hyllar den meningen, att det socialdemokratiska programmet i det fallet icke är lyckobringande och att det icke bör bliva antaget. Nu hava vi konstaterat, att det liberala partiet står splittrat och oenigt i denna del. Det är sålunda på det partiet det i dag vid voteringen kommer att hänga, huruvida beslutet kommer att fattas i överensstämmelse med vad utskottet föreslagit. Det torde då vara skäl i, säger jag, att utreda, vad det är man gör, när man voterar för utskottets betänkande. Man voterar då icke bara för en utredning om statens övertagande av stenkolsgruvorna utan om den principiella satsen, som nu säges ha genomsyrat det allmänna tänkesättet; det gäller icke bara stenkolsgruvorna och ej bara malmerna, utan det som innefattas i de båda bokstäverna »o. d.», och dylikt. Men vad är det? Det kan väl icke vara annat än det som står i det socialdemokratiska programmet, nämligen att jorden och dess rikedomar bära liksom andra väsentliga produktionsmedel bli hela det arbetande folkets egendom. Beträffande jorden uttryckte man sig tidigare utan inskränkning i programmet, men sedermera ha av taktiska skäl undantagits alla de små jordägarna, vilka skulle få behålla sina egendomar, på grund av de skäl som utvecklas i samma socialdemokratiska partiprogram. Vi fortsätta vidare: Större enskilda monopol, större skogar, gruvor, vattenfall och större torvmossar skola överföras till samhället. Alltså, mina herrar, då vi i dag votera, så gäller det allt detta. Den som röstar för utskottets betänkande i dag, han röstar icke bara för klämman, han röstar även för utskottets motivering, och i utskottets motivering står detta »o. d.»; han röstar således för icke blott stenkolsgruvorna utan även för malmerna, gruvorna, skogarna, vattenfallen, torvmossarna och jorden. Även om det icke för närvarande gäller de allra minsta jordegendomarna, så röstar han för jordens övertagande av staten. Sedermera, när man kommit in på detta, kan man tala om, huruvida det är lyckligt, om man på denna sålunda övertagna egendom idkar statsdrift eller enskild drift.

Vad säga nu herrar jordbrukare, när ni tänka på att det även gäller jorden? Är det nyttigt, och tro ni, att det vore bra att på jorden införa statsdrift? Är det någon över huvud som tror, att det

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.

(Forts.)

i praktiken skulle låta sig med fördel genomföras? Nej, det tror ingen, och det är därför jag för min del skulle vilja uttala ett varningens ord, så långt det kan räcka, till alla dem som verkligen skulle vilja låta locka sig av de fagra talesätten till att rösta för utskottets betänkande.

Herr Branting säger, att han hoppas, att andra kammaren nu icke ryggar tillbaka, ty det steg, som det är fråga om att taga, är ett mycket moderat och ett mycket försiktigt steg. Nej, mina herrar, det är icke så, utan om andra kammaren godkänner utskottets betänkande, *godkänner den det socialdemokratiska programmet.*

Herr Bäckström: Herr talman, mina herrar! Blott ett par ord! Jag måste först säga, att från några håll har debatten i dag i denna fråga smakat något av politiska valtal med pressning i viss riktning. Men det är icke till följd av denna pressning jag här begärt ordet utan för att deklarerera en ståndpunkt, som jag förut intagit i denna kammare, då jag haft på min lott att förbereda föreliggande ärende vid tidigare riksdagar, en ståndpunkt, som jag också fortfarande intar.

Jag kunde ha låtit mig nöja med att instämma i vad herr vice talmannen yttrade, men då jag nu begärt ordet, vill jag begagna mig av detsamma. Jag vill dock icke gå in på den principfrågan, huruvida monopol för staten är det lämpligaste eller icke, när det gäller driften av vissa industrier. Ej heller vill jag ingå på frågan, huruvida alla större naturtillgångar skola disponeras av staten eller som hittills dels av staten och dels av enskilda. Dessa omfattande spörsmål måste bedömas från fall till fall. Det måste dock här markeras, att en del av de åsikter, som kommit till synes i det nu föreliggande utskottsbetänkandets motivering, gillas icke av mig och ej heller, som jag är böjd att tro, av flertalet inom det liberala partiet. Betänkligheter framhöllos av herr vice talmannen. De äro desamma som framställdes av fjärde tillfälliga utskottet i fjol, då andra kammaren på utskottets hemställan gick på avslag å en motion av liknande art.

Jag vill särskilt understryka de betänkligheter mot utskottets förslag i år, vilka ligga i vår nuvarande statsfinansiella ställning, som manar till försiktighet, när det gäller att ingripa på sådana områden som de här ifrågavarande i en tid som denna. Visserligen sade herr Branting, att detta icke är så mycket att fästa sig vid, då det nu bara gäller en utredning. Men utskottsmajoriteten syftar väl ändå på, att denna utredning skall gå i viss riktning, och då veta vi ju vad det gäller.

Såvitt jag kan förstå, har staten redan ett synnerligen kraftigt medel vid reglerandet av de spörsmål, som åtminstone delvis falla under motionen. Det är nämligen så, att i lagen av 1886 finnes inryckt, att Konungen prövar, huruvida koncession skall beviljas, då det gäller nya kolfyndigheter. Det är således från fall till fall i Kungl. Maj:ts hand att ingripa reglerande och jag tänker mig, att Kungl. Maj:t också skall begagna sig av denna rätt på

sådant sätt, att statens intressen bli på det bästa tillgodosedda, vare sig det gäller nya kolfyndigheter i Skåne eller nya kolfyndigheter i Västergötland.

För närvarande finner jag således inga särskilt tvingande skäl att upptaga den vittgående frågan på sätt utskottet här föreslår. Voteringsiffrorna från denna kammare i fjol visa 121 ja för utskottets förslag om avslag å liknande motion och 72 nej. Jag hoppas, att denna kammare i år också skall intaga samma ståndpunkt och vidhålla vad den i fjol ansåg såsom det för staten bästa.

Jag yrkar, herr talman, avslag å utskottets hemställan.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Genom att instämma i det yttrande, som nyss hölls av herr Karlsson i Fjäl, har jag för min del givit tillkänna, att jag ämnar rösta för utskottets hemställan. Det har jag ansett mig kunna göra, oaktat jag finner, att ett och annat uttryck i motiveringen icke är fullt lyckligt, i det att utskottets uttalande fått en tillspetsad form, häntydande på en mening, som, efter vad utskottets ordförande själv förklarar, icke finnes där.

En sådan ståndpunkt skulle nu efter herr Lindmans tolkning innebära godkännande av stenkolsgruvornas övertagande av staten. Så är väl icke alldeles förhållandet, utan det som man begär är ju endast en *utredning* om den saken. Men jag kan ju icke neka, att bakom begäran om en sådan utredning ligger den tanken, att här verkligen föreligga sakskäl för att gruvorna böra övertagas av staten. Är det då riktigt att ens ifrågasätta gruvornas övertagande av staten? Ja, skulle jag vilja svara herr Lindman, med hänsyn till den utomordentligt stora betydelse stenkolen ha för hela vårt näringsliv och för staten och med hänsyn till den fara för privatmonopol, som på detta område kan yppa sig, kan det verkligen vara värt att undersöka, huruvida icke staten lämpligen bör förvärva dessa gruvor. Därmed är icke ovillkorligen sagt, att icke faran för privatmonopol kan avvärijas och statens intressen skyddas på annat sätt. Det är endast sagt, att man anser, att en utredning är värd beväret.

Nu har jag emellertid försport, att bland mina närmaste meningsfränder finnes en och annan, som visserligen anser de skäl, som äro anförda för bifall till utskottets förslag, talande, men som är rädd för de förut berörda starka uttryck som förekomma i början av utskottets motivering, icke minst det där »o. d.», som herr Lindman särskilt och skickligt nog målade på väggen. För dessa mina meningsfränders skull tillåter jag mig nu i denna stund av diskussionen att väcka det förslaget, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan men med strykning av de tre första styckena i utskottets motivering på sidan 6. Jag föreställer mig, att den som biträder ett sådant förslag skall ha skyddat sig mot den vantolkningen, att han vill vara med om att taga jorden från bönderna. Ty det vilja säkert åtminstone icke mina närmaste meningsfränder, och

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.

(Forts.)

Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrin.

jag föreställer mig, att det för övrigt icke är så många här i denna kammare, som våga sig på en sådan djärv åtgärd.

(Forts.)

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag ber att få göra en liten rättelse. Herr Branting missuppfattade mig, när han talade om att jag förutsatte, att statens övertagande av de stora stenkolsgruvorna i Skåne skulle kosta 300 miljoner kronor. Det av mig beräknade beloppet uppgick till 200 miljoner. Jag grundade denna uppfattning därpå, att i utskottsbetänkandet framhålles, att inkomsterna från gruvorna i fråga belöpte sig till mellan 5 och 6 miljoner kronor under år 1916, och man har sagt, att dessa inkomster äro vida högre i år än då, och att de skulle närma sig 9 eller 10 miljoner. Jag förmenar icke, att detta belopp borde vara det riktiga inlösningsvärdet, men jag framhöll, att en talare — från det socialdemokratiska partiet — förut påpekade, att det icke vore meningen att missbjuda gruvägarna med avseende på priset på gruvorna.

Medan jag har ordet ber jag att få taga avstånd från de tolkningarna av en blivande omröstning, som såväl herr Lindman som herr Branting velat göra. Herr Branting vill göra gällande, att omröstningen skall visa, huruvida kammaren är med på att alla våra naturrikedomar skulle förstatligas och att det är det spörsmålet kammaren nu om ett ögonblick kommer att votera om. Herr Lindman förklarade som sin uppfattning, att vi nu komma att avgöra, huruvida kammaren går med på högerståndpunkten, d. v. s. avvisar allt förstatligande av industrien. Det finns en ståndpunkt mitt emellan dessa båda. Liberalerna åtminstone i allmänhet dela icke den princip, som socialdemokraterna omfatta, att alla naturtillgångar skola förstatligas. Vi liberaler hålla på äganderätten, men vi förmena, att fall kunna inträffa då det, för att t. ex. hindra trustväsendets utbredning, kan vara nödvändigt att förstatliga industrien. Men vi förbehålla oss att pröva varje särskilt fall. Vi taga avstånd från den socialdemokratiska ståndpunkten, och vi taga även avstånd från högeråskådningen därvidlag.

Det är ju möjligt, att den dag kan komma, då det kan vara lämpligt, att gruvorna förstatligas, men för ögonblicket tror jag icke tidpunkten är inne. Åtminstone har icke utskottet frambragt några skäl härvidlag. Jag tror således, att det riktiga är, att vi vidbliva den ställning till frågan kammaren intog förlidet år. Några förändringar med avseende på denna allmänna ståndpunkt behöva åtminstone icke av sakliga skäl förekomma.

Herr M ö l l e r: Endast ett par ord. Herr Lindman förklarade, att utskottet icke presterat några skäl för det förslag utskottet kommit med. Om herr Lindman hade ansett, att utskottets motivering över huvud varit skäl för förslaget, så hade han väl fått yrka bifall till det, och det är ganska naturligt, att han för sin del icke kan se, att det som utskottet anför är något skäl för gruvornas förstatligande. För min del har jag den uppfattningen, att då vi påvisat, att priserna bli oskäligt höga, och då vi påvisat, att staten

skulle på mycket billigare sätt kunna få de inhemska stenkolen och att även för de enskilda konsumenternas del stenkolen kunde bli billigare, så är det tillräckligt skäl för ingripande. När herr Lindman förklarar, att det varit utskottets skyldighet att konstatera, varför brytningen icke har ökats, så får jag bekänna, att jag icke kan inse, huru man kan ålägga utskottet en sådan skyldighet. Det är icke alls något för förstatligandet avgörande argument, huruvida brytningen har ökats eller icke, utan för utskottet är det avgörande skälet, att här finnes en naturtillgång, som bättre kan förvaltas av samhället än av enskilda. Det är för utskottets del fullkomligt tillräckligt.

*Ang. statens
övertagande
av den skånska
stenkolgruve-
industrien.
(Forts.)*

Sedan vill jag säga beträffande herr Petterssons i Södertälje yttrande, att jag kan icke riktigt förstå, varför liberalerna äro så rädda för det principuttalande som här göres. Emellertid är det ju liberalernas egen sak att taga ståndpunkt till denna fråga, och jag vill endast vidhålla det ursprungliga yrkandet, att utskottets förslag bifalles med bibehållen motivering.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vill blott säga ett ord gentemot den siste ärade talaren. Han säger, att jag påstår, att det icke finnes några skäl anförda. Ja, det påstår jag fortfarande, ty det är icke något skäl, då herr Möller säger, att utskottet har påvisat — påvisat, sade han — att det blir billigare, om staten övertar gruvorna. Nej, det har utskottet icke påvisat, och det är det som utskottet skulle påvisa. Det finnes icke tillstymmelse till bevis för någonting sådant. Priserna äro nu oskäligt höga, säger herr Möller. Det finnes icke bevis för att priserna äro oskäligt höga, och att icke detta i stället beror på någonting annat, nämligen just det som en annan talare på Stockholmsbanken omnämnde, eller att det är beroende på kontrakt med staten, att priserna äro så höga. Man får icke blanda ihop här, som herr Möller gjorde, vad som är påstående och vad som är bevis. Ty med bevis menar jag, att man skall säga, *varför* det blir på det och det sättet. Men det har icke utskottet gjort.

Beträffande det av herr Pettersson i Södertälje gjorda yrkandet vill jag uttala, att det visar, att man på liberalt håll icke vill taga ställning till de satsar, som äro uttalade i de tre första styckena i utskottets motivering. Det är klart, att om herr Pettersson får sin vilja fram här nu vid avgörandet, så har han också för sig själv och för andra ledamöter av det liberala partiet kommit ifrån att fatta ståndpunkt i denna fråga. Man kommer då att liksom i betänkandet i fjol fatta ståndpunkt på efter min uppfattning mycket svaga grunder. Ty det kan ingen annat än med herr Branting säga, att det var svaga grunder utskottet i fjol hade för att komma ifrån det. Det är nog, som utskottet självt säger i år om motiveringen i fjolårsbetänkandet, att det var för att komma ifrån saken. Då kommer också herr Pettersson ifrån principfrågan, om han går på den bogen. Men för min del, herr talman, ber jag att få vidhålla yrkandet på avslag på utskottets betänkande.

*Ang. statens
overtagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Forts.)

Herr N y l a n d e r: Endast ett par ord. Jag vill påpeka, att det ändringsförslag, som av herr Pettersson i Södertälje framstälts, på intet sätt ändrar själva andemeningen i hela utskottsbetänkandet, ty från socialdemokratiskt håll ha här med tillräcklig tydlighet framlagts de mål, till vilka man vill komma. Därför anser jag, att det enda riktiga från vår synpunkt är att fortfarande yrka på rent avslag och icke antagande av herr Petterssons förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen samt 3:o bifall till det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde likväl herr Pettersson i Södertälje votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående fjärde tillfälliga utskottets utlåtande nr 7 antager yrkandet om avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Pettersson i Södertälje under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 99 ja mot 74 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Huvudvoteringen utföll med 82 ja, men 85 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

*Ang. statsens
övertagande
av den skånska
stenkolsgruve-
industrien.*

(Forts.)

§ 14.

Föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fastställande av skäligen maximipris å lantbruksredskap m. m.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 15.

Herr statsrådet *Rydén* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 1 och § 42 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, till lag om ändrad lydelse av §§ 21, 22 och 31 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 samt till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6 och 7 samt §§ 3 och 16 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om upphävande av § 2 mom. 5 i sistnämnda förordning;

nr 262, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 28, § 29 mom. 4, §§ 30—32 och § 36 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, till lag om ändrad lydelse av § 23, § 24 mom. 1, §§ 27 och 28, § 29 mom. 1, §§ 30, 31, 35 och 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 samt till lag om ändrad lydelse av § 6 mom. 2, § 10 mom. 1, §§ 11—14, § 15 mom. 1, §§ 16, 17, 20 och 22 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

nr 269, angående inköp av vissa tomter å Saltö i Karlskrona samt uppförande därstädes av ett bostadshus för varvsarbetare;

nr 270, angående ytterligare anslag å tilläggsstat för år 1918 till uppförande av en mässbyggnad för underofficerare och manskap vid Oscar-Fredriksborg m. m.; och

nr 257, med förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i värnpliktslagen.

Ifrågavarande propositioner bordlades.

§ 16.

Herr *Björck* avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 376, blev på begäran omedelbart remitterad till lagutskottet.

Vidare avgav herr *Hage* en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyrestegring m. m.

Sistnämnda motion bordlades.

§ 17.

Slutligen föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 409, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen om vidtagande av åtgärder för den värnpliktiga ungdomens utbildning i yrkestekniska ämnen; och beslöt andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 18.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från riksdagens kansli:

nr 117, angående åtgärder från statens sida till underlättande av jordbrukarnas kamp mot ogräsen; och

från statsutskottet:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anvisande av medel till tecknande av aktier för statens räkning i aktiebolaget elektrolytverken.

§ 19.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 5 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförvarsdepartementet;

nr 5 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförvarsdepartementet;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till professorn H. Sjögren för genom eldsvåda förstörd egendom;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en skjutbana för Norrbottens regemente;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av skjutbana för Smålands artilleriregemente;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa byggnader å Axvall;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändring å undervattensbåten nr 1;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 205 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till avlidne förrådsförmannen vid statens järnvägar Anders Perssons änka;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt kronojägaren M. L. Brusell; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt professorn E. G:son Odelstierna; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statsbidrag till kommunernas utgifter för folkskoleväsendet.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Månsson</i> i Hagsström	under 4 dagar	fr. ö. m. den	14	april,
»	<i>Persson</i> i Fritorp	» 3	»	»	15 »
»	<i>Eriksson</i> i Stockholm	» 10	»	»	18 »
»	<i>Magnusson</i> i Skövde	» 6	»	»	14 »
»	<i>Lindmark</i>	» 13	»	»	20 »
»	<i>Gylfe</i>	» 3	»	»	14 » och
»	<i>Vennersten</i>	» 3	»	»	18 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,27 e. m.

In fidem
Per Cronvall.